

Mesira in Halacha

Show# 145 | November 25th 2017

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיז עמוד א

ההוא שותא דהוו מנצו עלה בי תרי, האי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא, אזל חד מנייהו ומסרה לפרהגנא דמלכא, אמר אביי: יכול לומר אנא כי מסרי דידי מסרי. א"ל רבא: וכל כמיניה? אלא אמר רבא: משמתין ליה, עד דמייתי ליה וקאי בדינא. ההוא גברא דהוה בעי אחוויי אתיבנא דחבריה, אתא לקמיה דרב, א"ל: לא תחוי ולא תחוי, א"ל: מחוינא ומחוינא. יתיב רב כהנא קמיה דרב, שמטיה לקועיה מיניה. קרי רב עילויה: בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר, מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו. א"ל רב: כהנא, עד האידינא הוו פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים, והשתא איכא יונאי דקפדו אשפיכות דמים ואמרי מרדין מרדין, קום סק לארעא דישראל, וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין.

שו"ת הרא"ש כלל יז סימן ו

וששאלת באחד שהתפיס לחבירו על ידי זקני העיר לכופו ליתן גט בלא טענה אלא שאומרת שאינה חפיצה בו יותר, ומנהגם הרע לכופו אותו לאלתר וענו אותו בכבלים עד כי קרבה נפשו למות. וסוף דבר יצא מתחת ידיהם והיו רודפים אחריו להתפיסו כאשר בתחלה והלך הנרדף והתפיס את הרודף על ידי אנסין כדי לבטל רדיפתו מעליו והפסיד לו בזה י"ד זהובים. [יכירו וידעו כל רואי כתבי זה כי אותו האיש אברהם או אלות שמו הדר בזי"גרוט אשר זה כבר ימים רבים באו לפני צעקות וקבלות ותרעומות אשר כל שומעו תצלינה ב' אזניו. כי אמרו עליו אשר כמה פעמים מסר ממון של ישראל ביד אנסין הן של יחידים הן של רבים וידו היתה במעל קלקול החובות. וכן כל היום מגזם להפסיד ולמסור ממון של ישראל בידי אנסין ולהעמיד צלמים בהיכלי עובדי אלילים. ומספר דברי חכמים בלשון לעג וקלס בפני ע"ה כדי להבאיש שמן רקח דתינו בפני המון העם. וכאלה רבות אשר איני זוכר עתה לכתוב כולה. וכמה פעמים נמלכו בי גדולי הארץ אם מותר לענשו והשבת: אני לא קבלתי עדות מכל הדברים האלה אבל כשנתברר לנו הדבר מותר לענשו אפי' ביוה"כ שחל להיות בשבת. כי אין צריך עדים והתראה למסור לשקר אלא רק השומע מפיו שהוא מגזם להפסיד ממון של ישראל ולמסור בידי אנסין חייב לענשו. כדאיתא בפרק הגוזל בתרא (קיז) ההוא גברא דבעי מחוי אתיבנא דחבריה אתא לקמיה דרב א"ל לא תחוי א"ל אחוינא ואחוינא הוה יתיב קמיה רב כהנא קם שמטיה לקועיה. קרי רב עליה בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר. מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמין עליו אף ממון של ישראל כיון שנפל בידי אנסין

אין מרחמין עליו ונוטלין היום מקצתו ולמחר כולו ולבסוף מייסרין אותו עד מות כדי שיודה אם יש לו יותר ממון והוא ליה רודף. וכן אמרו ז"ל (ע"ג כו:): המיאנין המוסרים מורדין ולא מעלין. וכן ראיתי באשכנז וכן שמעתי בצרפת שהתירו כמה פעמים לענוש המסור, שאלמלא כן אין העמדה ותקומה לדור השפל הזה כי בעונותינו רבו המתפרצים וצריך הדבר גדר וסייג. כל הדברים האלה השבתי לשואל בענין אותו המסור, כיון שניצל פעם אחת רק שגיזם למסור אדם גדול כרב כהנא כל שכן על זה האיש שכמה פעמים אתם אמרתם לי שמוסר ממונם של ישראל בידי אנסין. ועוד כל היום פוער פיו לבלי חק ומגזם לעקור את הכל אומר אני שכל מי שקבל עדות דברים האלו או שמעו מפיו מצוה למסרו למשפט. ואם לא עשה כן נענש על כל הרעות שיעשה המוסר לישראל מאז והלאה כאלו עשאן בידו כיון שהוא מצוה לענשו ולא ענשו. ועתה זה הנכבד ר' יוסף הלוי שהעיר השם את רוחו ולבש קנאת הש"י והביא את הדבר לידי הפועל. ועתה כל גדולי הדור ישימו על לבם דברי אשר כתבתי כי לא דבר ריק הוא כי דברי אלהים חיים הם. ויעיינו בדברי המוסר הזה וידקדקו העדיות אשר יצאו עליו ואם יראו שהם מספיקין לעדות מסור אל יעלימו ממנו. ואם יראה לכם שאין בעדיות ממש לדונו כמשפט תעשו כחכמתכם שלא יוסיף לעשות ככה והיה זה שלום. אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מאבד ממון חבירו בידיים ומוסר ומלשין סימן שפח סעיף י

מותר להרוג המוסר אפילו בזמן הזה. ומותר להורגו קודם שימסור, אלא כשאמר: הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו, אפי' ממון קל, התיר עצמו למיתה, ומתרין בו ואומרים לו: אל תמסור, אם העיז פניו ואמר: לא כי אלא אמסרנו, מצוה להורגו, וכל הקודם להרגו, זכה. הגה: [סו] ואם אין פנאי להתרות בו, אין צריך התראה (המגיד פ"ח דחובל). י"א דאין להרוג המוסר אלא אם כן אי אפשר להינצל ממנו באחד מאיבריו, אבל אם אפשר להצילו באחד מאיבריו, כגון לחתוך לשונו או לסמות עיניו, אסור להורגו, דהרי לא גרע משאר רודף (תשובת מיימוני הנ"ל ומרדכי הנ"ל בשם מהר"ם).

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מאבד ממון חבירו בידיים ומוסר ומלשין סימן שפח סעיף יב

כל המוסר הצבור ומצערן מותר למסרו ביד עובדי כוכבים אנסים להכותו ולאסרו ולקנסו; אבל מפני צער יחיד אסור למסרו. הגה: (וע"ל סי' תכ"ה ס"א). מי שעוסק בזיופים וכדומה, ויש לחוש שיזיק רבים מתרין בו שלא יעשה, ואם אינו משגיח יכולין למסרו ולומר שאין אחר מתעסק בו אלא זה לבד. מי שרוצה לברוח ולא לשלם לעובדי כוכבים מה שחייב, ואחד גילה הדבר, אין לו דין מסור, שהרי לא הפסידו רק שהוצרך לשלם מה שחייב, **מכל מקום ברעה עשה דהוי כמשיב אבידה לעובד כוכבים**, ואם גרם לו היזק, חייב לשלם לו מה שגרם לו (מהר"ם מרזבורג).

באר הגולה שם אות ס

באר הגולה

סעיף י"ב. מ. שם [ברמב"ם פ"ח מחובל הי"א]. נלע"ד שגם זה למד
מזרייתא הנזכרת [באות ל']. ג. כן הוא שם צנימוקי [מהר"ם מירזבורג
המובא בציונים אות נ"א]. ס. לענ"ד דבריו פשוטים, שהרי הוא בעלמו
[המהר"ם מירזבורג] כתב שם אם הפקיד הגוי או הלוי לישראל ומת הגוי
והוא מעכב הפקדון או הפרעון ואינו מחזיר ליורשיו כשתובעים ממנו, הוא
קאי בעון [עב"ל], וכמ"ש צריש סימן שנ"ט וזמה שכתבתי שם*, וא"כ אינו
ענין לאצירת הגוי שהחירה התורה, ואפילו באצירה במקום שיש קידוש השם
המחזירה הרי זה משוזה כמבואר בסימן רס"ו [סעיף א'], וכבר פשט התיקון
והמנהג שמנהיגי הקהילה י"ו עומדים על המשמר שלא לעשות שקר ועולה
לגוים, ומכריזים ונותנים רשות לפרסם ולגלות לגוים על האנשים אשר
לוקחים בהקפה או לווים בהלוואה ואין דעתם לשלם, והכל מדעת המנהיגים,
ועיין במ"ש צורה דעה בסוף סימן של"ד. ע. מבואר שם [במהר"ם
מירזבורג] אם הוכרח ליתן יותר ממה שהיה חייב לו. סעיף י"ג פ.
פלוגתא דרז הונא ורז יהודה שם [בב"ק] בהגזל בתרא דף קי"ט ע"א,
ופסקו הרי"ף [מ"ו ע"א מדפי הרי"ף] ושאר פוסקים כמאן לאסר.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מאבד ממון חבירו בידיים ומוסר ומלשין סימן שפח סעיף ב

בד"א, כשהראה המוסר מעצמו. אבל אם אנסוהו עובד כוכבים או ישראל אנס להראות, והראה, הרי זה פטור
מתשלומין.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מאבד ממון חבירו בידיים ומוסר ומלשין סימן שפח סעיף ג

אנסו המלך למוסר זה עד שיראה לו ממון חבירו שהוא בורח מלפניו והראה לו מפני האונס הרי זה פטור, שאם
לא יראה לו יכהו או ימיתיהו.

ערוך השולחן חושן משפט סימן שפח סעיף ז

הערה: ידוע לכל קוראי הדורות שבזמן הקדמון במדינות הרחוקות לא היה לאיש בטחון בגופו וממונו מפני
השוודדים והאנסים אף שנשאו עליהם שם משרה כידוע גם היום מאיזה מדינות מאפריקא השוד והחמס שפחות
הממשלה עושים ועל טוב יזכרו מלכי איירופא וביחוד אדונינו הקיר"ה מרוסיא ואבותיו הקיסרים ומלכי בריטניא
שפרשו כנפי ממשלתם בארצות הרחוקות למען יהי לכל איש ואיש בטחון על גופו וממונו באופן שהעשירים לא
יצטרכו להסתיר עצמם שלא ישללו ממונם ויהרגו אותם ועל זה סובב הולך כל דיני מסור ומלשין שבש"ס

ופוסקים כאשר נבארם בס"ד כי המוסר ומלשין את חברו לפני שודדים כאלה הלא רודפו בגופו וממונו ולכן ניתן להצילו בנפשו:

ערוך הלכות נזיקין סימן שפח השלחן רמז 481

הוא על סמונו אין לו להציל עצמו במסן אחרים ויש חוקים בזה דודאי כשאונסים אותו בשלו אסור להציל עצמו כשכ אחרים אבל כשאונסים אותו בשלו כדי שיגיד על שך אחרים למה יפסיד את שלו הרי עיקר האונם הוא על של אחרים והוא דעת הרמב"ן והרשב"א והרא"ה ז"ל ויכול לומר קים לי כדעה זו ופסור מלשלם [ש"ך] :

יא י"א וזה שנתבאר דבאנסוהו על שלו והראה על של חברו חייב לשלם זהו כשהיה לו הדבר שאנסוהו עליו כנגן שאנסוהו להראות להם סמן והיה לו סמן והראה על סמן חברו או שאנסוהו להראות להם יין ושמן והיה לו והראה על של חברו אבל אם לא היה לו הרבר שאנסוהו עליו פסור אף שהיה יכול לפייסם בדבר אחר שיש לו כנגן שאנסוהו על סמן ולא היה לו סמן והיה לו יין ושמן והיה יכול לפייסם בהיין או בהשמן פסור [רס"ל וט"ז] ואף גם באנסוהו להראות סמן חברו שפסור אם הראה זה דוקא כשאנסוהו להראותם סמונו של פלוני אבל באנסוהו להראותם נגף חברו כדי שיכוחו אסור להראותם בכל ענין ואע"פ שיהיה ביכולתו להציל גופו ע"י נתינת סמן מ"מ אסור להראותם ואם יכוחו לזה יציל א"ע במסן של עצמו [ש"ך] ור"ש את איז חיינו לאינו פלוני ור"ש

ע"ב ובס"י ע"ה ורבינו הרמ"א כתב שכן עיקר מיהו יש מי שאומר דבמויק דגין דין זה אף במקום דלא הי"ל למידע דלא היה לו להיזק בירים [ורחיס עכ"ל עסין ע"י עכ"ל כסמכ"ס לע"ג דכ"ן מחוייב ענופס לא ס"ל כופים כמ"ס ס"ך] :

הערה ידוע לכל קוראי הדורות שבזמן הקרסון במדינות הרחוקות לא היה לאיש במסן בנפשו וממונו מפני השודדים והאנסים אף שנשאו עליהם שם משרה כידוע גם היום סאווה מדינות מאפריקא השוד והחמם שפחות הממשלה עושים ועל טוב זוכרו מלכי איירופא וביחוד אדונינו הקיר"ה מרוסיה ואבותיו הקיסרים ומלכי בריטניא שפרשו כנפי סמשלתם בארצות הרחוקות למען יהי לכל איש ואיש במסן על גופו וממונו באופן שהעשירים לא יצטרכו להסתיר עצמם שלא ישללו סמונם ויתרנו אותם ועל זה סובב הולך כל דיני מסור ומלשין שבש"ס ופוסקים כאשר נבארם בס"ד כי המוסר ומלשין את חברו לפני שודדים כאלה הלא רודפו בנפשו וממונו ולכן ניתן להצילו בנפשו :

ח המוסר מסן בידי אנס בן אנס כותי בן אנס ישראל חייב לשלם מהיפה שבנבסו כרין מויק כל מה שלקח סמונו האנס אע"פ שהמוסר לא נשא ונתן בידו אלא הראה להאנס סמונו של זה דהוה מדיני דרמני

שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן נב

א. ילד המוכה במזיד ע"י הוריו ונהיה פצוע קשה עד מצב של פיקו"נ ומובא לביה"ח וכאשר הרופא מתלונן במשטרה מעבירים את הילד לידי משפחה אומנת, או מוסד, מה הדין אם הרופא יודע שיעבירו אותו לבית או למוסד לא דתי, או לחו"ל לבית או מוסד של עכו"ם האם במצב כזה עדיין על הרופא להתלונן למשטרה, או לא. וכמו"כ מה יהא הדין כנ"ל כאשר האבא בא על בתו הקטנה פעמים חוזרות ואין כאן חשש של פיקו"נ, והאם כשמוסרים אותו לשלטונות חל על המוסר דין של מסור.

שאלה. מוצש"ק פ' מקץ תשנ"א. לכבוד מו"ר שליט"א הנני פונה לכ"ת במספר שאלות בסוגיא מכאיבה שבעיקר נוגע לרופא ילדים.

(א) ילד המוכה. לדאבוני אין הדבר נדיר שמביאים תינוק או ילד לביה"ח כשהוא כולו פצוע קשה עם שברים בגולגולת ובגפיים, דימומים באברים פנימיים, ממכות או כוויות קשות (ממים רותחים או מסגריות וכדומה) עד מצב של ממש פקוח נפש, כשכל החבלות האלו נעשו במזיד ע"י אחד או שני הוריו, וכפי שכתבתי כבר בחחו"מ של ספרי (סימן תכ"ד סק"ב עמוד רי"ט) כשמתלוננים במשטרה, אז אחרי שהתינוק טופל ומשתחרר מביה"ח מעבירים אותו ע"י צו בית המשפט למשפחה אומנת או למוסד כדי להציל אותו מהוריו, כי כבר היו מקרים לא מועטים שכשהחזירו את התינוק לביתו, מוכה אח"כ למוות, שאלתי היא מה יהיה הדין כשהרופא יודע שהסיכויים הם טובים שיעבירו את התינוק לבית או למוסד לא דתי, או אפילו בחו"ל לבית או מוסד של עכו"ם,

האם עדיין עליו להתלונן למשטרה, או לא.

(ב) במקרה שהאבא בא על בתו הקטנה פעמים חוזרות ואין כאן חשש של פיקו"נ מה הדין כאן לגבי הספיקות שהעלתי לעיל.

(ג) יש מקרים ידועים של התעללות מינית של מורה בגן ילדים (נקבות או זכרים), בזה, וגם בשתי המקרים הקודמים, שואל אני כעת מצד הדין של מוסר, ואמנם אם מדובר באדם שמיצר את הרבים ומצערן כמו בשאלה (ג) יהיה מותר למסור אותו (חו"מ סימן שפ"ח סעי' י"ב לפי גירסת הש"ך והגר"א) וכן בשאלה (א) שמדובר על פיקו"נ ויש לו דין של רודף, אך מה יהא הדין בשאלה (ב) הלא כתב השו"ע (שם סעי' ט') שאסור "ואפילו הוא רשע ובעל עבירות ואפילו היה מצר לו ומצער" האם מדובר גם על מקרה כזה כשיש נזק של ממש גם פיזית וודאי נפשית.

ברור לי שבכל מקרה ומקרה חייב הרופא להתייעץ קודם כל עם מורה הוראה מובהק שישקול בכל מקרה לגופו של דבר. אך אבקש מאד חות דעתו של כ"ת בנושא כואב זה.

בברכת התורה אברהם סופר אברהם

תשובה. ב"ה. יום ה' ג' טבת תשנ"א ירושלים עיה"ק תובב"א למכובדי הגדול הרופא המהולל חכם ורבי יתקרי היו"ש פרופ' ד"ר אברהם סופר אברהם שליט"א אחדשה"ט באהבה ויקר, יקרת מכתבו קבלתי השבוע, והנני מתכבד להשיב לו על שאלותיו.

(א) בקשר לשאלתו הראשונה, לענ"ד נראה בכזאת. דאם קיים ממש חשש מבוסס שהורי הילד ישובו קרוב לודאי להכותו שוב במכות אכזריות כאלה, ועוד יותר מזה עד למות, במקרה כזה, מכיון שהרופא רק מוסר על המצב למשטרה עם בקשה לראות להציל את הילד מידי הוריו, אזי חייב הרופא לעשות זאת כדי להציל נפש אחת מישראל מרדת שחת, ומה שיעשה לאחר מיכן המשרד הממשלתי כדי להצילו הרי הרופא בזה רק בבחינה של גורם בלבד, ואין לפני עור ממש כי הרי לא בטוח במאה אחוז שיעבירו אותו דוקא למוסד של עכו"ם, או לא דתי, יעוין בע"ז ד' ט"ו, ובתבואות שור סי' ט"ז ס"ק כ"ד שכותב לדייק מדברי הגמ' הנ"ל דמשמע מזה דאין אזהרה דלפ"ע כי אם היכא דאיכא מכשול ודאי ע"ש, וכ"כ עוד פוסקים.

נוסף על זה הרי הילד עד שיגדל איננו עובר ע"כ שום עבירה, וכישגדל הרי יתכן גם שיחזירוהו למקום שיוכל לשמור על יהדותו. (יעוין שו"ת חתם סופר חאו"ח סימן פ"ג, וכף החיים או"ח סימן שמ"ג ס"ק כ"ב ע"ש).

אולם אם לא קיים חשש מבוסס ממשי של פיקוח נפש והשיקול הוא ביותר שהוא רק מה שטובת הילד, אז אסור להתלונן במצב כזה למשטרה כאשר הסיכויים מבוססים שיוציאו ע"כ את הילד מבית הוריו הדתיים או המסורתיים ועיברוהו /ויעבירוהו/ למוסד עכו"ם, או לא דתי, או לא מסורתי, אם לא שהוריו המה ג"כ בכאלה, וכדאיתא בספרי פ' כי תצא עה"פ לא תתעב אדומי, שהמחטיא האדם קשה לו מן ההורגו, שההורגו אין מוציאו

מן העוה"ז ומהעוה"ב והמחטיאו מוציאו מן העוה"ז ומן העוה"ב.

וכך מצינו לחכמת אדם בכלל פ"ט סעי' י"ב שפוסק וז"ל: אין מוסרין תינוק ישראל לעכו"ם ללמדו ספר וללמדו אומנות, אפילו במקום דליכא למיחש לש"ד כגון במקום מעבר לרבים מכל מקום אסור שמא ימשך אחר מינות, ונ"ל דהוא הדין דאסור למוסרו לישראלים האפיקורסים דגרעי טפי מן הגוים דאפיקורס ישראל ממשיכים יותר עכ"ל, ודון מינה ומינה.

(ב) ואבוא לשאלתו השניה שהיא: במקרה שהאב בא על בתו הקטנה פעמים חוזרות ואין כאן חשש של פיקוח נפש, מה הדין לגבי הספיקות שהעלתי לעיל.

והנה לדעתי הדין בזה כפי שהעלתי לעיל בשאלה הקודמת במקום חשש לפיקו"נ, כי הרי דין רודף אחר הערוה כדין רודף אחר חבירו להרגו, והבא על בתו הא הרי הוא מחייבי כריתות, והגם שהיא קטנה אבל האב חייב על כך, ומן החובה איפוא להפרישו מזה, ויעוין במשנה למלך בפרק כ"ד מה' שבת הלכה ז' שחוקר גלל כן היכא מי שרודף אחר הערוה בשבת אם מחללים שבת בשביל להצלתו מן העבירה, וכן בספר מחזיק ברכה להחיד"א ז"ל או"ח סימן של"ט סק"ה שמביא בשם רבינו יונה שכתב דכל אותן שמצילין אותם בנפשם משמע דלא מפלגינן בין חול לשבת, וכזאת מביא גם בשם הכנה"ג ושו"ת יד אליהו יעו"ש ביתר אריכות.

וכל זה הוא נוסף למה שיש חיוב להציל את הקטנה מנזק פיזית ונפשית, ובהיות כ"ז יחד נראה לי די ש לפסוק כנ"ז בשאלתו הקודמת.

(ג) על המקרים האמורים בא כב' בשאלה נוספת בנוגע לדין מוסר, ומפרט וכותב, דבשאלה א' שמדובר על פיקוח נפש ויש לו דין רודף יהי' מותר למסור אותו, אך מה יהא הדין בשאלה ב', הלא כותב השו"ע בחו"מ סי' שפ"ח סעי' ט' שאסור למסור "ואפי' היה רשע ובעל עבירות ואפי' הי' מיצר לו ומצער" וא"כ האם מדובר גם על מקרה כזה כשיש נזק של ממש גם פיזית וודאי נפשית.

וזאת תשובתי על זה, ראשית לדעתי כשם שברור לו בשאלה הא' שמותר למוסרו באשר כי הוא רודף, כך מאותו הנימוק מותר גם בשאלה הב', דהא היא ערוה עליו, ויש לו איפוא דין של רודף אחר הערוה וכנ"ל.

וזאת שנית, אפילו אילו לא היתה ערוה עליו שחייבים על זה כרת, ג"כ היה מותר למוסרו, הן כדי להציל אותה מפגיעתו בה, וגם לרבות, כדי להציל אותו מרשעתו זה, ומה שכבו' מצטט ממה שנפסק בחו"מ סי' שפ"ח סעי' ט' שאסור למסור אפילו הוא רשע ובעל עבירות, אין לו ענין לעל כגון נידונו, דבשם אין המדובר היכא שבא הדבר כדי להציל אותו מרשעתו, אלא המדובר שרוצים למסור אותו בשביל דבר אחר ורוצים לנהוג בו זלזול בגלל זה שהוא בין כך רשע ובעל עבירות, ולכן אסור, אבל משא"כ בכגון נידונו שהמדובר שרוצים עי"כ להציל שלא יוכל להוציא לפועל זממת רשעתו, ולכן שפיר מותר למוסרו.

אמרנו שמותר זה גם בכדי להציל אותה מפגיעתו בה, באשר כי אין זה דומה גם למה שנפסק בשו"ע שם

שאסור אפילו היה מיצר לו ומצער, דבכאן הרי פוגע עי"כ בגופה ובנפשה, ויעוין בשו"ע שם בסעי' ז' שנפסק ברמ"א די"א דאדם המוכה מחבירו יכול לילך לקבול בפני עכו"ם אף על גב דגורם למכה היזק גדול, והש"ך בס"ק מ"ה כותב בכעין החילוק הנ"ז, דשאני היכא שמוסר כדי שלא יוסיף להכות דמותר ע"ש. ומקרה כזה שלפנינו הוא יותר גרוע מהכאה, וא"כ יכולים למוסרו הן מפני שזה דומה למכה, ועוד יותר מזה, והן כדי שלא יוסיף עשות זאת. ובית דין אביהם של קטנים.

ד) ומהאמור, הדבר פשוט כבר ממילא, שגם בשאלה הג' שמפרט כבו' במכתבו על מקרים ידועים של התעללות מינית של מורה בגן ילדים, שמותר למוסרו, ונלמד זה עוד בק"ו מכיון שהא המדובר גם באדם שמיצר את הרבים ומצערן בדומה להנפסק בחו"מ שם סעי' י"ב. וכפי שמציין לזה שפיר כבו' במכתבו.

ה) על כל האמור נראה לי להוסיף לשם הבהרה עוד שתי נקודות, והמה: - 1. בודאי שאלת כבו' בשאלה הנוספת בנוגע לדין מוסר היא לא בנוגע למסירה אפילו בערכאות של ישראל, דבכה"ג נראה דבודאי מותר מכיון שהמציאות היא שכהיום אין כח בי"ד לדון על כך, אלא כוונת שאלתו היא בנוגע למקרה של מסירה לערכאות של עכו"ם, וכמודגש באמת בחו"מ שם בסעי' ט' בלשון: אסור למוסר לישראל ביד עכו"ם וכו'. ורק גבי מסירת ממון בידי אנס כתוב בסעי' ב' שם "בין אנס עכו"ם ובין אנס ישראל" ע"ש. 2. גם בערכאות של עכו"ם נראה שיש חילוק בזה בין מדינות פראיות לבין מדינות נאורות, וכדמצינו שמחלק בכזאת הערוך השלחן בחו"מ שם בסעי' ז', המעיר שם וכותב, שכל המדובר בדיני מסור בש"ס ופוסקים הוא בכגון מדינות הרחוקות שלא היה לאיש בטחון בגופו ובממונו מפני השודדים והאנסים הגם שנשאו עליהם שם משרה, כידוע גם היום באיזה מדינות מאפריקה וכו', משא"כ במלכי אירופא ע"ש, ומוכח מהערוה"ש שם שלא כוון בדבריו רק משום מלכות, כי מפרט והולך שם לדוגמא גם שמות של מדינות שהיו מרוחקים מרחק רב מאד ממקום מגוריו ומהמלכות שהיה חי בקרבה כדיעו"ש. כאמור כתבתי זאת לשם הבהרה כללית בנושא זה של מסור.

והנני בכבוד רב ובהערצה מרובה אליעזר יהודה וולדינברג

בשולי התשובה.

נוסף על האמור בפנים מעיקרא דדינא בזה בלמסור לערכאות של עכו"ם בנידונים האמורים, הנה בצורך השעה וברשות בי"ד יש מקום להתיר אפילו כשזה שלא מעיקרא דדינא היכא שאין אפשרות לבצע זאת בישראל. ומצינו שהשיב בכזאת בשו"ת מבי"ט ח"א סימן כ"ב, דכותב וז"ל: נקרא נקראתי לבית הועד חכמי צפת ומנהיגיה על ענין יעקב זרקון שנזרקו בו מינות וכן אחר הזכור ונתננו רשות למנהיגי הקהלות שייסרו אותו על יד האומות ונחבש בידם וכו'".

ונתינת רשות זאת שכותב המבי"ט היתה שלא על פי דין ורק משום צורך שעה ומיגדר מילתא, וכדכותב המבי"ט להלן בדבריו: כאשר לאח"ז התחנן האיש שישתדלו להצילו מהתפיסה ואמרו לו הממונים שאם ברצונו לצאת מהתפיסה שיגרש את אשתו, ונתרצה לכך וסידרו הג"פ בביטול מודעות וכו', ולאחר מיכן כעבור מעט מהימים

היה הולך האיש ומוציא לעז על הג"פ שהיה אנוס בנתינתו וכו', והשיב על זה המבי"ט וז"ל: היכי דהאנוס היה על דבר אחר ורק כדי להנצל מהעונש גירש לא הוי עישוי וכו', וה"נ אף על גב דלא היה בדין למסור ביד אומות העולם, כיון שהיה ברשות בי"ד ולצורך שעה משום מיגדר מילתא בדין קרינא ביה וכו'. ומסיים המבי"ט וכותב שנשא ונתן בזה גם עם המהר"י בי רב והסכים עמו יעו"ש.

הרי בהדיא בהמבי"ט שהמדובר היה היכא שלא היה שם בדין למסור אותו ביד העכו"ם והיה זה רק משום מיגדר מילתא ולצורך שעה, וברשות בי"ד, וא"כ נלמד מזה שפיר דגם כשהדבר הוא לא מן הדין מכל מקום אם הוא צורך השעה ומשום מיגדר מילתא מותר למוסרו בידי עכו"ם שיחבשוהו בתפיסה, וזה ברשות בי"ד, ואז בדין קרינא ביה.

ודון מינה איפוא במכש"כ דמותר למוסרו בעל כגון נידוננו שכפי שביארנו בפנים הוא ממש בדין לעשות זאת, וכדי למנוע מאיש כזה שלא יעשו על ידו מעשים אשר לא יעשו כאלה על להבא, ופשוט.

שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סימן מט אות יב

י"ב וכתיה כי צניקא דרין סיכי דעסרו עמון צוסיז ליה רין
חדף דאין חסס צוסיז עיבא לידי כפסות ונדלתי
לא נפקל לעדות רק עדרצק וגם סרזיס עודה דמוסר לים כעומר
לכסיה וכטיב טיט לקמוך על הסובות רטיל ורעיל דכיון דצעריס
רזיס נכשלים ונעטס לסס כסיחר אין לפקלו לעדות כן לא אבד
אמונתו ועסיע אין פוקלין לעדות מי טסולך צערכאות צוסיז אף
דליחא צהטציץ דיצ קי ריל וחיצ קי רי טפקול ועיב מססנללטה
טל סרעיל ורטייל סגיל. ונזי עיסב עס טסקטיחי על סטערי טעטע
ותטרי פעיל דטייל דמוסר לא פקול רק עדרצק וסרי סרין גיעין
עסיק דהפילין טכי עקור פקולין ערלורייתא דליס צר קעידס ועיב
סוס כעומר לכסיס ערלורייתא וכי דסרין עיירי צמוסר טיט חסס
עיבא לידי כפסות דסריל חדף עסאייב צאין צו חסס כפסות לא פקול
רק עדרצקן ויפה כסב :

להתייחס לחור שבשן כאילו הוא עדיין פתוח ושן פתוחה נהפכת לחלק של חלל הפה שדינו כבית הסתרים. ואין זה דומה לחץ ששם אין שום חלל שבתוך הגוף אלא החץ עצמו והוא נחשב כבלוע שבתוך הגוף.

1234567

א. מכה באו"מ ב. פניה למשטרה

כ"ה עש"ק פ' משפטים תשל"א

לכבוד ...

אדשכתה"ט, נתקלתי בימים אלו בשתי בעיות ואבקש סליחת כת"ר שליט"א שהנני מטריחו, אולם דברי תורה הם והנני משתוקק לדעת חות דעתו הרמה.

א. יולדת בחמשים יום אחרי לידתה עדיין זבה דם והרופא קבע שיש לה מכה באו"מ וממנה הזיבה או טיפין. ראיתי מה שכתב החת"ס יו"ד סי' קנד ד"ה "והיוצא" וכן דברתי בנדון עם רופא ירא ה'. לדעתו האשה בעצמה כבדיקתה אינה יכולה להבחין אם דם הוא מן המקור או מן המכה, לעומת זאת הרופא יכול לקבוע זאת, לדעתו, בודאות. אי לכך אינני יודע איך יכולה לעשות הפסק טהרה ואם בדיקת הרופא יכולה לשמש הפסק טהרה בזה.

ב. ממשרד המועצה הדתית במקומנו נגנב מהקופה פעמים אחדות כסף מזומן. לפי כל הסימנים יד אחד העובדים בזה, אולם אין בידינו האמצעים שיביאו לידי הודאתו. נשאלה השאלה אם מותר לפנות למשטרה אשר אחרי חקירתה, אם תצליח, תביא את החשוד למשפט החילוני. המסקנות עלולות להיות חמורות, כי עלול להיות שהחשוד הוא בעל משפחה גדולה. נוסף לכך אם זה מישהו שקשור עם עבודת הקודש, עלול להיות חלילה גם חילול ה' ר"ל. מאידך גיסא יתכן שכספי ציבור נעלמים ומי יודע מה עוד.

אהי' אסיר תודה אם כת"ר ישיב לי בהקדם.

אברך אותו בכרכת התורה ולומדיה
סיני אדלר

ב"ה מוצש"ק פר' תרומה תשל"א

לכבוד ...

ברכה ושלו' רב.

קבלתי מכתבו וע"ד השאלה הראשונה, אם על עד הבדיקה נמצא דם גם אם נניח כדברי הרופא האומר שהוא יודע להבחין בין דם טמא ודם טהור [כלומר דם מכה] מ"מ העד של הפסק טהרה מלוכלך בדם והו"ל כאילו נעשתה הבדיקה בעד צבוע אדום. והואיל וכפי הנראה שזו היא שאלת זמן וכעבור זמן ניכר מהלידה ובצירוף הטפול של הרופא יתוקן הדבר הרי אין אני רואה מקום להתיר.

ואשר לשאלה השני', עיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ה מ"ש בנידונו בא' שמצא תיבתו פרוצה ונגנב מתוכה הון רב ויש לו אומדנות המוכיחות שאחד ממשרתיו עשה המעשה הזה, אי שרי לי' למוסרו לערכאות והוכיח מהא דב"ב קס"ז ומב"מ כ"ה דמצוה על הדיין להכותו וליסרו ע"פ אומדן דעתו שיודה באמת, והביא שם מעשה רב מהגאון ר' העשל והש"ך עי"ש אלא שלבסוף הוא מסיק "וחוכך אני מאוד שלא למוסרו לערכאותיהם וכבר אמרו רז"ל כתוא מכמר יש לחוש שאם יודה ידונו אותו למיתה". ומכאן דזה לא שייך בזמנינו. הרי מן הדין רשאים לפנות למשטרה, אולם לפי"ד כת"ר עלול להיות חילול השם, ואין בידי להביע דעה ע"ז הואיל ואינני יודע את הענין, והדבר נתון איפוא לשקול דעת כת"ר.

בזה ידידו

יוסף שלו' אלישיב

צרכי רבים שמותר לפקח עליהם בשבת

ב"ה, י' בסיון תשל"ד

לכבוד ...

אחדשכתה"ט, אתכבד בזאת לפנות לכת"ר שליט"א בשאלה אשר נשאלתי על ידי אנשי קבוץ יבנה הסמוך לעירנו.

בקבוץ קיימת תחנה מטארולוגית ובתוכה גיגית מים, אשר בה מודדים את התאדות המים. הדבר נחוץ על מנת לדעת את לחות האויר וכן יודעים על ידי זה את

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק א סימן ח

באחד שנתברר שמכר נבלות וטרפות בתור כשרות אם מותר לתבעו בערכאות כשהוא אומר שיציית לדייני ישראל ער"ח שבט תשכ"א. מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר שמואל פליסקין שליט"א וכל הרבנים הגאונים חברי ועד הרבנים דבאלטימארי שליט"א.

קבלתי מכתבכם בדבר הרשע בא כח של בית חרושת כשר אשר זייף חותמות ותלה אותם על נבלות וטרפות ומכר ליהודים בתור כשרות, שהנידון הוא אם למסרו לערכאות המדינה שידונו קשה בכסף ובמאסר, או שידונו אותו הרבנים בדיני ישראל. לע"ד אף שפשעו גדול מאד וכנראה אינו בעל תשובה כלל, מ"מ כל זמן שלא ראינו שדייני ישראל אינם יכולים להפסיקו אין לדונו בערכאות משני טעמים. חדא דאפילו לא ידונו בערכאות אלא כדיני התורה אסור לדון בערכאות כדאיתא בחו"מ ר"ס כ"ו. ועוד הא ודאי הם ידונו במאסר ובממון שלא כדיני ישראל שאז יש לחוש לאיסור מסור, שאסור למסור ישראל ביד עכו"ם בין בגופו בין בממונו ואפילו היה רשע ובעל עבירות כדאיתא בחו"מ סימן שפ"ח סעיף ט'. ורק כשיראו שאין דייני ישראל יכולים להפסיקו אז יש היתר, אחר שיתרו בו שיתבעו אותו לערכאות דהוא כ"ש מממון דכשאנו יכול להציל בדייני ישראל שרשאי ברשות ב"ד לילך לערכאות ולתבוע בדיניהם כדאיתא שם בסעיף ב' וכ"ש הכא שהוא שלא להכשיל כמה בנ"א באיסורים, וגם הא איכא תרווייהו דהוא גם שלא להונות שהוא גם תביעת ממון.

וגם בלא זה הא אפשר שיכחיש וישבע בערכאות ויגרמו שישיבע שבועת שוא, שאף על המשביעין איכא עונש ח"ו כדאיתא בשבועות דף ל"ט. ואף שרש"י פ' התם שהוא מטעם שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן שהכא לא שייך זה, הוא רק טעם להתיר כשלא יוכלו דייני ישראל להפסיקו ומוכרחין לתבעו בערכאות אין להם לחוש לזה שישיבע שבועת שוא. אבל כשיכולים להפסיקו בדייני ישראל יש לאסור גם בשביל שיגרמו שישיבע שבועת שוא, ועיין בסמ"ע סימן פ"ז ס"ק ס"א שמדייק מלשון הש"ע שגם מה שלא נתפשר עמו נחשב לגורם שבועת שוא ונענש ובפרישה ס"ק ל' איתא עוד יותר שגם על מה שלא מחל הכל כדי שלא ישבע נענש, והכא שאין שייך למחול משום שהוא למנוע איסורא יש להתיר כשלא אפשר ע"י דייני ישראל אבל כשאפשר הרי ודאי יש להחשיבו גורם לשבועת שוא.

ולכן נראה לע"ד שמתחלה ידונו אותו בועד הרבנים בכל מה שבידם והעיקר לפוסלו מלמכור דברים כשרים ואם לא יציית אז יביאוהו לדון בערכאות. ידידו, משה פיינשטיין.

Rabbi Yonah Reiss

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נח עמוד א

רבי שילא נגדיה לההוא גברא דבעל נכרית. אזל אכל ביה קורצי בי מלכא, אמר: איכא חד גברא ביהודאי דקא דיין דינא בלא הרמנא דמלכא. שדר עליה פריסתקא, כי אתא אמרי ליה: מה טעמא נגדתיא להאי? אמר להו: דבא על חמרתא. אמרי ליה: אית לך סהדי? אמר להו: אין. אתא אליהו, אדמי ליה כאיניש, ואסהיד. אמרי ליה: אי הכי בר קטלא הוא! - אמר להו: אן מיומא דגלין מארעין לית לן רשותא למקטל, אתון - מאי דבעיתון עבידו ביה. עד דמעייני ביה בדינא, פתח רבי שילא ואמר: לך ה' הגדלה והגבורה וגו'. אמרי ליה: מאי קאמרת? אמר להו: הכי קאמינא - בריך רחמנא דיהיב מלכותא בארעא כעין מלכותא דרקיעא, ויהב לכו שולטנא ורחמי דינא. אמרו: חביבא עליה יקרא דמלכותא כולי האי! יהבי ליה קולפא, אמרו ליה: דון דינא. כי הוה נפיק, אמר ליה ההוא גברא: עביד רחמנא ניסא לשקרי הכי? - אמר ליה: רשע! לאו חמרי איקרו? דכתיב אשר בשר חמורים בשרם. חזייה דקאזיל למימרא להו דקרינהו חמרי, אמר: האי רודף הוא, והתורה אמרה: אם בא להרגך - השכם להרגו, מחייה בקולפא וקטליה.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כז עמוד ב

שלח ליה, דההוא גרגותא דבי תרי דכל יומא הוה דלי חד מנייהו, אתא חד קא דלי ביומא דלא דיליה, א"ל: יומא דידי הוא! לא אשגח ביה, שקל פנדא דמרא מחייה. א"ל: מאה פנדי בפנדא למחייה, אפילו למ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה, במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה.

שו"ת שבט הלוי חלק י סימן רסג

אשר הציע לפני עני שאכתוב כללים נחוצים בענין איסור הליכה לערכאות, היות כי הוא לצורך שעה שבקעה פרוצה מצינו באיסור זה ומצוה לגדור.

א. עלינו לדעת כי הלכה זאת שדרשו חז"ל מואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, לפניהם ולא לפני אלילים, שכל המביא דינו לפני ע"ז מיקר שם ע"ז ומחליש כח האלקות, הוא לאו דוקא לפני ע"ז, דהתם איכא תרתי, שמיקר שם ע"ז, ופוסק לא ע"י משפטי התורה, אלא גם ערכאות של מאמינים בה', ומכ"ש אינם מאמינים כלל הוא בכלל איסור תורה, דהרצון לפניהם דוקא דהיינו עד האלקים יבוא דבר שניהם, בי"ד שהוא בכלל אלקים נצב בעדת אל, והלא דרשו גם לפניהם ולא לפני הדיוטות כל שאינו בכלל בי"ד של תורה הוא בכלל לפניהם ולא באחרים, עיין גיטין פ"ח ע"ב.

וממילא דלא זו בי"ד חילוני אזרחי, אלא גם עירי, אם שבק בי"ד של תורה שהי' יכול להכריע ע"פ משפטי ה' אמת ומתדין במקום חילוני ה"ה בכלל איסור הנ"ל, אלא אם ישנם חוקי עזר בעיר שנתקבלו כמנהג מדינה ולטובת התושבים אם אפשר לפסוק בבי"ד טוב, ואם א"א לפסוק ע"פ בי"ד יש מקום לפנות להעיר להתנהג כפי

מנהג המקום המקובל, ובדרך כלל אין העירי' פוסקים ממש אלא כופים לקיים מנהג המדינה, וכ"ז אם נראה שמנהג זה כבר נתקבל ע"ד כולם ואין ע"פ התורה טעם שלא לפסוק כן.

וכ"ת שאל, לאחר שעירי' אישרה תכנית בניה האם רשאי אחד מן הדיירים או מן הנוגעים בדבר לפנות לועדת ערור שהיא מקבלת את הטו"ת ומחליטה ושופטת ביניהם, אם זה נחשב כפניה לערכאות, יראה דודאי עליו להציע לצד השני להתדיין בבי"ד, ולקבל דע"ת והוא בכלל בין איש ובין אחיו ובין גרו.

אבל אם אחד מן הצדדים אינו מקבל בשום אופן דע"ת, אחרי שהבי"ד כבר דנו בזה, או שאנשי חוק האזרחי לא יקבלו בענין זה פסק ביד"צ והצד השני מפסיד אם לא יערער בועדת הערער שיש להם כח נגד אישור העירי', פשיטא דאין ע"ז איסור הליכה לערכאות, וכ"ז שאינו עושה זה להיצר רגליו של השני, ועיין בחו"מ סי' כ"ו בכללי הלכה זאת ובאחרונים הרבים בנושאים האלה, [איברא יתכן דכאן בני ברק שלע"ע ראשי העיר הם יראים ות"ח וקבלו אותם רוב העיר יתכן שדינם כז' טובי העיר שעושים לטובת העיר, שמעשיהם קיימים, וא"כ צל"ע עו"פ במה שכתבתי לענין ערעור על החלטתם].

תשובות והנהגות כרך א סימן תתנ

שאלה: נהג יהודי הרגיל לנסוע במהירות מופרזת או בלי רשיון אם מותר למוסרו למשטרה

מפורש בשולחן ערוך (חושן משפט שפ"ח ס"ק י"ב) שאם עוסק בזיופים ומסוכן מזהירים אותו, ואם אינו משגיח לאזהרה יכולים למוסרו, עי"ש בביאור הגר"א שיש לו דין רודף אף שאינו מתכוין ואף שאינו רק גרמא ואף על פי שאינו אלא חששא עי"ש, ואין לך מסוכן כמו הנוסע תכופות במהירות מופרזת או בלי ידיעת מלאכת הנהיגה כראוי שלכן לא השיג רשיון, שאלו עלולים להרוג ח"ו ודינם כרודף, לכן התקנה של נהיגה כראוי וברשיון היא בצדק וביושר ולטובת הציבור וחייבין לשמור תקנות אלו, ואם הוא ממזלזל בהם ויש חשש שיבוא לאבד נפשות ראוי הוא לעונש מרתיע אף מאסר, ועיין תשב"ץ (ח"ג סימן קס"ח) לאוסרו על ידי נכרים, ובמהרשד"ם ח"מ נ"ה סעיף ו'.

אמנם כדאי לא למוסרו מיד אלא להתרותו תחילה ע"י רב העיר או הבית דין שאם ימשיך בדרכו ימסרו אותו למשטרה ויענש כראוי לו, (שבהתראה סתם אינו מאמין שבאמת ימסרוהו), ואם בכל זאת מתעקש בדרכו ומזלזל בציבור, ימסרוהו. (ומרן הגאון רבי יעקב קנייבסקי זצ"ל רגז מאד על אלו העוברים חוקי תנועה, שנוסדו לפיקוח נפש דציבור, ושמעתי על אחד שבא לפניו שחושש מאד שיקבל עונש חמור על שעבר על חוקי התנועה ורוצה לבקש ברכתו שיפטרו אותו, והגיב במחאה חריפה מאד, שהאמת שראוי לעונש!) (אף שלא היה ניחא לו במשפטיהם).

וע"כ נראה שאם הוא בגדר מועד ואי אפשר לנו להענישו בעצמנו ועלול להזיק, ראוי ברשות בית דין או רב העיר למוסרו ומצוה קעביד להציל את הציבור ממזיק שעלול אפילו לסכן את חייהם.

בית יוסף חושן משפט סימן שפח

וכתב הרא"ש בתשובה כלל ו' (סי' כב) על הוצאות שעשו לבער מסור הכל חייבים בתשלום הוצאת ביעור הרע מקרבם כי היא תקנת ישוב העיר כי הנשארים ישמעו וייראו ולא יצאו עוד מקרבם בני בליעל להדיח את יושבי עירם ובני העיר כופין זה את זה לבנות חומה דלתים ובריח וכל דבר שהוא צורך העיר ואין לך צורך העיר גדול מזה להתם את הרע ולכלות המורדים ולבער עושי רשעה ולפיכך כל הדרים בעיר בין שפורעים מס במקום אחר בין שפורעין בעיר חייבים ליתן חלקם מכל מה שהוציאו בביעור אותו רשע מן העולם ואין שום אדם בעולם יכול לסלק עצמו מפרעון זה עכ"ל. וכתב עוד בתשובה כלל י"ז (סי' ו) ששאלת באחד שהתפיס את חבירו על ידי זקני העיר לכופו ליתן גט בלא טענה וסוף דבר יצא מתחת ידיהם והיו רודפים אחריו להתפיסו כאשר בתחלה והלך הנרדף והתפיס את הרודף על ידי אומות העולם כדי לבטל רדיפתו מעליו והפסיד לו בזה י"ד זהובים. דע כי מנהג רע לכופף את האדם לגרש מלבד אותם ששנו חז"ל (כתובות עז.). ושלא כדין תפסוהו ואם עזרו השם שיצא ורצה לתפסו שנית שלא כדין יפה עשה שהציל עצמו בנפשו של רודף ועיין בכלל מ"ג סימן י"א וסימן י"ב: וז"ל הרשב"א בכתב אחד ששלח לחכמי צרפת על מסור אחד שהורו ה"ר יונה בן אחי אביו של ה"ר יונה החסיד ז"ל והרשב"א למלך שהוא חייב מיתה וצוה המלך להרגו תחלת כל הדברים אמרנו זה רודף היה ורודף נהרג בכל זמן בין בארץ בין בחוצה לארץ ואפילו שלא בבית דין מדרבי שילא בפרק הרואה (ברכות נח.). ומדא"ל דוד לשאול (שם סב:) רודף אתה והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו ואפילו רודף למסור ממון מדרב כהנא בפרק הגוזל בתרא (ק"ז.). ובודאי מי שאינו מוחזק בכך אין ממיתין אותו אחר מעשה אבל מי שהוחזק בכך ממיתין אותו בין בשעת מעשה בין לאחר מעשה וכל הקודם זכה וכדתניא (ע"ז כו:) המינים והמסורות וכו' מורדין ולא מעלין ואפילו להורגן בידיים שהרי הן כנחש ששני אלו מוקשין וכן עושין מעשה במסור מוחזק להרגו בידיים ברוב מקומות ישראל וכן העיד הרמב"ם ז"ל בחיבורו: ואיזה מוחזק כל שנודע לרבים שהוא כן לא שהוחזק בבית דין של עשרים ושלשה ושקבלו עדיו בפניו שאם כן אין לך מוחזק עכשיו שאין לנו מומחין והרי החכמים מחברי הספרים שהעידו וכתבו שהמסור המוחזק הורגין אותו בכל זמן וכל הנעשה ענותן ומרחם על אלו נעשה אכזר על דורו וכמו שאמרו בהניזקין (גיטין נו.). ענותנותו של רבי זכריה בן אבקולס חרבה ביתו. עוד אחרת כי בעון הדור התחילו קצת אנשים ללמוד האומנות הנפסדת הזאת וכו' וכל שהשעה צריכה לכך מכין ועונשין שלא מן הדין בכל מקום ובכל זמן כאותו שרכב על הסוס בשבת וכו' (סנהדרין מו.). וכן כתבו הגדולים מחברי הספרים ז"ל ובאלו וכיוצא באילו אין משגיחין בבית דין של עשרים ושלשה וסמוכים ולקבל עדיו בפניו ולכלל כל הדברים הצריכים בדיני נפשות שאין הולכים בכל אלו אלא אחר ידיעת האמת לסלק הנזקין ולעשות גדרים בפני פרצות: ומוסיף על זה שלפעמים אנו מקבלים עדים שלא בפני בעל דין שהרי אמרו (ב"ק קיב:) היה הוא חולה או עדיו חולים וכו' מקבלין שלא בפניו ואפילו בשלחו ולא בא היא המימרא וכן פירשה הראב"ד ז"ל (שם ד"ה יש) והוא הנכון וכל שכן זה שהיה אסור בזיקים ואין לומר לבית דין שילכו אצל העדים בכל עיר ועיר עם זה ושיקבצו כולם כאחד: ואם נפשך לומר שלא אמרו כן אלא בדיני ממונות אבל בדיני נפשות אין מקבלין אלא בפניו והראיה מדאמרין בשילהי שור שנגח ארבעה וחמשה (מה.) בפלוגתא דרבי יעקב אי מהדרת ליה

ניהליה עד שלא נגמר דינו הוה מערקנא לתורא לאגמא אלמא אילו הוה באגמא לא הוה איפשר להו לגמור דיניה לא היא דהתם מחמת גמר דין קאמר גמר דין שלא בפניו לא איפשר משום דדלמא אי הוה הכא הוה טעין ושור לאו בר טענתא הוא גזירת הכתוב היא דאקשיה לבעלים וכתעמייהו דרבנן דרבי יעקב אבל בקבלת עדות לא איכפת לן כל שיש צורך בכך כגון שהיה חולה או עדיו חולים שהרי לאחר קבלתם יכול הוא עדיין לטעון ולפסול עדיו וכ"כ בעל העיטור (אות ק קבלת עדות נו:) משמן של גדולי ישראל: ועוד דאפילו במקום שצריך בפניו אפטרופוס שלו כמוהו דהא מוקמינן אפטרופוס לשור של יתומים לשווייה מועד כדאיתא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (לט.) ושליח כאפטרופוס כדתנן בפרק נערה מאורסה (נדריים עב:) האומר לאפטרופוס כל נדרים שתדור אשתי עד שאבוא ממקום פלוני וכו' א"ל רבי יוחנן מצינו בכל התורה ששלוחו של אדם כמותו ואם תאמר מעשה דינאי מלכא (סנהדרין יט.) דעבדיה קטל נפשא ושלחו ליה תא את אמאי לא שוי שליח י"ל דאין הכי נמי אלא מעשה שהיה כך היה ואי נמי כל היכא דאפשר לא משוי שליח משום כבוד בית דין והיינו נמי דאמר ליה עמוד על רגליך אף על פי שאיפשר לו למחול משום כבודו כדרך שמוחלין לתלמיד חכם אלא שכבוד בית דין היינו כבוד שמים וזהו שא"ל לא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם: וגדולה מכל אלו בנדון שלפנינו שאנו לא דננו אלא נשאלו נשאלנו מבית אדוננו המלך לראות בעונו ולהגיד לו עצתינו ולפי מה שעשה אמר שהוא יכול להמיתו לפי שלא נאמרו דברים הללו אלא בדיני סנהדרין מגזירת הכתוב אבל בדינא דמלכותא אין משגיחין בכל אלו שאין דינם אלא אחר ידיעת האמת ונהרג בדיני המלכות אפילו על פי קרובים ואפילו על פי עצמו ושלא בהתראה ושלא בעשרים ושלשה שאין דין המלכות אלא אחר ידיעת האמת שאם אי אתה אומר כן אלא שאתה מעמיד הכל על דין תורה כדין סנהדרין היה העולם שמם שירבו הרצחנין וחביריהם: עוד גדולה מזו שהרי רבי אלעזר ב"ר שמעון (ב"מ פג:) תפס גנבי בהרמנא דמלכא ועניש וקטיל להו וכן רבי ישמעאל ב"ר יוסי (שם פד.) ואף על גב דא"ל רבי יהושע בן קרחה חומץ בן יין וכו' וכן אמר ליה אליהו לרבי ישמעאל ב"ר יוסי מכל מקום לא נשוי להו כטועין גמורים בדינים מפורשים אלא שמחמת חסידותן היה להם להמנע מלהרוג על מה שלא חייבה תורה מיתה וזהו שקראוהו חומץ בן יין לומר שלא היה נוהגין בחסידות כאבותן ואלו היו טועים גמורים ועושים שלא כדין לא קראום אלא טועים גמורים חלילה וחס לגדולי ישראל וחסידים עליון כמותם. ועוד תדע לך מדאמר ליה רבי ישמעאל לאלהו מאי אעביד הרמנא דמלכא הוא ואהדר ליה אליהו אבון ברח לעסיא וכו' ואלו היה אסור גמור מאי קאמר הרמנא דמלכא הוא ה"ל ליהרג ואל יעבור ואלהו נמי לימא ליה (פסחים כה:) מאי חזית דדמא דידך סומק טפי אלא ודאי כדאמרן שכל שהוא ממונה על כך מן המלך דן ועושה כאלו במשפטי המלוכה כי מלך במשפטים אלו יעמיד ארץ ד* ע"כ קצרתי מתוך תשובת הרשב"א הנזכרת: וזאת אשר השיב לו הר"מ מרוטנבורק על ענין המסורות מנהג אבותינו תורות בכל מקומות ישראל שראינו ושמענו פשוטה הוראה זו להיתר שהמסורות שהוחזקו במסירות והורגלו בכך עד שנעשה להם כהיתר ויש עדים בדבר שכל הקודם להרגו זכה ואף על פי שלא הועד בפניהם רק שהיה הדבר ברור בעדות כי אף על פי שכתב הרמב"ם עשה המוסר אשר זמם יראה לי שאסור להורגו ולמדנו ממנו מה טעם שניתן להרגו על מסירת מעט ממון אלא משום דכי אמר מחוינא ומחוינא הוי רודף אחר חבירו להרגו דכתיב כתוא מכמר וכו' אף ממון ישראל כשנפל ליד גוים אין מרחמין עליהם וכאילו מסרו להרגו ליתן להציל הנרדף בנפשו של רודף וכאשר עשה אשר זמם תו לא

חשיב רודף הני מילי כשלא הוחזק במסירות שלש פעמים אבל אם הוחזק בכך שלש פעמים דאתחזק בין לרבי בין לרבן שמעון בן גמליאל (יבמות סד): ולא הרגשנו בו צד תשובה כל הקודם להרגו זכה דגדולה חזקה דהא סוקלין ושורפין על החזקות (קידושין פ): ומדברי רבינו אלפסי יש להביא ראיה שכתב בשילהי בבא קמא (מו.) דקיימא לן כמאן דאמר ממון מסור אסור לאבדו מדאיבעיא לן בפרק הכונס (סב.) עשו תקנת נגזל במסור או לא ומסקינן בתיקו ואי כל מסור לאחר שעשה המסירות אסור להרגו מאי מייתי ראיה מדקיימא לן מותר לאבדו והא מאן דאמר מותר לאבדו ביד היינו טעמא משום שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו ואם איתא דלאחר שמסר אסור להרגו אפילו למי שהוחזק במסירות מאי ראיה מהתם הא בההיא דהכונס כבר מסר אלא ש"מ דהיכא דהוחזק במסירות מותר לאבד גופו אבל לא ממונו דמשמע עשו תקנת נגזל במסור אפילו במסור שכבר הוחזק במסירות ודברי רבינו ישרים ונכוחים בדין המסורות. ואין להאריך רק שלום לרבינו שלום לתורתנו ולכל ישיבתנו כנפש סר למשמעתו נאמן משרתו מאיר ב"ר ברוך זלה"ה:

תלמוד בבלי מסכת נדה דף סא עמוד א

הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון, אמרו ליה: לטמרינן מר! אמר להו: היכי נעביד? אי לא אטמרינכו - חזו יתייכו, אטמרינכו - הא אמור רבנן האי לישנא בישא, אף על גב דלקבולי לא מבעי - מיחש ליה מבעי, זילו אתון טמרו נפשיכו. **ופרש"י** מיחש ליה מיבעי - ושמא הרגתם ואסור להציל אתכם. **ובמהרש"ל שם** וז"ל, ובשאלתות דרב אחאי מפרש כו' נ"ב אין ראיה מכאן להציל ההורג אפי' בעת שבטלו דיני נפשות מ"מ אסור להציל וכן יאבדו כל אויבי ה' וידינו אל תגע בהם אלא להכי שרי להציל דספק הוי וספק נפשות להקל ועוד שמעמידים האדם על חזקת כשרותו ואימור בודאי לא הרג ודו"ק:

Rabbi Shulim Yaakov Gruenstein

ש"ך חושן משפט סימן שפח ס"ק מה

י"א דאדם המוכה כו'. כתב בד"מ ז"ל וכו"כ מהר"מ מריזבורק וכתב דאם רגיל להכות הבריות מותר לקצץ ידו ע"י עכו"ם או להפסיד ממונו או להציל בא' מאבריו עכ"ל וע"ש שהאריך בדינים אלו ואין דבריו נראין דהא אפי' מוסר גמור אסור לאבד ממונו וכ"ש זה כנ"ל עכ"ל ד"מ ולא ירדתי לסוף דעת הר"ב דז"ל מהר"מ מריזבורק מצוה לכל אדם להגיד לשופט פלוני הכה פלו', ועוד הולכים בכעסם תעשה כך שלא יוסיף עוד ואם יעליל השופט עליו ויקח כל אשר לו פטור המגיד דאל"כ אין לך אדם מציל את חברו מיד מכהו ודאי אם יכול להצילו בא' מאבריו יעשה כרב הונא דקץ ידא או שמא יותר טוב שיגיד לשופט ויפסיד ממון מלחסרו אחד מאבריו והא רפיא עכ"ל וא"כ ל"ק ממוסר דהכא להציל הוא בא וא"א להצילו אם לא שיגיד לשופט וע"י כך הוא מפסיד ממון ופשיטא דאם יכולים להציל הנמסר ע"י שיפסיד המוסר ממון דשרי ומצוה הוא ועוד דממון מוסר דוקא לאבדו ביד אסור אבל להפסיד ע"י גרמי מותר:

ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ג סימן ט

דין מי שמגרש עבדו מן ביתו, ואינו רוצה בו יותר, ועבד אינו רוצה לילך, ומתוך זה מכה בו, או שמגרש לאיש אחר מביתו, או שמפריש עבדו מאיסורא, ואינו שומע, שיכול להכותו, וכן כל אחד לחבירו, ובעל לאשתו, בעבור איסורא כו':

תנו רבנן (כ"ח ע"א), נרצע שכלו ימיו, היינו יובל. ורבו מסרהב בו לצאת, פי' רש"י מפציר בו. כי תרגום של וימהרו ויסרהבו. והעבד אינו רוצה, וחבל בו רבו, ועשה בו חבורה, פטור. וכתב במרדכי (סימן ל"ה) וכן הג"ה מהרי"ח (הג"א סימן ג') דמשמע דה"ה משרתו. ואפי' קודם הזמן, אם חושש מגניבה. וכ"ש אדם מעלמא שיצא עליו שם שהוא גנב עכ"ל. ולא דוקא כשחושש רבו מגניבה, דאית ליה פסידא. כי אפילו בלא פסידא נמי עביד דינא לנפשיה.

והגמרא שתירץ האי ברייתא בעבדא גנבא, היינו אליבא דר' יהודא, אבל לרב נחמן נוקי הברייתא כפשוטו. ואפילו בלא פסידא הוא יכול להוציאו. רק שאורחא דמילתא שאין דרך שאדם מגרש את עבדו קודם זמנו, אם לא בחשש גניבה, או בשאר חסרונות המזיקות. לכן כתב במרדכי אם חושש מגניבה. ואם בעבור (שגרם) [שנהום] כריסו לא שויא, לגרשו מן הבית בעבור המזונות. מ"מ לא צריך להוציאו. דהא אפילו כשהוא אצלו יכול לומר לו צא מעשה ירך למזונותיך. כדאיתא בפ"ק דגיטין (י"ב ע"א) ולמה מוציאו מן הבית. אלא משום חשש גניבה, או כה"ג. אבל לאחר זמנו הוא אורחא דמילתא אפילו בלא גניבה להוציאו. למי שלא יכול להשתעבד בו, כמו שפי' התו' (ד"ה מניין).

וכן מה שכתבו וכ"ש אדם מעלמא, אם יצא עליו [שם] שהוא. גנב. לאו דוקא בגנב, אפילו בלא טעם יכול אדם לגרש את חבירו מביתו, כיון ששונא אותו. ואם הוא אינו רוצה, וחבל בו, עד שמגרש אותו, פטור. כי עביד דינא

לנפשיה, כדי להציל את שלו, וכל אחד שולט בביתו. ואין אחר יכול לילך בעל כרחו לביתו. ואף על פי שמסקינן לקמן בפ' הפרה סי' לו (לקמן מ"ח ע"א), הנכנס לחצר חבירו שלא ברשות והזיקו בעל הבית חייב. מפני שיש לו רשות להוציאו, ולא להזיקו. מכל מקום כשהוא מגרשו מן הבית ואינו רוצה לילך יכול לחבל בו. משום דינא דעביד לנפשיה, שיוציאו בכל עניין שיהיה. וכן פסק הטור (סימן תכ"א ס"ח) להדיא. אלא שאין דרך של אדם לגרש את חבירו מן הבית. אם לא בחשש גניבה, או כה"ג. ואם הוא שונא שלו אין דרך שנכנס לביתו. אלא בסתם אדם מעלמא, שנכנס לביתו, ויצא עליו שם גנב. אבל לא יצא עליו שם גנב, אסור לאחזוקי בר ישראל ברשע.

ואף שאליבא דרב נחמן הברייתא כפשוטו, כמו שפירשתי. מכל מקום גם דברי רב נחמן בר יצחק אמת. שמוקי האי ברייתא דנרצע כו' בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית. דעד האידינא היתה מותר לו. והשתא אסורה לו. והוא אינו רוצה לצאת ממנה, וחבל בו רבו, פטור. ורשאי להלקותו, ולהפרישו מאיסור. דעביד דינא להקב"ה. ובלשון זה הביאה הרמב"ם (ה' עבדים פ"ג ה"ה). ומכאן הביא הגאון מהרי"א בתרומת הדשן סימן רי"ח. שמותר אדם להכות את אשתו שהיא מקללת אביה ואמה. מחמת שעוברת על דת, ועביד דינא לשמים. ואין צריך להביאה לב"ד, כמו גבי נרצע. ולא דוקא כה"ג, אלא כל מה שהיא עושה כנגד דת תורה אלהית. מכה אותה עד שתצא נפשה. אפילו עוברת במצוה שב ואל תעשה. ומ"מ אל ימהר בהכאה. אם לא בתוכחה גמורה מקודם, ורואה שאינה נשמעת. ולא דוקא הרב לעבדו, ובעל לאשתו. ה"ה כל בר ישראל יכול להכות חבירו, כדי לאפרושי מאיסורא. וכן [הבאתי] לקמן סי' כ"ז פסק הרא"ש (סימן י"ג) להדיא שמותר. וכן איתא בערכין (ט"ז ע"ב) יכול לא יכנו ולא יסטרנו על דבר תוכחה כו'. אלמא שמותר להכותו על דבר תוכחה. ודוקא באדם מוחזק לכשרות, שידוע שלשם שמים עשה. והוא אדם חשוב ומופלג. אבל בסתמא דאינשי לאו כל כמיניה. דא"כ לא שבקת חי לכל בריה. וכל אדם ריק ילך ויכה חבירו על דבר הוכחה, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. והתורה לא נתנה רשות ומקל ורצועה אלא לדיין, או לאדם חשוב, שראוי להיות דבריו נשמעים. ג"כ לפי שעה מותר להכות חבירו, ולהפרישו מאיסורא. והכל לפי ראות עיני הדיין. ודוקא לאפרושי משארי איסורא, דבינו לשמים. אבל מה שבין אדם לחבירו, כגון אחד שהכה חבירו. שמותר לכל אדם, אפי' איש פשוט, להציל אחיו, ויכול להכות המכה, כדי להציל המוכה כמו שאפרש לקמן.

והרמב"ם (ה' אישות פכ"ד) והסמ"ג (עשין מ"ח) פסקו כאבא שאול (כתובות ע"ב ע"א), דאמר אף היכא שמקללת אבי בעלה בפני בעלה, שדומה לעוברת על הדת, א"כ משמע שיכול להכותה, וכן נראה, שהרי אף היא חייבת בכבוד חמיה, שהרי חשוב כאב. כמו שמצינו בדוד, שאמר לשאול (ש"א כד, י"א) אבי ראה גם ראה וגו' וק"ו בפני בעלה. ובתשובת רמב"ן מצאתי כתוב, שאף מקללת אותו בפניו יכול להכותה. ובפרק המדיר אי"ה אכתוב המסקנא:

שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות נזקי ממון אות ו

וכן מי שרגיל להכות הבריות ואי אפשר להציל ממנו אלא אם כן ימסרוהו מצוה על כל אדם למסרו לנכרים שיקחו

ממונו או שיקצצו ידו שלא יוסיף להכות עוד. אבל מי שהכה חברו באקראי אסור אפילו למוכה עצמו למוסרו שאף על פי שאם עבר ומסר יש פוטריין בדיני אדם משום שאין אדם נתפס על צערו מכל מקום לכתחלה אסור לדברי הכל ומסור גמור הוא.

שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן קמח

בענין אם מותר למסור לשלטונות את אלו המסכנים עוברי דרך ע"י אי זהירות בהנהגתם בכלי רכב.

בס"ד, ירושלים עיה"ק ת"ו יום ג' שלח תשמ"ב לפ"ק. שוכט"ס א"כ הה"ג החסיד המופלג בתו"ר מוה"ר משה שמואל אייזנבאך שליט"א פעה"ק ת"ו.

הנני בזה ע"ד שאלתו היות שיש כמה הנהגים בכלי רכב באופן המסכן את כל מי שנמצא לידם בדרכים, או בכלי רכב הסמוכים להם, ע"י כמה וכמה אופנים שחשבים במכתבו, האם מותר למסרם לשלטונות, אשר בדרך כלל מענישים אותם בקנסות כספיים, או בשלילת הרשיון - נהיגה לתקופה מסויימת או במאסרים, למען ישמעו וייראו וימנעו מדברים המסכנים את הציבור ואף דעפ"י הלכה אסור למסור גופו או ממונו של ישראל לערכאות, אבל מי שמסכן הציבור אינו בכלל זה, וכמבואר ברמב"ם (פ"ח מה' חובל ומזיק) וש"ע (חו"מ סי' שפ"ח סעי' י"ב) שכל המיצר הציבור ומצערן מותר למסרו ביד עכו"ם להכותו ולאסרו ולקנסו וכו', ודבר ברור שכל אלו שנוהגים באי זהירות ובצורה מופקרת מכניסים לסכנת נפשות את כל מי שנמצא בסמוך להם, והלא נצטוינו להתרחק מהסכנה, וכל דבר המביאים לידי סכנה, ואולי ע"י נקיטת אמצעים ופעולות נגדם נרחיק את הסכנה ויתמעטו האסונות עכת"ד.

הנה ברמב"ם (ה"ט) איתא אסור למסור האדם ביד עכו"ם / עכו"ם / בין בגופו בין בממונו ואפילו היה רשע ובעל עבירות, ואפילו הי' מיצר ומצער וכו' ואח"כ (בהי"א) כתב, וכן כל המיצר לציבור ומצערן מותר למסרו ביד עכו"ם להכותו ולאסרו ולקנסו וכו' כנ"ל. והנה חפשתי בנושאי כלים להרמב"ם להראות המראה מקום להחילוק בין יחיד לציבור ולא מצאתי, כי הראו מקום למש"כ (בה"ט) גבי יחיד כנ"ל, לדברי הש"ס (גיטין ז') דשלח לי' מר עוקבא לר"א בני אדם העומדים עלי' ובידי למסרם למלכות מהו, שרטט וכתב לי' אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי (תהלים ל"ט) וכו', שלח לי' קא מצערי לי טובא וכו', שלח לי' דום לד' וגו' וכו' השכם עליהם לביהמ"ד והם כלים מאליהם וכו' עכ"ל. והרי"ף בהלכות (פרק הגוזל) סיים ע"ז ז"ל שמעינן מיני' דאפילו במקום צער אסור למסור בר ישראל בין בגופו בין בממונו עכ"ל, וכמ"ש בהה"מ על הרמב"ם שם, ואלו למש"כ הרמב"ם (בהי"א) גבי ציבור לא כתבו שום מקור, וכן בכ"מ שם לא כתב שום מקור, ואף הב"י (חו"מ סי' שפ"ח) על מה שהביא הטור שם דברי הרמב"ם הנ"ל, כתב רק מקור לדינא דיחיד הנ"ל, אבל לא על מש"כ בציבור, וכן בש"ע שם / חו"מ סי' שפ"ח / (סעי' ט') דהביא דינא דיחיד הנ"ל, ציין הגר"א מקורו לש"ס (גיטין) הנ"ל / דף ז' / ואלו שם (סעי' י"ב) שכתב בש"ע שם / חו"מ סי' שפ"ח / דינא דציבור, וז"ל כל המיצר (כן הגיה בש"ך והגר"א שם) הציבור ומצערן מותר למסרו ביד עכו"ם וכו', לא הראה שום מקור לזה.

אמנם ראיתי שם (סעי' י"ב) בבאר הגולה, וז"ל: שם (ר"ל ברמב"ם) נלענ"ד שגם זה למד מברייתא הנזכר עכ"ל, ור"ל הנזכר באות הקודם, שציין המקור (לסעיף י"א), ברייתא האפיקורסים והמוסרים מורידין ולא מעלין פ"ב דע"ז כ"ו ע"ב עכ"ל, ונראה ברור שהיה לו הגירסא בש"ע כל המוסר וכו' כמו שהיא לפנינו בלא הגה הנ"ל, דשפיר י"ל המקור בברייתא הנ"ל, וצ"ל שכן היה לו ג"כ הגירסא ברמב"ם, אבל לפי הגירסא כל המיצר וכו', אין שייכות לברייתא הנ"ל.

ובנותי בספרים ומצאתי את שאהבה נפשי, באב ובנו שראו את החידוש, ה"ה הגאוני עולם החת"ס והכת"ס ז"ל (בספריהם על מס' גיטין), שהעירו שם (גיטין ז') על הרמב"ם דבמצער לציבור, דנושאי כליו לא הראו מקום לדין זה כנ"ל, וכתב החת"ס משום דמשמע מסוגיין (גיטין) שם, דאי לאו דהוה לי' הצלה ע"י השכם והערב הי' מותר למוסרו, וזה שייך ביחיד לעצמו, אבל בציבור קדירא דבי שותפי מי יערוב וישכם בעד כולם, ע"כ מותר למוסרו עיין שם, ואחריו בא בנו הגאון הכת"ס בספרו (גיטין) שם, ומילא את דברי אביו הגאון ז"ל, וכתב וז"ל ואמ"ו צ"ל בחידושי נתיקשה מנ"ל להרמב"ם הא (דמצער לציבור מותר למוסרו) ונדחק, והנ"ל כשנדקדק בלשון קרא בעוד רשע לנגדי, תיבת בעוד קשה וכו', ונ"ל דהורה לנו בזה דלא שם לפי מחסום רק כ"ז שלא הרשיע רק נגדו, אבל כשציער לרבים, וכך דרכם של רשעים וכו' מרעה אל רעה יצאו להרע ולצער רבים לא החשתי עוד וכו' עכ"ד. והרי שניהם נתכוונו לדבר אחד שמצאו מקור לדברי הרמב"ם הנ"ל בדברי הש"ס (גיטין) הנ"ל /דף ז', ובזה יהי' ראי' לדברי הריב"ש כדלהלן.

דהנה ראיתי בתשו' הריב"ש (סי' רל"ט) שכתב באמצע התשובה, וז"ל גם מה שאמר נגד המוקדמין אין ראוי להקרא מסירה וכו' אבל מכל מקום בהמשך מן הדברים הם נזק להקהל והוצאות ולבא במשפט עם זקני עמו ושריו, לא ימלט שמעון מהיות מיצר ומצער הצבור באמרו הדברים ההם, וראוי להעניש על זה כפי מה שיראה בעיני הב"ד כמ"ש הרמב"ם (פ"ח מה' חובל ומזיק), וכן כל המיצר לצבור ומצער אותם מותר למוסרו ביד השופטים להכותו ולאסרו ולקנסו אבל מפני צער יחיד אסור למסרו ע"כ. וכן אם יראה בעיני הב"ד שהדור פרוץ וכו' ולפי צורך ירצו להעניש יותר מן הדין משום מגדר מילתא וכו' הרשות בידם וכו' עכ"ל. הנה שנה לשון הרמב"ם שכתב ביד העובדי כוכבים, והריב"ש העתיק ביד השופטים. ואולי משום דבנידונו דנו רק על העונש, בדבר למוסרו ליד העכו"ם, והנה דינו של הריב"ש הנ"ל, הביא ג"כ הרמ"א /חו"מ / (סי' שפ"ח סעי' ט"ו), ובמוסגר ציין המראה מקום להריב"ש הנ"ל, ולתשובת הרמב"ן (סי' ר"מ), והנה בת' הרמב"ן שם בנידונו דן רק משום מגדר מילתא ולא הזכיר מדברי הרמב"ם הנ"ל עיין שם.

ודאתאן מן דברי הריב"ש דאף בדברים בעלמא של חירוף וגידוף שייך הא דהרמב"ם הנ"ל, דכל המצער לציבור וכו', והרי כל זה אתי שפיר מאד לפ"ד החת"ס והכת"ס דמקור מקומו טהור של דברי הרמב"ם הנ"ל, בדברי הש"ס (דגיטין) הנ"ל דפירש"י העומדים עלי לחרף ולגדף, דש"מ תרתי, א' דביחיד משום צער של דברים אסור למוסרו, ב' דמשום צער הציבור מותר למוסרו אף לעכו"ם אף רק משום חירוף וגידוף כנ"ל, וא"כ מכ"ש לעונשו ע"י ישראל כדברי הריב"ש.

וכ"ז אף לרווחא דמילתא דיש לראות מכ"ז עד כמה שקדו רבנן על צער הציבור, ומכש"כ בנד"ד, דהנה בסמ"ע שם (ס"ק ל') כתב על דצער יחיד, וז"ל והיינו דוקא מפני צער דעלמא, אבל מסרו בממון, וכש"כ אם יסרו במכות ועונש הגוף מותר כמ"ש בס"א בהגה ועד"מ ס"ט ועי' בטור סי' תכ"ה ס"ב עכ"ל, והנה כ"ז ש"מ ג"כ מהא דגיטין שם, כמ"ש בחת"ס שם, דאע"ג דממה שפירש"י שם העומדים עלי לחרף ולגדף, י"ל משום שהאמת כך הי' בגניבא, אבל מהא שפירש"י שם, אקרא בעוד רשע לנגדי, מריבני ומקניטני, מוכח דפשיטא לרש"י דאם הי' מצערו בממון וזיוף מותר למסרו, ואינו צריך להשכים ולהעריב כי הבא להורגך השכם להרגו, וכ"פ הרמב"ם (פ"ח מחובל ומזיק הי"א) וכו', אבל מפני צער יחיד אסור למסרו וכו', משמע מצער בעלמא, אבל מפסידו מותר למסרו שלא יפסידנו כמ"ש הרמ"א /חו"מ/ (סי' שפ"ח סעי' ט') וש"ך שם (ס"ק נ"ט וס') עכ"ל.

והנה ז"ל הש"ך שם (ס"ק ס'), דוקא צער יחיד (וע"ל (ס"ק מ"ג) דמי שרגיל להכות מותר למסרו להציל שלא יכה עוד) אבל במוסר ליחיד דינו כמוסר לציבור. מיהו אפשר דלהרמב"ם דס"ל דאם כבר מסר אין מוסרין אותו אא"כ הוחזק במוסר, ס"ל דבמוסר לציבור אפילו לא הוחזק מותר למסרו ביד עכו"ם עכ"ל, ולשיטתו שם (ס"ק נ"ט) דהגיה בלשון המחבר דבמקום כל המוסר הציבור, צ"ל כל המיצר כנ"ל, דבמוסר אף ביחיד הדין כן, ונראה דלזה נתכוון החת"ס שם דהראה מקום גם (לס"ק נ"ט) כנ"ל.

והנה הטעם דהמוסר הוא משום שיש לו דין רודף כמ"ש ברמ"א שם /חו"מ סי' שפ"ח/ (סעי' י"ב) ובסמ"ע שם (ס"ק כ"ט) עיין שם, ודין רודף מבואר שם בש"ע /חו"מ/ (סי' תכ"ה ס"א), דכל ישראל מצווין להצילו, כפי סדר ההצלה המבואר שם, וכתב שם הרמ"א דמי שמסכן רבים כגון שעוסק בזיופים דינו כרודף ומותר למסרו למלכות, וכ"כ שם /חו"מ/ (סי' שפ"ח סי"ב), דמי שעוסק בזיופים ויש לחוש שיזיק לרבים מתרין בו שלא יעשה ואם אינו משגיח יכולין למסרו וכו', ובהגר"א שם (סי' תכ"ה) כתב אף על פי שאין כוונתו לסכן כמו בעובדא בסוף ב"ק עכ"ל, ורצ"ל מה דאיתא שם (קי"ז ע"ב), ההוא גברא דאקדים ואסיק חמרא למברא וכו' בעי לאטבועי אתא ההוא גברא מלח לי' לחמר (דחפו לחמור) דההוא גברא ושדיי' לנהרא וטבע אתא לקמי' דרבה פטרי' וכו', א"ל האי מעיקרא רודף הוי וכו' עכ"ל, וכ"פ ברמב"ם (פ"ח מה' חובל הט"ו) עיין שם ובש"ע /חו"מ/ (סי' ש"פ סעי' ד' ובהגה) עיין שם, והרי שם לא כוון לסכן ומ"מ הו"ל דין רודף כנ"ל.

ונבוא לנד"ד, דפשיטא דבנוסע במהירות מופרזת אשר לא יוכל לעצור את הרכב ברגע שיצטרך לעצור מבלי לגרום אסון, שהזכיר כ"מ במכתבו, דדינו כרודף, דהרי אף בהרבה פחות מזה, כתב בתשו' הרא"ש, הובא בטור (חו"מ סי' שע"ח), וז"ל מה שטוען שהוא פטור כיון שהוא ברה"ר =ברשות הרבים= והי' לניזק לשמור עצמו, לאו טענה היא, שאין לו לרוץ ברה"ר, ואפילו ברגליו, שיכול לעמוד כשירצה, כ"ש הרוכב סוס שאין לו לרוץ במקום שבנ"א =שבני אדם= רוכבין, שמא לא יוכל לעמוד כשירצה, ונמצא שפושע בו ומזיק בגופו הוא, כיון שרוכב על גוף הבהמה ומזיק בגוף הבהמה או באוכף שעליו לחייב לשלם כל מה שישומו בית דין וכו' עכ"ל, וכ"פ בש"ע שם /חו"מ סי' שע"ח/ (סעי' ח' ט') ועי' בסמ"ע שם, וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו כמו בנד"ד בנסיעה ברכב במהירות מופרזת דיש לו דין מזיק ממש, ואם הוא נוסע באופן היוצא מכלל השיעור הניתן יש לו בזה דין רודף, ואם אחרי

ההתראה והאזהרה הוא ממשיך כרצונו, מותר למוסרו לשלטונות, - וכמו כן פשיטא במה שנזכר עוד במכתבו, כגון באינו עוצר הרכב בשעה שמסומן עבורו, שיוכלו הולכי רגל לעבור הכביש, וכן ברכב הבא מכוון אחר לנסוע, או שעוקף רכב אחר בצורה המסכנת, - או שנוהג רכב מבלי שעבר את הבחינה שיודע לנהוג ברכב ולשלוט עליו בעת הצורך - דכל אלו בכלל רודף המסכן עצמו ואחרים, ואף אם אין כוונתו לסכן הוי בכלל רודף כנ"ל.

וגם בכלל, אם מעמיד את רכבו בצורה המסכנת את הולכי רגל, או על המדרכה שמאלץ את הולכי הרגל לרדת על פני הכביש שזה מקום מיועד עבור נסיעת כלי רכב ומסוכן עבור הולכי רגל וכיב"ז שהזכיר במכתבו, כל אלה יש להם דין כמו חופר ברה"ר, וכמבואר בש"ע (חו"מ סי' ת"י), דאפילו שפך מים ברה"ר והוחלק בהם אחר חייב עיין שם, ועוד יש בזה, אף אם יהי' ברשותו דבר שיש בו סכנה. משום לא תשים דמים בביתך, וכמבואר ברמב"ם (פי"א מה' רוצח ושמירת נפש) ובש"ע /חו"מ/ (סי' תכ"ז), ועי' שם (סעי' ח') דכל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה ביטל מצות עשה ועבר בלא תשים דמים עכ"ל, וכמבואר עוד הרבה בזה בכמ"ק בש"ס וש"ע ופוסקים.

אמנם כמבואר בש"ע בכל אלו הדינים בין ברודף /חו"מ/ (בסי' תכ"ה) ובין במוסר /חו"מ/ (סי' שפ"ח סעי' י') ובין בעוסק בזיופים שם (סעי' י"ב) ובשאר מקומות, דקודם שימסור אותו לערכאות צריכים התראה, כן בנד"ד אין לעשות מעשה בלא התראת ב"ד, ובכן יש להעסקנים במצוה זו של הצלת נפשות לבוא לפני ב"ד ולהציע הצעתם לפניהם, ויה"ר שחפץ ד' בידכם יצליח וכאשר יצא דבר הב"ד יסכימו ג"כ מן השמים לטובת ותקנת הרבים. והנני בזה דושה"ט וחותרם בחותמי ברכות. יצחק יעקב ווייס.

שו"ת מנחת יצחק חלק ט סימן ט אות ב

וע"ד שנגנבו כמה פעמים, הקופסאות של צדקה, מהבתי הכנסת ובתי המדרש, והדבר ידוע שהגנב הגונב גם בשבת, הוא יהודי, האם מותר להעיר את המשטרה על הדבר, או אם יש בו משום מסירות עכ"ד.

הנה מבואר בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' קנ"ה) שאלה כזו, וסיים בזה"ל, וחוכך אני מאד שלא למסרו לערכותיהם, וכבר אמרו חכז"ל כתוא מכמר, יש לחוש, שאם יודה ידינו אותו למיתה, כללא דמילתא בהא נחתא ובהא סלקא, אם יראה עפ"י עוצם בינתם וחכמתם להסיר ממנו מוקשי מות, ודבר הגורם לזה, רשות ניתן ליסרו קצת, כדי שיודה על האמת, ובלבד שיסכימו שלשה בעלי תורה יראי ד' ושונאי בצע עכ"ל, - והנה כיוצא בזה איתא בתשו' תשב"ץ (ח"ג סי' קס"ח), אך אינו ברור לי, אם מיירי שם בערכאות של נכרים עיין שם, - בקיצור הדבר, יעיין באלו המקומות ותלמדנו לנד"ד.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות עדות סימן לד סעיף כ

השונא לחבירו וא"ל בפני רבים אלך ואמסור ממונך פסול לעדות.

סמ"ע סימן לד ס"ק מט

השונא לחבירו כו'. דוקא בשונאו חששו שמחמת שנאתו יעשה כן, ולא באחרים:

נתיבות המשפט ביאורים סימן לד ס"ק יב

אלך ואמסור. עיין סמ"ע סקמ"ט. ואף דמבואר בסימן שפ"ח [סעיף ח'] דאומר אלך ואמסור הוי מסור, ע"ש. מכל מקום הא כתב הש"ך שם בסקנ"ד דדוקא כשניכר שיעשה כן, משום הכי בעינן הכא שיהיה שונאו ושיאמר בפני רבים, שניכר שיעשה כן.

ש"ך חושן משפט סימן עג ס"ק לט

ויש אומרים דבמקום שהמנהג כו'. בסמ"ע [סקל"ט] הקשה, דכאן משמע שאילולא המנהג יכול למכרו בפחות משנה, ולקמן סימן שס"ט סעיף ח' כתב הר"ב דהמלוה על המשכון יכול למכרו אחר שנה, הואיל וכן דינא דמלכותא כו', דמשמע שאילולא המנהג היה צריך להמתין יותר משנה, ותירץ דשם מיירי בישראל שהלוה לחבירו על משכון של גוי, וכאן איירי בהלוה לישראל חבירו בלא ריבית. ואין תירוצו ברור. גם קשה על דבריו שהרי דין זה שכתב הר"ב לקמן הוא מהמרדכי פרק הגוזל בתרא [סי' קנ"ד], דאיתא שם המעשה באחד שמשכן ספרים לחבירו כו', וספרים ודאי לא היו של גוים. אלא נראה לתרץ דכאן מיירי שהמלוה תובעו, לכן לולא המנהג היה יכול למכרו בפחות משנה, אבל לקמן מיירי שאינו תובעו, ואחר שנה יכול למכרו מיד בלא תביעה כלל, וכן כתב הגאון אמ"ו ז"ל בגליון הסמ"ע שלו. עוד כתב בעיר שושן [סעיף י"ד] על דברי הר"ב כאן וז"ל, ונראה לי דמיירי כשיש המנהג כן כשמלוה לגוים בלא ריבית, אי נמי בריבית והלוה לישראל גם כן בריבית, כגון שתלה משכונו בגוי ואמר לו שלוח לצורך גוי, אבל כשיש המנהג כן במלוה לגוים על המשכון בריבית שלא יוכל למכרו בפחות משנה, כשמלוה לישראל בלא ריבית למה נכוף אותו שימתין לו שנה, וחז"ל לא נתנו זמן אלא ל' יום, מה שייך לתלות בהלואת הגוים, וזה דוחק לומר כשמלוה לישראל בלא ריבית, משום שכר המצוה דהמלוה על המשכון שקיבלו עליו, כאילו הלוה לגוי ברבית, שאין סברא לומר כן, נ"ל, עכ"ל. ובסמ"ע [שם] השיג עליו וז"ל, ואין נראים לי דבריו לדינא, שא"כ לא ה"ל למסתם ולכתוב דלמדים ליהודים מהנהגות במשכונות של גוים. [גם] בתשובות הראב"ד ובמרדכי פרק הגוזל והביאם הד"מ כתבו סתם, ומשמע דבכל ענין איירי, וכן משמע לקמן סימן שס"ט. והטעם, דאמרינן כשהשכינו הלוה ליד המלוה, אדעתא דהכי נתנו לו בתורת משכון, שינהג עמו במשכונו כאשר נוהג עם משכונו דגוי, ועל המלוה היה מוטל להתנות שלא ינהג עמו כמנהג הגוי, ומדלא התנה, אמרינן גם הוא היה דעתו לכך בשעת ההלואה, עכ"ל. וכהאי גוונא כתב הב"ח בסעיף כ"ג, וכן בספר מגדול דוד השיג על העיר שושן כהאי גוונא. ולפע"ד דברי העיר שושן נכונים ודברי המשיגים תמוהים, דנהי דאדעתא דהכי נתנו לו שיתנהג עמו כמשכון דגוי, מ"מ הא בגוי גופיה כשאינו נותן ריבית א"צ להמתין שנה, ודוקא כשנותן ריבית מחויב להמתין, שהרי אין לו הפסד במה שמעותיו בידו שהרי נותן לו ריבית, משא"כ בלא ריבית, וא"כ למה יגרע שהוא ישראל יותר מהגוי עצמו. ובהכי ניחא נמי דלא קשה מה שהקשה הסמ"ע שא"כ לא הוי ליה למסתם כו', דאדרבה מדסתמו משמע דכל אותו המנהג שנוהגים בגוים יש לנהוג בישראל, אבל מה שגם בגוים

אינו נוהג פשיטא שלא ינהג בישראל. גם מה שכתב הסמ"ע, בתשובות הראב"ד כו', בלאו הכי אינו נכון, וכמו שכתבתי לעיל ס"ק ל"ו דהראב"ד ס"ל דאין למדין מגוים רק בדבר שאין מפורש אצלינו, ואם כן אפילו בעיקר הדין של הר"ב חולק על הראב"ד, וכמ"ש לקמן. אך מה שכתב העיר שושן, אי נמי בריבית והלוה לישראל ג"כ בריבית, כגון שתלה משכונו בגוי. לא דקדק בדבריו, ולדוגמא בעלמא נקטיה, וכונתו שעשה עמו איזה היתר באופן המועיל, אבל בתולה משכונו בגוי אסור ליקח ממנו ריבית אם המלוה יודע באמת שהוא של ישראל. ואי מיירי באומר המלוה לדבריו הראשונים אני מאמין, כמו שנתבאר ביו"ד סימן קס"ט סעיף י"ג, א"כ לא צריך כאן לטעמא שדנין גם בישראל דינא דמלכותא, דהא כיון שמאמין לדבריו הראשונים, הרי הוא מחזיקו בשל גוי, ופשיטא דיכול למכרו, אלא ודאי כמו שכתבתי.

וכל זה כתבתי לדעת הר"ב, אך לפי ע"ד דברי הר"ב צל"ע בעיקר הדין שכתב הר"ב שלא יוכל למכרו בפחות משנה, שהוא דבר תמוה מאד לפי עניות דעתי, דכיון דעל פי דין תורה יוכל למכרו לאחר ל' יום, היאך נלמוד מדיני גוים לבטל דין תורה, ח"ו לא תהא כזאת בישראל. ולא מיבעיא לאותן הפוסקים שסוברים דלא אמרינן דינא דמלכותא רק בדברים שהם להנאת המלך, ולא בין איש לחבירו, וכן הסכים בשלטי הגבורים פרק חזקת הבתים סוף דף קפ"ט [הובא פסקי ריא"ז ה"י סי' ל"ו] וז"ל, ונראה בעיני שלא נאמר דינא דמלכותא דינא אלא בדברים שהמלך גוזר להנאתו כגון המכסים והמסיות וכיוצא בהן, אבל בדברים שבין אדם לחבירו אין לנו לדון אלא על פי תורתנו, כמבואר בקונטרס הראיות ובפ"ק דגיטין [פסקי ריא"ז ה"ב סי' ז'] ובפרק גט פשוט [שם ה"ה סי' כ'], עכ"ל. אלא אפילו לשאר פוסקים דסוברים דאמרינן דינא דמלכותא בכל דבר, היינו דוקא מה שאינו נגד דין תורתנו אלא שאינו מפורש אצלינו, אבל לדון בדיני הגוים בכל דבר נגד תורתנו, חלילה, ודאי לא יעשה כן בישראל. ובמרדכי שם לא כתב אלא באחד שמשכן ספרים אצל חבירו ומכרם אחר שנה ותבעו חבירו לדין, ופסק ר"י בר פרץ דאין עליו כלום משום דינא דמלכותא כו'. ונלפע"ד דהיינו משום דאין מפורש אצלינו שלא יוכל למכרו אחר שנה בלא תביעה, ואדרבה לכאורה נראה מש"ס דילן פרק איזהו נשך [ס"ח ע"א] להפך, דאמרינן סתם משכונא שתא אפילו בקרקע וכל שכן במטלטלין, ואם כן אין המלוה זקוק לשומרו יותר משנה, והלכך פסק דאזלינן בזה בתר דינא דמלכותא כיון שאין הדין מפורש אצלינו, וכמו שכתבתי לעיל ס"ק ל"ו בשם הראב"ד. אבל כאן בעל כרחך מיירי שהמלוה רוצה למכור המשכון ולגבות חובו עתה, אם כן כיון שהדין מפורש אצלינו בש"ס פרק המקבל [ב"מ קי"ג ע"א], ובכל הפוסקים אין גם אחד שחולק דיכול למכרו לאחר ל' יום, היאך נלמוד מדיני גוים להכחיש דיני ישראל חלילה. וכבר האריך הרשב"א בתשובה [ח"ו סי' רנ"ד], מביאה ב"י לעיל סוף סימן כ"ו [מחודש ז'], באחד שנשא אשה במקום שדנין בדיני גוים שאין הבעל יורש את אשתו כו', שאעפ"כ יורש את אשתו, ולא שייך בזה דינא דמלכותא כלל, דא"כ עקרת כל דיני התורה השלימה כו', ע"ש שהאריך הרבה. וכן כתב גם כן מהרי"ק בשורש קפ"ז וז"ל, ואשר נסתפקת אם יש לדון על שטר גוים בדיני גוים באותו שטר או לא, כגון לענין יד בעל השטר על התחתונה שכתבת שדיניהם בהפך, לע"ד נראה דבר פשוט שאין בטענה זו ממש, דאע"ג דקיימא לן דינא דמלכותא דינא, ואפילו למאן דאמר דינא דמלכותא דינא בכל דברים, היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגות של משפטי המלכים, אבל דין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא, דא"כ בטלת כל

דיני תורה ח"ו, וכן כתב גם כן הר"ן בקדושין ובפ"ק דגיטין [ד' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה ודאמרינן] וז"ל, והא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, דוקא מה שהוא עושה מחוקי המלך, אבל מה שהוא עושה שלא כדין, לא, ולישנא דדינא דמלכותא הכי משמע, ולא אמרו דינא דמלכותא, דאי עביד שלא כדין חמסנותא הוא ולא דינא כו'. וכן מצאתי כתוב בשם מה"ר שמשון מקינון וז"ל, על אודות שטר שעולה בערכאות של גוים כו', עד מ"מ מדבריו למדין בהדיא דלא הוכשרו שטרות העולים בערכאות של גוים אלא לענין הימנות דידהו, דלא חשבינן להו ככותבי פלסטר, אבל לא לשנות מדין תורה אפילו כמלא נימא, עכ"ל, וע"ש. והרי משמע נמי להדיא מדברי הראב"ד שהבאתי לעיל ס"ק ל"ו דדוקא בדבר שאין מפורש אצלינו למדין מדינא דמלכותא, אבל לא מה שהוא מפורש בדיניו. אמת שהרב כתב לקמן סוף סימן שס"ט בהג"ה וז"ל, הנושא אשה במקום שדין בדיני גוים ומתה אשתו, אין יכולים יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר בדיני גוים דאם מתה לא יורשה בעלה, וליכא בזה משום דינא דמלכותא, דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני גוים, דאם כן בטלת כל דיני ישראל, עכ"ל. ומשמע לכאורה מדבריו דבמה שהוא לתקנת בני המדינה אמרינן ביה דינא דמלכותא דינא, ולפ"ז היה אפשר לישב דבריו כאן קצת, דזהו שאינו יכול למכור המשכון בפחות משנה הוא לתקנת בני המדינה. אבל לפע"ד גם דבריו דלקמן סוף סימן שס"ט צ"ע, ואנה מצא זה דמה שהוא לתקנת בני המדינה אמרינן דינא דמלכותא דינא אפילו נגד דין תורה, והרי בתשובת הרשב"א [ח"ו סי' רנ"ד] שמשם מקור הדין הנושא אשה כו', לא כתב בכל התשובה רק שחלילה שנדון בדין גוים נגד דין תורתנו. ועוד דמי מפסי, א"כ בכל דיניהם נימא שהוא לתקנת בני המדינה. ומה שכתב מהרי"ק לעיל, היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגות של משפטי המלכים כו'. הכי קאמר, היינו דוקא לענין ארנוניות שנוגע למלך, (דא"כ) [דאז] כל הדין נוגע למלך עצמו והזוכה בו הוא כבא מכח המלך, או במנהגות של מלכים אף על פי שאינו נוגע במלך עצמו, כיון שהוא משפט המלך במדינה ואינו נגד דין תורה, אמרינן דינא דמלכותא דינא, אבל דין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא, ואף שיפסקו בדיניהם כן משום תקנת בני המדינה. [ואין להקשות מפרק חזקת הבתים [דף (נ"ה) [נ"ד] ע"ב] גבי מלכא אמר לא ליקני אלא באגרתא, ונתבאר לקמן סימן קצ"ד סעיף ב', ואף על גב דהתם בדינינו קונה בחזקה. שאני התם כיון דהקרקע היא של גוי אזלינן בתר דין גוים ואמרינן נמי דישאל הראשון אדין גוים סמך, וכן בפ"ק דגיטין [דף י' ע"ב]] ונתבאר לעיל סימן ס"ח סעיף א' דשטרי מתנות העולים בערכאות של גוים כשרים, היינו נמי כיון שהשטר עשוי בערכאותיהם א"כ אדינא דמלכותא סמך. ועוד תירץ בבעל התרומות שער מ"ו ח"ח [ס"ה] בענין אחר הך דחזקת הבתים ודפ"ק דגיטין. ומ"מ לפי דברי הרמב"ן בבעל התרומות שם צריך לתרץ כמו שכתבתי, ע"ש ודוק]. ואם באנו לישב דברי הר"ב דלקמן סוף סימן שס"ט צ"ל דהכי קאמר, דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה מה שאין הדין מפורש אצלינו, אבל לא שידונו בדיני גוים נגד תורתנו כו'. וכן תיקן וביאר בעיר שושן להדיא לקמן סוף סימן שס"ט וז"ל, לא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש לו הנאה למלך או שהוא לתיקון בני מדינתו בעיני משא ומתן שביניהם, אבל שאר דינים דיני תורה המפורסמים בינינו, כגון שהם מכשירים עד אחד ואפילו הוא קרוב או פסול, וכיוצא בדברים אלו דינים פרטיים שבין ישראל לחבירו, פשיטא שלא נדין בהם כמותם, דאל"כ בטלו ח"ו כל דיני תורה מישראל, וכן הנושא אשה

במקום שדנין דיני גוים ומתה, אין יכולים יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא, דהא פשוט בינינו דהבעל יורש את אשתו כו', עכ"ל. וכן משמע בסמ"ע שם [סק"א] שכן כונת הר"ב שם, אבל דברי הר"ב כאן צל"ע:

שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא חלק א סימן כ

והנה בש"ק תבא תרט"ז כ' אלול הגיעני תשובה מהרב הגאון הגדול מוהר"ר שמואל נחום נ"י אבד"ק ליזענסק בדבר הנהוג בבעלי חנות של אחד יש לו ליסענטץ ופורע המס מחנותו כנהוג והאחר הסמוך לו אין לו ליסענטץ ושותקים לו מושלי העיר אם רשאי זה שיש לו ליסענטץ למסור אצל אדונים או שבא באופן אחר להעמיד חובטים במקלות שלא יניח למכור בחנותו וכן אחד שיש לו זכות למכור יי"ש הקעלישעק שהשיג בתחבולה על שם הנכרי וכדומה והשני אין לו רשיון ע"ז ומוזג בחשאי אם רשאי זה למנוע אותו ע"פ ד"ת שלא ימזוג על הקעלישעק או שיהי' מונעו בכל מסירה וכיוצא בו ואף דמבואר בש"ע סימן קנ"ו דכשפורע מס א"י לומר קא פסקת לחיותאי זה דוקא במס כללי אבל באם יש מס מיוחד על איזה עסק אולי יכול לומר כיון שאין אתה פורע מס אין לך רשות לעסוק בזה וקא פסקת לחיותא והנה לכאורה דבר גדול דיבר דשייך בזה פסקת לחיותא אמנם אחר העיון נלפע"ד דזה דוקא אם הי' סך קצוב כמה יהי' בעיר בעלי חנות או מוכרי מזיגה והוא בבל תוסיף חנות או מוכרי מזיגה אף בכסף מלא שייך לומר קפסקי' לחיותא והוא דומיא דבני עיר אחרת או בני מבוי אחת דמסתמא נקצב כמה אנשים יש בעיר או כמה פאמילנטין במבוי זו אבל באם שיכול להיות כמה חנות או מוכרי מזיגה רק שיש לאדון כך וכך א"כ אינו פוסק לחיותו דהא אם היה משלם היה גם הוא רשאי להיות בעל חנות וכדומה ורק שאינו משלם אם כן מזלו גורם שאינן משגיחים עליו ומה לאחר בזה וא"ל דאם היה מצטרך לשלם ולא הי' לו לשלם לא היה מוכרו מזוג דז"א דל"מ אם משלמין דבר מועט וא"כ אף שזה אין לו יש לו לאחר לשלם ולא פסק הוא חיותא של זה אלא אף אם הוא צריך סך רב וכדומה מ"מ כל שהיה יכול אחר ג"כ לבא לזה שוב אינו פסיק חיותא גמור כנלפע"ד ובלא"ה באמת הך דפסקת לחיותא אינו דבר ברור ואינו רק גרמא בעלמא לכל המרבה וכל שאין כאן ברור שמפסידו כיון דגם אחר היה יכול לשלם א"כ מה שאין משגיחין עליו ואינו משלם זה בוודאי אינו רק גרמא בעלמא ופשיטא דלכ"ע לא מצי לעכב עליו אמנם לפענ"ד נראה דזה יכול לעכב אם מוזיל המקח עי"ז שלא צריך לשלם א"כ פשיטא דעכ"פ דיהיה עדיף מיניה בודאי אינו נכון וכמ"ש בטעם האביאסף דס"ל דבמבוי מפולש יכול לעכב משום דאף דלא קי"ל הך דר"ה בריה דר"י ול"ש פסקת חיותא עכ"פ עדיף מיניה לא שייך וה"ה בזה כל דאינו מוזיל בשביל זה אינו יכול לעכב עליו וכל המוסרו הוא מוסר ממון של ישראל ביד גוי ועי' בירושלמי פ"ק דפאה גבי לה"ר דאמרו שם חנותא דכתנא תוה להון צמית והוה חד דמתקרי חובץ ואמרו מה אנן אכלין יומא דין חובצא ואמרו יתי חובצא ואר"י זה לה"ר בצנעא הרי אף דהיה באמת להם עבודת המלך וכדומה וא"כ היה זה צריך גם כן לעשות וכל ששכחו אותו נקרא לשון הרע הרי מבואר דכ"ש דאסור למסרו ע"י תחבולה ודו"ק ועי' בכה"ג סי' ק"ג בהגהת הב"י ס"ק כ"ז כ"ח ולפענ"ד מדברי התומת ישרים שם ראייה למ"ש ודו"ק ובלא"ה נלפע"ד דל"ש כאן גרמי דהא הוה הזק שאין לו תובעים דהא אם היה אחד משלם היה ג"כ יכול לעשות לו חנות ונמצא לא הפסידו לאיש ידוע ודו"ק היטב והנה גוף הדבר דכתב מע"ל דשייך פסקא לחיותא

לפע"ד אין ענין כלל דהא אגן לא קי"ל כר"ה רק כר"ה בריה דר"ה וכפסק דר"י וא"כ ל"ש פסקי' לחיותא. אמנם מה דמעכב בר מתא אבר מתא נלפע"ד משום דניהו דל"ש פסיק חיותא מ"מ מצד חזקת הישוב של העיר המה קודמים ולכך אבני מתא ל"ש חזקת ישוב וגם מה דבעי בר מבואה אבר מבואה אחרינא ג"כ הוא מצד חזקת המבוי ולפ"ז כאן ל"ש כלל חזקת הישוב ולא פסיקת חיותא וגם נלפע"ד דלכך אבר מתא לא מצי מעכב דיכול לומר אנא בדנפשי עבידנא והרי דעת הראב"ד דאף במזיק שעבודו של חבירו דוקא של חבירו אבל הלואה יכול להזיק שעבודו של המלוה בדנפשיה קא עביד ועש"ך סי' שפ"ח ולפ"ז כאן ל"ש כ"ז ודוק. ובזה י"ל דזה טעמו של אביאסף דס"ל דבמבוי סתום יכול לעכב והיינו משום דדוקא מה שעושה בשלו א"י לעכב אבל מה שמזיק שעבודו של אחר ל"ש בדנפשיה קא עבידנא וכאן דע"י מה שעושה בשלו מקלקל בשעבוד של אחר ג"כ זה אסור ודו"ק דע"ז לא יכלו לבא עליו כלל ועש"ך סי' שפ"ו ס"ק י"ב ובזה יש לתלות מחלוקת רשב"ג ורבנן בהך דכופהו לשכנו דרשב"ג לשיטתו דס"ל מזיק שעבודו של חבירו חייב ורבנן פטרי וכמ"ש הראב"ד ומיהו גוף הדבר יש לומר דע"כ לא פליגי על ר"ה רק במקום שאין משלמין עבור זה ובזה שייך שפיר לומר דלא פסיק חיותא ומצד חזקת הישוב כל בני העיר יש להם חזקת ישוב אבל כאן דמשלם עבור זה א"כ חזקת הישוב לבד ל"מ רק ע"י שמשלם יכול להיות בעל חנוני ומוזג וא"כ שוב אפשר דמקרי פסיק חיותא דזה עושה סחורה בפרתו של חבירו אך לפמ"ש למעלה דל"ש בזה פסיק חיותא דאינו ברור א"כ הדין דין אמת והנה לפמ"ש אין הטעם משום פסיק חיות לר"ה בריה דר"י רק משום חזקת העיר אבל הב"י והסמ"ע והש"ך כלם תפסו דאף לר"ה בריה דר"י שייך פסיק חיות כל שאינו מבני העיר ולדידהו צ"ע דמ"ש בני מתא אחריתא מאותו מתא ולפע"ד י"ל דבאמת כל שאין חזקה שוב ל"ש משום פסיק חיותא דכל אחד יזכה במה שהוא שלו אבל בבר מתא אחר דאין להם חזקת ישוב שוב שייך ג"כ פסיק חיותא דזה יש לו חזקת חיות ופרנסתו באותה העיר ודו"ק ועי' בשו"ת נט"ש סי' ל"ו ל"ז ל"ח ומ"ש למעלה שאסור להוזיל המקח אף שבש"ע מבואר דאם מוזלין המקח לא מצי מעכבי מפני תקנת הלקוחות זה דוקא כשמוזלים מצד שיכולים לתת בזול יותר שהראשונים רצו להוקיר אבל כאן מה שהם מוזלים מפני שאין משלמין המס א"כ הראשונים לוקחים באמת כפי שוים בזה אין מעלה מה שהם מוזלים כנלפע"ד.

שו"ת מהרש"ם חלק ג סימן רעג

לתשובת מכתבו בדבר הפר"פ אם מה שמסר להמוזג שעבר על החוק של קאנסעס /מונופול/ שאסור לו למכור רק בצלוחית חתום ונתחייב לשלם קנס. הנה בתשו' מבי"ט ח"ב שאלות השניות סי' קנ"ח מבואר דגם הקנס הוא בכלל דדמ"ד כדי שלא יבריחו המכס וע' ח"צ סי' ע"ב מ"ש בזה. וגם בתשו' הרשב"א ח"א סי' תרי"ב מבואר דגם העונש שמטיל המלך על הגנב וכדומה הוי בכלל דדמ"ד וע' חו"מ סי' שס"ט ס"ז. וא"כ כשעבר ומכר בכלי פתוח נתחייב בהקנס השייך לשאללפאנד /לקרן לימודים/ וכדומה. א"כ כשמסרו בעל הפר"פ דמי להא דסי' שפ"ח סי' ב בהג"ה דאף דהפקע"ה שרי מ"מ המוסר א"צ לשלם. וגם תשלומי מכס דמי להפקע"ה כמ"ש הר"ן בנדרים כ"ח ע"א א"כ ליכא חיוב תשלומין על המוסר. ונהי שעשה מעשה רע כמ"ש הרמ"א סי' שפ"ח שם וע' תשו' שו"מ מהד"ק ח"א סי' כ' מהירושלמי פאה פ"א בזה. אבל מ"מ א"א לחייבו בתשלומין עבור שגרם לו היזק הקנס.

הבעל הבית לבית דין אפילו אנשים יראים דוחים או הופעותם לפני הבית דין באמתלאות שונות בו בזמ שהדיירים טובלים מרה זת"ש.

תשובה:

(א) הנראה לי בזה דהנה לא כל הדיירים שווין דהרבו דיירים משלמים שכר דירה כחוק הממשלו ואין לבעה"ב רשות להעלות השכר לפי ערך היוקר והמסוי הגבוהים והיקרות של דלק להסקה לכן מוכרח הוא לקמי בכל מה שאפשר והרבה בעלי בתים מוכרחים לנטוש או ביתם או למכרו בזול ועל ידי זה טובלים הדיירים צרוו רבות ועליהם לדעת את כל זאת ולהתרפס ברצי כסף להבעי הבית כדי שיתן לו כל הנוחיות והסקה כדבעי, ולאידך גיסא יש מאתנו בני ישראל שהם קונים בתים הללו ששכר דירו נמוך מאוד ועושים כל דבר אסור באמתלאות שונות להוציא את הדיירים ממקומם והבאים אחריהם מוכרחים לשלם עי פי החוק די גבוה ומשוד העניים ומאנקת האביונים הנ רוצים להתעשר אוי לאותה בושא. אכן אם באמת שהדייו משלם שכר דירה לפי השווי ואעפ"י כן הבעל הבית אינ ממלא את חובתו להחם את הדירה כדבעי אז השאלה אנ מותר לערוך תלונה ל O.P.A. לתבוע את המגיע לו.

(ב) והנה המובן ערכאות ר"ל בית המשפט ששם דנין כי דבר שבין אדם לחבירו על פי החוק שיש לכי

מדינה ומדינה ואעפ"י שאין לזה שייכות לע"ז כמו שהיו בהימים הקדמונים שכל המשפטים היו על פי הכנסיד הקטולית מ"מ מי שהולך לפניו לזון אפילו בדין שהנ דנים כדייני ישראל הרי הוא נקרא רשע גמור וכאילו חירן וגידף והרים יד בתורת משה רבינו ע"ה כמבואר בח"מ סי כ"ו. ולהרבה פוסקים הוא איסור תורה דדרשינן מקרא דלפניהם ולא לפני עכו"ם וקיי"ל דלאו הבא מכלל עשו עשה ואעפ"י שהרמב"ם והסמ"ג לא מנו זה בכלל מנין המצות דנראה דהך דרשה אסמכתא בעלמא הוא מ"מ הסכימו כמה פוסקים שהוא איסור תורה. עיין מזה ברדב"ז ח"א סי' קע"ב ועיין בהגר"א בסי' כ"ו ובפנים יפות פרשה משפטים. ברם מצינו בכמה ארצות כמעט בכל העול שהממשלה עשתה תקנות לטובת בני מדינתם וממנים אנשי לשמור על תקנתם ומתקנים משרדים קבועים בכל עיר ועיר על כל תקנה ותקנה לשמור שלא יעברו על תקנתם וכל מי שיש לו תלונה על חברו הולך להמשרד של תקנה זו והממונה מזהיר להנאשם שכן לא יעשה, ובה צריך עיון אם הוא בכלל ערכאות כי הממונה אינו שופט כלל ומשרדו לא נקרא בית משפט והממונה אין לו תואר שופט רק יש לו סמכות להגן על הדיירים ועל הבעלי בתים שלא יאונה להם כל רע מאחד על חבירו. וכן נראה מלשון הרמ"א שפירש בסעיף א' ערכאות, פי' מקום מושב קבוע לשריהם לזון בו, נראה דר"ל דרך מקום קבוע לשריהם לזון דהיינו אנשים בעלי מקצוע מדופלמים מומחים מבחינת היוריס פרודנציית הכללית אבל לא כן פקידים פשוטים הממונים רק לדבר אחד בלבד להגן על הדיירים בלי שום תואר שופט אין זה בגדר ערכאות כלל ורק מי שרוצה להתפטר מהמוטל

נ. ב. במש"כ מהא דהש"ס פסחים דע"ט דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום, הנה בעולה שפיר לאו בת דמים היא אבל בשלמים שהם קדשים קלים לפי מה שכתב הפני יהושע בש"ס ב"ק דס"ז דלרבי יוסף הגלילי דס"ל דקדשים קלים ממון בעלים הוא יכול למכור שלמיו א"כ כיון דלא ברירא לן אי הלכה כרבי יוסי הגלילי או לא, כמו שהאריך בזה במשנה למלך בפ"א מהלכות מעילה א"כ בשלמים יכול למכור רק בעולה אינו יכול למכור. ואי נימא כשיטת המהר"ץ מינין הג"ל ארוחנא בזה ליישב קושיית התוס' בסוכה ד"ט בד"ה ההוא למה לי קרא למעט גזל תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, וכן לקמן ד"ל גבי לולב הגזול הקשו בתוס' שם דלמה לי קרא למעט גזול תיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה ואי נימא כמהר"ם מינין שפיר איכא למימר דצריך קרא היכא דהחזיר לו לולב שאינו הדר כמו שהי' הלולב הגזול דמשום מצוה הבאה בעבירה ליכא דכיון דיכול לקיים המצוה בלי עבירה שיכול לברך על אתרוג שאינו מהודר ולכן אין המצוה באה ע"י העבירה. ולהמהר"ם מינין ליכא כלל עבירה ואפילו לשיטת החכם צבי ג"כ אין המצוה באה ע"י העבירה אבל משום גזל שאינו שלו פסול לגמרי. כן י"ל בזה. ויש להאריך הרבה בזה ואכמ"ל.

הק' יצחק אייזיק ליעבעס חופ"ק

סימן קנד

אם יש איסור להתלונן לפני המשרד O.P.A. אם הבעל הבית אינו נותן להדייר די הסקה בימי החורף בלי רשות בית דין

ב"ה, שלום וברכה ברבייה והמשכה לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם וכו' מוה"ר אברהם מאיר איזרעל שליט"א אבד"ק הוניאד יע"א, בעהמ"ח ספרי ילקוט המאירי על הש"ס.

אחדש"ת בידידות בדבר שאלתו שנשאל מאברך אחד שהוא דר אצל בעה"ב אחד ובימי החורף הוא מונע א"ע לתת לו הסקה המרכזית להחם הדירה ואשתו והילדים הקטנים טובלים מהקור כפי החוק מהממשלה מחוייב כל בעל הבית להחם הדירות בשביל הדיירים, ולדאבונינו יש הרבה בעלי בתים נוהגים כן בלתי נתון הסקה להדיירים והרבה זקנים וזקנות וילדים קטנים איסטניסים לקור וגם הכל חולים הם אצל צינה בכונה זדונית להוציאם מהדירות ועל ידי זה יגדלו דמי השכירות ואטמה אונם מלשמוע את קול תלונותיהן של הדיירים הצודקות הרועדים מקור וצינה וע"י ההצטננות באים לטי מחלות שונות רח"ל, אם מותר להגיש תלונה ולפנות אל משרד O.P.A. שהוא מטעם שלטון העיר להגן על הדיירים שלא יאונה להם כל רע ושהבעלי בתים ימלאו את חוקם לתת הסקה כדבעי אם אין זה בכלל הליכה אל הערכאות שצריכים לזה רשות מהבית דין כי כמה פעמים קשה להביא

קונים וטעמא משום כיון דעשה השטר בערכאות רוצה לסמוך עליהם, אבל אחר כך הביא שמ"כ בשם הר"ש מקינון וז"ל, על אודות שטר העולה בערכאות של עכו"ם וכו' עד מ"מ מדבריו למדין בהדיא דלא הוכשרו שטרות העולות בערכאות של עכו"ם אלא לענין הימנות דידהו דלא חשבינא להו ככוחבי פלסתר אבל לא לשנות מדין תורה אפילו כמלא נימה, וכן הביא הש"ך שם מדברי מהרי"ק בשורש קפ"ז שכתב וז"ל אשר נסתפקת אם יש לדון על שטר של עכו"ם בדיני עכו"ם באותו שטר או לא כגון לענין יד בעל השטר על העליונה שכתבת שדיניהם בהיפך נראה פשוט שאין בטענה זו ממש דאע"ג דקיי"ל דינא דמלכותא דינא היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגים של משפטי המלכים אבל בדין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא דאם כן בטלת ח"ו כל דיני התורה יעו"ש, ומש"כ כת"ר דכיון דדרך כל דיירים חותמים על חוזה לקיים מה שכתב כל החיובים מאחד על חברו וא"כ הרי על זה סמכו ג"כ לילך בתר דיניהם בכל דבר ומביא כן מדברי הריב"ש בסי' רכ"ח גבי ממונים למנהלי הקהל ע"י חותן המלך שהדין לילך בכל דבר כפי דיניהם, וכן הביא מתשובת רמ"ע מפאנו סי' נ"א בשטר שכתוב בו שיש לו תוקף בין בדיני ישראל ובין בדיניהם יכול לילך לדון בפניהם אפילו בלא רשות בית דין יעו"ש. אבל לפע"ד נראה דהוה ספיקא ודינא לדין כיון דהרבה ראשונים כתבו לאיסור וקשה להכריע, ובפרט דמדברי הש"ך הנ"ל נראה דאין להתיר בזה, ובמק"א כתבתי בספרי ב"א חלק א' סי' כ"ג מה שכתב בקיצור תקפו כהן בסי' קכ"ג וקכ"ד בענין מתי יכול לטעון קים לי כמיעוט הפוסקים נגד הרוב החולקים וטעמא דמילתא כיון דאין הולכים בממון אחר הרוב כמו שכתבו הר"י בן לב והמבי"ט המהר"ש כהן והמהר"א ששון ומהר"ם גלנט"י וכתב שם שנגד הכרעת מרן הב"י והרמ"א אין לטעון קים לי עיי"ש שהאריך הרבה וכתב כי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכיל עליהם וכן גם קבלתי מאבותי ורבותי שמנהגי כל בתי דין בישראל שגם נגד הכרעת הש"ך והט"ז אין לטעון קים לי.

1) אך מה שנראה לי שני"ד לא הוי כלל ענין ערכאות כיון דאין כאן דיונים או טענות התלויים בהכרעה של הממונה לזה, כיון שהדין מבורר שהבעל הבית מתוויב ליתן להדייר הסקה וכמה מעלות של חום וכמה שעות ביום ומחוייב לתקן אם נתקלקל איזה דבר וזה דבר פשוט והדייר כשמגיש תלונה הוא רק כדי לכוף את בעל הבית ובידם הסמכות לכופו לקיים כל דבר, ולדאבונינו מה כח בית דין יפה בזה כיון דאין בידינו כח לכופו, לכן אין בזה משום שמייקר תורתם כלל רק ששלטונות הוא בידם על ידי רסן הממשלה וליכא בזה דלפניהם ולא לפני העכו"ם כיון דאין הולכים לפניהם לדון ולהכריע רק להביא ענינים מכח אל הפועל, וכמדומה לי שכבר ראיתי מביאין סברא זו וחילוק זה, ועיין בתומים בסי' כ"ו סק"ה אחר שהביא דברי הרש"ך – המובא לעיל – שכתב שם ג"כ לחלק באם יש ביד התובע פסק דין מבית דין של ישראל שיכול לכופו על ידי עכו"ם לקיים הפסק דין וסיים על זה בצ"ע דתלוי בזה אם

עליו על פי הדין ומחובתו האלמנטרית על זה יש להם הסמכות לחייבו לקיים חובתו במילואו ולא יותר. ומזדמן לפעמים היכא דלא עלה ביד הממונה מטעם המשרד לסדר הדבר שולח הדבר להערכאות, הרי מזה נראה בעליל שאין זה ערכאות כלל ואעפ"י דאין זה דומה למה דאיתא בגמרא בפרק הוהב האי סיטומתא קניא ומסקינן התם בגמרא דאפילו למיקניה ביה ממש אי רגיל בהכי דהרי התם מיירי שזה ענין מנהג הנהוג בין הסוחרים ואין להם שום שייכות עם השלטון של המדינה, אבל בני"ד הרי זה ממונה מטעם הממשלה, אך לפי מה שכתב המהרש"ך המובא בכנה"ג בסי' כ"ו דאם יש מנהג לדון בדיני סוחרים כפי נימוסיהם וכפי דיניהם יכול לומר הנתבע שרוצה לדון בפניהם ויש לומר דהנימוסים והדינים נעשו ע"י סוחרים נכרים ומ"מ התיר המהרש"ך לדון לפניהם, מבואר דזה לא מקרי ערכאות של עכו"ם.

ג) ובכנה"ג הנ"ל שדי ביה נוגא בדברי המהרש"ך בטענה דהסוחרים דנין דיניהם על יסוד החוקים והמשפטים של הערכאות ממילא יש לומר דזה ג"כ מקרי מייקר את הע"ז. והנה המחבר בסי' כ"ב סעי' ב' כתב בשם תשובת הרא"ש כלל י"ח סי' ה' דאם קיבל עליו עכו"ם לדיין אפילו קנו מידו אין הקנין חל ואסור לדון לפניו, וכתב ע"ז הרמ"א בשם המרדכי פרק זה בורר דבדיעבד שכבר דן לפניו לא יוכל לחזור בו, והסמ"ע שם בסקט"ו כתב דאם יש לאחד מבעלי הדין זכות ויפוי כח במשפט הכותים טפי מבמשפט ישראל או מהני הקנין ולא אמרינן אין אדם מתנה על מה שכתוב בתורה כי אם בתנאי בעלמא אבל אין אחר קנין כלום אבל אם אין בו זכות לא מיחשב קנינו לקנין דהוה ליה קנין דברים בעלמא, והש"ך שם בסקט"ו חולק על הרמ"א שמחלק בין לכתחילה לבדיעבד כדי שלא יחלוק על הבעה"ת המובא בטור לקמן בסי' כ"ו דהקנין אינו כלום לכן הוכרח לפרש דהבעה"ת מיירי לכתחילה והמרדכי בפרק זה בורר מיירי בדיעבד, והש"ך חולק על זה דהמעין במרדכי יראה דאין חילוק בכך לפי דעתו לחלק בין אם קבלו עלייהו לדון בדיני עכו"ם אפילו קנו מידו לא מהני, ובוה מיירי הבעה"ת אבל אם קנו מידו לדון בפני עכו"ם אחד שפיר מהני, ובוה מיירי המרדכי יעו"ש בש"ך, והנתיבות שם בסק"ד חולק על הש"ך ופסק דאפילו על נכרי מיוחד אסור לדון אפילו ברצוי שניהם דהוי כמייקר שם אלילים, ומדברי הגר"א שם נראה דס"ל כהרמ"א דבדיעבד מהני הקנין שכתב מטעם מחילה יעו"ש.

ד) וראיתי בערוך השלחן שרצה לפרש דברי הש"ך לחלק בין אם קיבל עליו לדון בפני עכו"ם שופט חייב בזה לא מהני אבל בקיבל עליו לדון בפני עכו"ם פשוט שאינו שופט ולא דיין רק שידון על פי חוות דעתו בזה מהני כמו קבלת קרוב או פסול, ולפי זה אפשר דגם הנתיבות יודה לזה דאין זה מייקר לע"ז. אולם המעיין במרדכי יראה כמה מהדוחק לפרש כן דבריו וגם מדברי הש"ך ג"כ נראה דאין זה כוונתו בזה כלל.

ה) והש"ך בסי' ע"ג סקל"ט כתב דלהפוסקים בסי' ס"ו סעי' א' דאפילו שטר מתנה הנעשה בערכאות

מצי למיעבד דינא לנפשיה כדי להציל את שלו מידו על ידי עכו"ם אם לא בגבר אלם יעו"ש.

ז) **ובענין** לשאול רשות מבית דין נראה לומר דכל הענין מסובך מאוד וא"א לצאת כל הדיעות דהרי לדעת רב שרירא גאון המובא בסמ"ע בסק"ח צריכים לעכב עליו שלשה פעמים בבית הכנסת ואחר כך מתירין לו לילך בערכאות יעו"ש. ולכן אם הדייר יושב בחורף בלי הסקה ועליו להמתין עד שיעכבו שלשה פעמים בבית הכנסת ובינתיים בני ביתו רועדים מקור וצינה, ועיין בכנה"ג שכתב דאין השליח בית דין נאמן יחידי כיון דלא פסיקא לן והוי מילתא דממון ואין עד אחד נאמן. ועיין בתומים סק"ז שכתב על דברי הכנה"ג הנ"ל דיש לומר דהוי מילתא דאיסורא ללכת לערכאות של עכו"ם והרי קיי"ל עד אחד נאמן באיסורין, ולכן יש מקום להקל ולהאמין להשליח בית דין יחידי אבל בסיום דבריו כתב דמכל מקום יש לחוש להוראת הכנה"ג דמסתברים דבריו לבלי ליתן רשות בית דין רק על ידי שני שלוחים יעו"ש. וכן פסק גם הנה"ח ועוד גדולי האחרונים וכן יש מן גדולי האחרונים שהחמירו דצריך בית דין של שלשה להתיר האיסור דלפניהם ולא לפני עכו"ם, עיין שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ק"ה שנשאל בזה וכתב שם דלפי מה שכתב הב"ח בתשובה סי' קכ"א דכיון שמקבלים את הרב לזמן קצוב הוה ליה כקבלוהו בפירוש לדון ביחיד וא"כ הכי נמי לענין נתינת רשות לדון בערכאות יעו"ש. ועיין בספר אוצר הפוסקים שהביא בשם ספר אורח משפט שכתב דצריכים דוקא בית דין של שלשה דבאיסור לא שייך קבלה כמו שכתב בכיוצא בזה המהרש"ם חלק חו"מ סי' א' דצריכים דוקא בית דין של שלשה, לכן הרי במצב דהאידינא שאין לנו בית דין קבוע ובפרט רבנים יחידים אין להם הסמכות אפילו לפי דברי הב"ח הנ"ל כיון דליכא בהו לומר דקבלוהו עליהו, ממילא לפי זה אפילו אי אמרינן בני"ד דהוה כערכאות אם צריכים לזה רשות בית דין ממאן ליקח רשות וגם צריכים שני שלוחים, ועוד אפשר צריכים לעכב עליו שלשה פעמים בבית הכנסת והוה דבר שא"א. ולכן נראה לי לפע"ד דאי אפשר להחמיר בזה דא"כ לקתה מידת הדין ד"ל.

מותר לו לכופו על ידי עכו"ם להוציא גזילה מתחת ידו, וכך כתב התומים בסי' כ"ו סק"ה המובא לעיל לשונו מה שכתב להשיב על דברי הרש"ך שהביא הכנה"ג הגה"ט אות י"ז שהתיר לכפות על ידי עכו"ם בלי רשות בני"ד לקיים הפסי של הבית דין, וכתב התומים שאין היתר זה רק נגד גבו אלם יעו"ש. ולפי דבריו צדקו דברי כת"ר בהענין של גבו אלם ממילא בני"ד איכא שפיר למימר דמי לגבר אלם, וזו נכון בסברא.

ט) **אולם** במאזנים למשפט בסק"ה השיג על התומים דעתו דאפילו בגבר אלם צריך רשות בני"ד לכפותו על ידי עכו"ם והביא ראיה מתשובת מיימוניו לספר נזיקין סי' י"ד בשם מהר"ם עיי"ש. אבל המעיין בגון התשובה יראה שהמעשה היה שהכריח את הנתבע על ידי עכו"ם ללכת למשפט לפני בני"ד. ולכן לפי שהענין אינו ברור וצריך דיון ושיקול הדעת של הבי"ד, ויתכן עוד שלא יזכה בבני"ד לפיכך אמרו שלא היה רשאי לעשות הכפיה על ידי עכו"ם בלי רשות בני"ד אבל במקום שיש בו משום עבוי אינש דינא לנפשיה בדבר הברור לו בזה שפיר התיו התומים בגבר אלם לכפותו על ידי עכו"ם כנ"ל. כל זו כתבתי לברר דבגבר אלם עביד אינש דינא לנפשיה בל רשות בית דין, וכבר ביארנו לעיל דבני"ד לא שייך רשוו בית דין כלל וצדקו שפיר דברי כת"ר.

תבנא לדינא דאין זה ערכאות כלל כמוש"כ כת"ר רי דלאו כל אנפיך שווין כמו שכתבתי דאם אין הדין משלם די דמי שכירות אין בעל הבית מחוייב ליתן ויפסי כל כך בפרעון מסים דמי ההסקה שזה ביוקר הרבה ואעפ"י שזה מדינא דמלכותא לשלם שכר דירה נמוך כפ החוק אבל זה נגד דיני התורה שבעל הבית יפסיד מכיס ויאכל הלה וחדי ואם דייר כזה הולך להגיש תלונה נגד בעל הבית בטענה שיתן לו כל הנוחיות הרי גזל ממש רק אם הוא משלם שכר דירה כהוגן אזי הצדק אתו לתבוע את כל המגיע לו כנ"ל.

ידידו דוש"ת בידדות מברכו בחג כשר ושמה.

הק' יצחק אייזיק ליעבעס חופ"ק אבדק"ק גריידינג

סימן קנה

אם יש הכוח למנהלי קהלה לקפח זכותו של הרב בעניני כבוד או בענין פרנסה וכל שכן להעבירו ממשמרתו

ב"ה, שלום וברכה ברבייה והמשכה לידידי מכובדי ה"ה הרב המו"מ במעלות ומדות טובות החכם השלם כש"ת מו"ה שמעון יצחק קנוביץ שליט"א רב בברונקס יע"א.

בדבר שאלתו אדות חזקת רבנות אם יש כוח למנהלי הקהלה להעבירו ממשמרתו או רק לקפחו מזכותו

ח) **ומה** שכתב כת"ר דבדני"ד דינו כגבר אלם דטעמא כיון דאינו יכול להוציא מידו בדיני ישראל הכי נמי כיון דכל התלונה הוא בעיקר שאינו נותן לו הסקה, ועוד דברים הנצרכים מיד א"כ מה שחסר לו היום לא יוכל למלאות החסרון מחר הרי זה כגבר אלם, אך דא עקא דהרי מבואר בהדיא ברמ"א בסעי' א' דאפילו אינו דן לפני עכו"ם רק שכופהו על ידי עכו"ם וכו' ראוי למתחו על העמוד ועל זה כתב הסמ"ע שם בסק"ה דאפילו הוא אלם וסרבן מלציית דינא הוה ליה להלוך לפני דיני ישראל ליטול רשות. אך יש לומר דזה אמור במשפט שצריכים להתדיין עליו בפני בני"ד ועדיין הדבר שקול אם יזכה כלל בדינו לכן אין להתובע רשות לכופו על ידי עכו"ם בלי רשות בני"ד משא"כ בחפץ המבורר שהוא שלו ויוכל לברר בעדים שזה גזול דבזה עביד אינש דינא לנפשיה ומותר לו לתפוס את שלו בזה א"צ לטרוח לפני בני"ד ואם הגולן הוא איש אלם

שו"ת משנה הלכות חלק ט סימן שכז

בענין המוסר למשרד המדינה שהבעל בית אינו נותן די הסקה

מוצש"ק לסדר וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו התשמ"א בני"י יצ"א.

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם ג"ה ג"א פ"ה מחבר ספרים מחוכמים ויקרים אין גומרין עליו את ההלל כג"ת מוה"ר יצחק אייזיק ליעבעס שליט"א אבדק"ק גריידינג בני"י. אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

יקרת ספרו בית אבי ח"ג קבלתי ולאות ידידות הנה בסי' קנ"ד יצא לדון בדבר חדש אי יש איסור להתלונן לפני המשרד O.P.A. כשהבעל הבית אינו נותן להדייר די הסקה בימי החורף או צריך ליטול רשות ב"ד קודם ומעכ"ג יצא לדון בדבר חדש ולהקל בדייר שמשלם שכר דירה כראוי עבור דירה זו שדר בה ולהחמיר בדייר שאינו משלם שכר דירה כראוי כגון ששכר דירה שלו נמוך מאד והגם שהוא ג"כ מחוקי המדינה והממשלה מ"מ הרי הוא בע"כ של בעה"ב שאין לבעה"ב רשות להעלות שכר דירה ואינו יכול ליתן הסקה מרובה והאריך שם בראיות. חדא דהמשרד O.P.A. אינו בכלל ערכאות דערכאות הוא רק מקום ששם דנין כל דבר שבין אדם לחבירו על פי חוק המדינה אבל מה שעושין במדינה תקנות לטובת בני האדם וממנים על זה אנשים פקידיים הממונים לשמור על דבר זה בלי תואר שופט אין זה בגדר ערכאות, ובאות ו' שם כתב עוד דאין לזה דין ערכאות כיון דאין דיונים וטענות התלויים בהכרעה כיון שהוא דין מבורר כמה מעלות צריך להיות החום בבית וכמה שעות ביום ואם נתקלקל חייב לתקן וזה דבר פשוט והדייר כשמגיש תלונה הוא רק כדי לכוף את בעה"ב ובידם הסמכות לכוּפם לקיים דבריו וציין לתומים סי' כ"ו סק"ה.

וזה כמה זמן אשר גם אני דנתי בדבר זה ולפענ"ד ודאי שאסור למסור את הבעה"ב להמשרד הנ"ל ומה שכתב מעכ"ג לחלק בין מי שפורע שכר דירה כפי חוק הממשלה ואין לבעה"ב רשות להעלות שכר הדירה אז אסור למוסרו ואם משלם כפי מה שצריך מותר לערוך תלונה ל - O.P.A. לתבוע את המגיע לו לא ידענא מ"ש שכאן מותר לתבוע את המגיע לו ע"י העכו"ם ולא במקום אחר דלעולם יאמר אדם אני תובע מה שמגיע לי. ומה שחידש דהני רק פקידיים הם ולא שופטים הנה באמת כי גם הם יש להם כח לענוש וידוע שאם יאמרו שאין שם סטים אז יתן צו לכל הדיירים שלא ישלמו שכר דירה (רענט) ויפסיד כל הבית ברגע והדברים ידועים וכמה בעה"ב אשר אבדו את בתיהם מפני שמסרו אותם הדיירים וא"כ אפילו נסכים למעכ"ג דהני פקידיים הממונים על משרד O.P.A. אינם בכלל שופטים וההולך ומתלונן אצלם אינו בכלל הולך לדיניהם אבל הרי הוא מוסר ממון חבירו לעכו"ם שהוא גרע מהולך לדיניהם סתם דהגם דההולך לדיניהם חמור מאד עיין תשב"ץ הטור הראשון סי' יז אות א' שכתב לאנשי קהל בסכרא הלא ידעתם כי חומר האיסור להביא בערכאות הוא כאיסור ע"ז ממש ובספרי משנה הלכות ח"ו סי' שי"ג וח"ז סי' רנ"ה הארכתי קצת בזה אמנם אפילו נניח שאין כאן דין ערכאות אבל מוסר ממון חבירו לעכו"ם ודאי יש כאן וזה פשוט מאד.

אלא דלמען האמת לפענ"ד נראה דאיכא הכא גם משום ערכאות דיש להם יכולת לקנוס כפי רצונם בכמה דברים

ואין זה ענין רק להכרחם לעשות מה שחייבים ליתן אלא הם גם מטילים קנסות ולפעמים גם לוקחים כל הבית ואם הם בעצמם אינם לוקחים הם מוסרים הדבר להשופטים א"כ סוף סוף על ידם נתגלגל הדבר שבא לידי ערכאות ועכ"פ ענין מסירה לכ"ע איתא. ומבואר בח"מ סי' שפ"ח דאסור למסור לישראל ביד עו"כ אנשים בין בגופו בין בממונו ואפילו היה רשע ובעל עבירות ואפילו היה מיצר לו צערו וכל המוסר לישראל ביד עו"כ בין בגופו ובין בממונו אין לו חלעוה"ב.

ואין לומר דאכתי נימא בדיני קנסות נמי דינא דמלכותא דינא דוקא בארנוניות הקצובים הם הם דיני ממונות דשומעין להם אבל לא בעונשין דדיני קנסות והמבי"ט ח"ב סי' קנ"ח כתב דאפילו בדיני קנסות אי נימא דינא דמלכותא היינו עכ"פ בקנסות הקצובים כמה הוא אבל אם הקנס תלוי בשופט להעביר או לקנוס וגם להרבות או למעט כה"ג לא אמרינן דינא דמלכותא והו"ל בכלל מוסר ממון וכ"כ החכ"צ סי' ע"ב בשו"ת שלו דהא דקנס הו"ל דינא דמלכותא היינו דוקא ביש לו קצבה מאת המלך אבל היכא דאין לקנס קצבה הו"ל בענין קנס כמוכס העומד מאליו שהרי המוכס קונס בכל אות נפשו ואין קצבה ושיעור וכה"ג אין לו דינא דמלכותא ע"ש.

ולפ"ז בדין נמי דהפקיד שהוא במקום המוכס אצלנו בידו לקנוס כפי רצונו וליקח ממנו שכר דירה או שאר דברים יכול להציקו לעשות מה שלא הי' צריך בלתי המסירה הרי הוא בכלל מוסר ממון חבירו בלי ספק לפענ"ד.

ומה שקשה דא"כ מה יעשה העני השוכר שאין נותנים לו סטים בלע"ז או שאר דברים ועד שילך לב"ד יקח זמן רב ואדם עושה דין לעצמו, הנה בהא דאדם עושה דין לעצמו הארכת בתשובה אחרת ומ"מ בדין לפענ"ד יש לו עצה אחרת שיקח לעצמו תנור חשמלי (עלעקטריק היטער) ויחמם את ביתו ואת ילדיו ולזה כבר יש לו זמן לגבות בחזרה מב"ד אם מגיע לו ועוד דהרי יכול לעכב לעצמו מעות שכר דירה עד שישלם לו מה שמגיע לו ועד התם יחם את דירתו, ובזה האופן כבר אין לו שום טענה גם מפק"נ מהילדים שהם קרים, ובאופן שיתירו למסור הבעה"ב לה - O.P.A. לבד ממה שכתבתי דהוא בכלל מוסר לפמ"ש מעכ"ג א"כ נתת דבריך לשיעורין ומי יפסוק מי הוא זה אשר משלם שכר דירה כראוי ומותר לו למסור ומי אינו משלם כראוי כיון שמשלם ע"פ דינא דמלכותא, ומהו הנקרא כראוי, וגם בענין המסירה איכא נמי דבר דיש לחוש שמא השוכר ימסור מחמת שנאה שאם אין זה בכלל מסירה כשיהי' לו איזה תלונה על הבעה"ב ילך וימסרנו לה - O.P.A. כיון דאינו בכלל מסור ומה ששימו לו קצת צרות אינו חש לזה, גם בעיקר המסירה יש בזה מחלוקת שהבעה"ב יסבור שהוא נותן כל צרכו והשוכר יטעון שאינו נותן לו כל צרכו ולזה כבר צריך לדון ולשמוע בין שניהם וידוע דהמשרדים האלו אינם מדקדקים לברר האמת בזה אלא כל שבא הממונה ורואה מה שרואה בשעה זו על זה הוא דן ואם יתנו לו כמה דאללארים אז יראה אחרת כידוע, אשר לכן לפענ"ד איני רואה שום היתר למסור ממון ישראל ביד עכו"ם אלא ילך לב"ד ויעשו ע"פ התורה הקדושה.

וכל זה לפי הנחת מעכ"ג דהמשרד O.P.A. אינו בכלל דערכאות הוא רק מקום ששם דנין דבר שבין אדם לחבירו ע"פ חוק המדינה אבל מה שעושין במדינה תקנות לטובת בני האדם וממנים על זה פקידים הממונים לשמור על דבר זה בלי תואר שופט אין זה בגדר ערכאות אבל לפענ"ד כל הני משרדים בכלל ערכאות הם והם חלק מחוקי

המדינה ומשפטיה ואדרבה לשון ערכאות לא קאי דוקא אשופטים אלא כל חלקי המדינה המתנהלים לפי חוקי הממשלה וכופין בני אדם לקיים החוקים ומוציאין ממון וכותבין שטרות וכיוצא בזה הוי חלק מחלקי המשפטים ובגמ' גיטין מ"ד כותב ומעלה בערכאין מפני שהוא כמציל מידן והתם ליכא שום דין רק לכתוב שם שטר ומקרי ערכאות ובערוך ערך ערכאות פי' בל' יוני מקום ועד השופטים ושם נפקדים כתבי העיר עכ"פ לפענ"ד פשוט דמשרד בזה הוא בכלל משרדי המשפטים של המדינה והוא בכלל מוסר ממון חבירו שלא ברשות ב"ד.

בדבר אשר כתב עוד שם בענין להיות דז'ורער בדז'ורי בלע"ז אי שייך בזה משום בדיניהם ובעניוטי הארכתי בזה בספרי משנה הלכות ח"ד סי' רי"ג והעליתי שם בס"ד דיש בזה איסור גמור משום בדיניהם ויש לי עוד הרבה ענינים להעיר ולהביא ראי' ולפעמים מסייע ולפעמים להיפוך כדרכה של תורה אמנם מחמת שאין הז"ג והטרדות העצומות אתן קנצי למלין ועוד חזון למועד.

ידי"נ דושכ"ג בלב ונפש, מנשה הקטן

שו"ת חוות יאיר סימן קלט

שאלה שאלוני יחידי סגולה מק"ק פלוני בדבר יהודי גנב שנתפס ימים רבים שם ומקרוב נתלה: והשר מבקש סך עצום להניחו לקבור בקבר ישראל אם מחויבים להוציא על זה סך רב כקצת בני המדינ' שמתלונני' עליהם ואומרי' כי מוטל עליהם להוציא על זה מה שיהיה מאחר שהפרצה בגבולם:

וזאת תשובתי. ודאי יש ויש מקום ללון עליכם אבל לא בשביל קבורה רק בשביל הצלת זה האביון אשר היה לפי הנשמע סיפוק בידיכם ובהוצאה מעוטה והתרשלתי בזה ומפני שהיה בקרביכם קדו"ש זה עליכם היה לעשות ולהעשות אחרים ע"י שלוחים. ואם בשביל שקצתכם מתנצלים שהיה גנב מפורסם ועובר כמה חרמות קדמוני' וה"ל מסכן רבים שרשאים למסרו בידי גוים אין דבר זה ברור לומר שבזה מסכן רבים כי אם יתפס הוא רשע בעונו ימות ואף כי יש חילול השם באשר הגוים מרשיעי' על כלל יהדות בשביל כך אין אלו רק דברי המון עם ולא חכמים שבהם ושלטוני' הלא גם מהם ובהם יראו וימצאו לאלפים ולא דברו הפוסקים ברשיון למסרו רק בעוסק בזיופי' כמ"ש בהג"ה ש"ע סי' תכ"ה כי כל הנוגע בזה יטמא ומטבעו' הללו יתפשטו בקרב ישראל וכמה נפשות נקיים אשר יבואו ע"י זה לידי סכנה מש"כ גנב כזה והרי עכן שמעל מעל ועבר ה' חרמות ונאמר בו אף על פי שחטא ישראל הוא וא"ת הואיל שדרכו בכך ה"ל מומר לדבר אחד וכי ה"ל מומר מה הוי הא לא ה"ל מומר להכעיס שנא' לא יבוזו לגנב וגו' [ע' מ"ש ב"י בשם מרדכי י"ד ר"ס שמ"ה ובסי' שע"ה גם בספר תורת האדם שזכר הב"י מגנבים] ואם כדבריכם יצאו מינן צוורני צוורני הרגילי' ביי"נ בריבית ובהשחתת פיאות ראש וזקן. מש"כ הצלה מן התליה להביאו לקבר ישראל לא ידענא כולי האי אם מוטל על עדת ה' להוציא ממון על זה אם לא בשביל רשעות הגוים האלה המון עם כנ"ל וגם זה אינו רק איזה המשך זמן אחר שנתלה מש"כ אחר זמן רב כיון דדש דש אין אומר ואין דברים. ובזה ודאי מוטל על כל בני ישראל לסייע בממונו והקרוב לגבול ומקום ההוא מחויב יותר ומ"מ גוברים גם לפי הממון והקורבה כי ודאי לגואליו וקרוביו יש גנאי גדול אם לא נקבר כשבבותי'

דאתתי' דר"א דאמר לה תהא כבעלך שלא ניתן לקבורה. וכן אם יקברוהו תחת התליה ובכה"ג וכ"ש אם נשאר תלוי. כמ"ש מאן דאית ליה זקיפא בדיותק וכו'. ואין ראייה ממה שתקנו הטוב ומטיב על הרוגי ביתר כי היו קהל גדול אלפים ורבבות ומצינו שדרך הקדמונים להשתדל על הרוגי מלכות ליתנם לקבורה כמ"ש לענין התחלת אבלות משנתיאשו לשאול אבל לא וכו' וי"ל דהיינו הקרובים. כי ודאי למת יש בזיון אם לא נקבר עד שנרקב ונבאש ויתפשט מבזיונו בזיון משפחתו וזהו כוונת רש"י פ' נגמר הדין וגם התוס' מודים בזה יע"ש בסוגי' דאבעי' להו קבורה וכו' וכ"ש אם נתלה דכדאי בזיון וקצף מש"כ מה שאומרים שאין לזה שנהרג מנוחה עד שיקבר כפשטי' דקרא וישב העפר אל הארץ וגו' לא ידענו לו עיקר ולו יהא כן אין בידינו לחייב יחיד או רבים בזה להוציא עליו ממון. ועוד דאם בתלוי אפשר שיש לו צער כי המקום מסוגל שרגילי' להתאסף שמה רוחו' ושדים מ"מ לומר בהחלט שלא ימצא מנוח וכ"ש שאר הרוגי' מנלן דלאו כל דבר השגור בפי המון אמת. ולא ניחא לאלפים ורבבות הנטבעי' ונשרפים ואפילו אותן שנאמר בהם לא יספדו ולא יקברו דלימרו הכי. ואין לומר דמוטל על ק"ק הסמוכה וב"ד שבה להשתדל מלאו דלא תלין. דהא כיון דע"י מלכות נהרג ולא בלבד שאינו מוטל עליהם לקברו גם המלכות אינם מניחים לעשות זה אין ענין ללאו דלא תלין ואין ראייה להוציא ממון מעתה. ולא אוכל מלט מלהודיע למר מה שנתקשיתי באותו סוגיא דפ' נגמר הדין בדין קבורה ובמה שדברו הפוסקים בו. הא' במ"ש שם במשנה כל המלין את מתו עובר בל"ת וצ"ע נהי דמרבינן שאר מתים מיתור מלת תקברנו מ"מ ריבוי זה לא ה"ל רק עשה ומנלן לא תעשה ודוחק לומר דסמיכי יחד לא תלין כי קבור תקברנו ואמרינן כל שהוא בקבור ישנו בלא תלין כמו שיליף בש"ס מס' פסחים מ"ג ע"ב בכה"ג דנשים חייבות באכילת מצה דדרך הש"ס לפרש זה ולא לסתום. אף כי היקש כזה לחייב הוא זר בש"ס אף כי לפטור עצמו מספר והארכנו בזה בספרינו מ"ק בג"ה. שנית במ"ש הרמב"ן והטור י"ד ר"ס שס"ב שאם נתנו בארון [עי' תשובה ר"ג] ולא קברו בקרקע עובר על הלנת המת וק"ל דבגמ' יליף זה מיתור דתקברנו והלא כבר למדנו מזה שגם כל המתים ישנם בלא תלין כבמשנה ואין לנו לומר תרתי שמעית מיני' רק במקום שאמרו הש"ס ושיש לכל א' רמז ואיזה יתור והארכנו גם בזה בספרי מ"ק בג"ה. +/מהגהות ב"ד/ ע' יד מלאכי ח"א (תרס"ז) דחה דברי המחבר מכמ"ק. + [בסמ"ק רשמנו כל תרתי שמעית מיני' דבש"ס ובארנו דבכמה דוכתי ביאר הש"ס גופי' איזה הוכחה דמוכח דלא אתי לחדא לבד. והכי מסתברא שהרי הש"ס מקשה בכמה דוכתי והאי קרא להכי דאתא ההוא מיבעי' ליה לדרוש פלוני ואין לומר דהיכי דמצי לתרץ תירוץ מרווח לא בעי הש"ס לומר תש"מ שהרי רפ"ד דזבחים מקשה הש"ס ור"י האי קרא מפיק לי' להכי ולהכי ולא מצא תירוץ רק משני תרי תנאי וכו' יע"ש אלא ע"כ אין לומר תש"מ רק ביש הוכחה ובכמה דוכתי אמר הש"ס גופי' א"ה לימא קרא וכו' ובכמה דוכתי דאמר הש"ס בלי הוכחה ומיישב להו רש"י ולפעמים התוס' ובמקום שלא הרגישו מוטל עלינו להרגיש לדקדק ולבאר. ובכמה דוכתי אף על פי שמתרץ הש"ס דמוכח לימוד השני דאי ללימוד הראשון לבד לימא קרא וכו' יש לדקדק מעתה בהיפוך ודלמא קרא כולה לאותו לימוד בא כבגמ' מנחות י"ד דמקשה הש"ס גופי' כך וגם בזה הרגישו התוס' במקום שלא זכרו בש"ס כמו ביבמות י"ד /ודף/ ס"ח ע"ב /ודף/ ק"ב ע"ב. ובמקום דלא תירץ הש"ס והתוס' זה יש להתבונן אם דרש זה קרוב ודרש השני רחוק ל"ק דלמא קרא להווא דרחוק לחוד אתא ובסברא זו מתורץ סוגיית הש"ס דמנחות נ"א ע"ב גבי קרא דוהכהן המשיח תחתיו מבניו דפי' רש"י מ"ש בש"ס א"כ לימא קרא דר"ל א"כ דלא בא רק ללימוד זה דברייתא שם דעלה מקשה

אף על פי שבכל הש"ס פירושו א"כ ר"ל דלא נלמד מיני' רק ההיא שבקשת לומר בקושייך דצריך קרא ולפי מ"ש זה כוונת רש"י דע"כ קרא אתא לדרוש המתיישב טפי וקרוב ללשון הפסוק. ועי' מ"ש בספר ק"א פ' צו די"א ע"ב שדרך ג"כ בדרכינו רק שמ"מ ביקש לפרש א"כ הנאמר שם שלא כפי' רש"י רק ככלל סוגיית הש"ס. ובסמ"ק הארכנו בג"ה]. ועוד דאין זה מבואר ללימוד רז"ל רק שאמרו על מה דמקשה שרב אחא לא השיב כך להיא מטרונית' מפני שחשב דכי קבור לחוד סגי בעשיית ארון ומ"ש תקברנו לא משמע ליה ומנלן דהש"ס תפס זה לאמת אדרבה הלא אמר לא משמע ליה רק דזה י"ל דלא משמע ליה שיהיה זה מספיק להשיב למטרונית' דלא ס"ל ענין ילפותא מריבויי' דחז"ל וכ"ש בכה"ג די"ל דברה תורה בלשון בני אדם. האמנם לפי האמת לא ק"ל ד"ת בלב"א ואף על פי די"ל היכא דמוכח מבואר בקרא לא דרשינן ביה נגד פשטא דקרא רק אמרינן ד"ת בלב"א וכ"כ התוס' במס' ב"מ ל"א ע"ב הנה התוס' לא כתבו זה רק אליבי' דראב"ע ור"ש דס"ל ד"ת בלב"א היינו במקום המבואר דווקא לא דרשינן לרבות יותר על המבואר רק ד"ת בלב"א אבל אנן ק"ל בכל אופן יש לדרוש אף להוסיף יותר על המבואר ולכן לא ק"ל שם כראב"ע ור"ש וה"ה ה"נ אף על פי דמבואר לא תלין נבלתו על העץ מרבינן כל המתים וגם בזה הארכנו בספרינו מ"ק מ"מ קושייתנו הראשונה קשיא. לכן נלפענ"ד דמ"ש הרמב"ן דלא סגי בעשיית הארון אין כוונתו מקבור תקברנו כפל לשון דאיצטרך לשאר מתים ודלא כדמשמע מהרב המשביר רק ס"ל דודאי שמלת קבור אין במשמע רק קבורה בארץ. ומ"ש הש"ס דליעבד ליה ארון לא ר"ל דבאמת כך הוא במשמע רק ג"כ הוא תשובה על שלא השיב ר"א כך מפני פן לא תקבל ממנו המטרונית' ותאמר דאין במשמע רק עשיית הארון וכן אם יאמר לה יתור תקברנו יהיה לה ללעג וחשב כי שתיקתו יפה מדיבורו אבל לפי האמת נתינת המת בארון לא מקרי קבורה כלל. וידעתי שיהיה לזרא בעיני הקורא לפרש לא משמע ליה כך ומ"מ לא אאגור דברי מפני איש. ומה דפשיט לרז"ל פה כולי האי דג"כ המלין מתו עובר בל"ת אף על פי דבמקומות אחרים גילו רז"ל בפירוש לשון כל שישנו וכו' וה"נ הל"ל כל שישנו בתקברנו ישנו בלא תלין מפני שנא' לא תלין כי אם וגו' ודאי משמעתו חיבור יחד כשלילה וחיוב לא יפרדו ועוד דלא חשו רז"ל לפרש רק כשנלמד מזה היתר או איסור מש"כ כאן שאינו רק דעובר גם בלאו וממילא מישתמע. ולולי דמסתפינא פן אצא חוץ למרכז האמת הייתי אומר דמ"ש כל המלין את מתו עובר בל"ת לא ר"ל עובר ממש כמו במלין התלוי ע"פ ב"ד רק כתבו רז"ל דעובר עבירה שהיא לית' דלא תלין +/מהגהות ב"ד/ ע' דרכי ההוראה למהר"ץ חיות (סי' ג') + ובגמ' מצינו טובא בכה"ג השח שיחות תולין /חולין/ ראב"י אומר בלאו וכן המונה לישראל ותרווייהו ביומא וכן הנהנה מצרי עין והעולה מבבל לא"י וכלם מדברי קבלה ובכה"ג מד"ת אמרו על המחזיק במחלוקת וכ"כ הרמב"ם על זה שמ"ש שם עובר בלאו הוא רק אסמכת' בשורש השמיני מי"ד שרשי' במנין המצות אף כי הרמב"ן חלק עליו בחידושינו הוכחנו שהדין עם הרמב"ם ועל המשהה נקביו וגם המה לא ר"ל דאותן שיש בהם מעשה לוקין אם היו נזכרים בתורה רק חז"ל כינוהו בלשון זה הואיל דאזהרה דהם מאביזריה דל"ת הוא רק שבמשנה לא מצינו בכה"ג דבס"פ הריבית אלו עוברין בל"ת כלם ממש עוברים מן התורה כי הל"ת השנויים שם מסתמא דומין זה לזה [עי' תשובה קס"ו בד"ה ועדיין צל"ע וכו']. ומה שמוכח משטר שיש בו ריבית וכו' דהעדים לא נפסלו כבר כתבו התוס' ג' תירוצי' בפרק הריבית. מלבד מה שתירץ הרמב"ן הביאו ה"ה יע"ש וגם דעת הגאונים דמייתי הטור והרא"ש דמשמע דג"כ ס"ל דלא נפסלו ערב ועדים לתרץ באופן זה. כי דוחק לומר

דהגאוני' ס"ל דגם מ"ש במשנה ס"פ הריבית אלו עוברין הוא דרך גיזום בלשון מושאל כמו עוברי' דבכמה דוכתי בש"ס. דלא מצינו במשנה לשונות מושאלים וגיזומים כמו בגמ' וגם מסוגיא דיבמות מוטב שתיעקר אות אחת וכו' משמע דדאורייתא הוא. מ"מ ק"ל אחר קיימנו מ"ש כל המלין את מתו וכו' עובר ממש. הא דתנן שם הליו לכבודו אינו עובר עליו ובגמ' שם /סנהדרין דף/ מ"ז /מ"ו/ בעי למימר דפי' לכבודו ר"ל של חי משום דלא אסרה תורה רק דומי' דתלוי דאית ביה בזיון ומנא לן הא לעבור על ל"ת מכח טעם שנבדה שהרי לא ק"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא להקל בדלא שייך הטעם רק ק"ל אלמנה בין עני' בין עשירה אין ממשכנין אותה +/מהגהות ב"ד/ עלח"מ פ"ג מה' מלוה וש"ת רמ"ץ א"ח (סי' י"ד אות י') מ"ש ע"ד המחבר. + (ומ"מ ודאי יש ליתן טעם על מצות ה' ויפה כתב הסמ"ע בסי' צ"ז ס"ק כ"ב אשר הרעיש רב פולנייא פה את קצת הלומדים שהרי גם הרמב"ם כתב בפ"י המשנה מפני החשד ונ"ל דמטעם זה כתב הרמב"ם שגם בשעת הלואה אסור דהוי ג"כ חשד ובזה ניצול מהשגת הראב"ד ומ"מ לחלק ולהקל מצד הטעם לא ס"ל כר"ש) וא"כ הוא באין טעם בקרא מפורש כ"ש גבי לא תלין דמפורש ולא תטמא וגו' כי קללת אלהים וגו' איך נבדה ונאמר דדווקא משום בזיונא אמרה תורה ולהקל בהליו לכבודו. ואפשר דהא דהליו לכבודו אינו עובר הוא מטעם דאתא כבוד הבריות ודחי ל"ת דג"כ שייך בכבוד המת כדמוכח סוגיית הש"ס דפ"ג דברכות ר"ד כף /כ' /ובכמה דוכתי ולכן אתי שפיר דשרינן לכתחילה. +/מהגהות ב"ד/ עקה"י תוד"ר (אות ק"ז) שהשיג עליו. + אף על פי דתנן אינו עובר עליו משמע בדיעביד. מ"מ מצד הלשון אינו עובר לא משמע מצד הדחייה והכי מוכח מלשון הש"ס דף מ"ז הנ"ל דנהי דנאדי מפי' לכבודו ומסיק לפי מה דק"ל קבורה יקרא דשכבא ר"ל כבודו של מת מ"מ נשאר הטעם דלא אמרה תורה רק דרך בזיון. דומה למ"ש רש"י בברכות ר"ד כף דמעיקרא בשניתן לאו דטומאת כהן ונזיר לאו על מת מצוה נאמר מיהו שם יליף לה מיתורא דאביו ואמו ואחות מש"כ פה במלין מתו מנלן לומר כך. ולפי שני טעמים דבקרא היה יותר נכון להקל בכל מת בח"ל ומ"מ מחמרינן מפני דיש לפרש דקרא הא או הא קאמר כי קללת אלהי' אפילו בח"ל ולא תטמא את אדמתך אפילו הרוגי מלכות וגוי כמו שעשה יהושע במלכי כנען וכמדומה לי שכ"כ מהרש"א ולכאורה יש לפקפק ולומר דבגוים לא שייך גם טעם דטומאת ארץ שהרי קברי גוים אינם מטמאים והמתיקו המקובלי' סוד על זה מפני שטעם טומאת מת מפני שרוחות הרעו' וסיטרא דמסאבתא מתדבקי' בגוף אדם שהיה בו מדור לנשמה הקדושה מש"כ בגוים (פי' הכופרי' בבוא עולם) מ"מ רוב הפוסקי' הסכימו ממשנה דסוף אהלות דבמגע מטמאין דמ"מ לא ימלטו מדיבוק הטומאה בדבר שהיה בו רוח חיוני. ונחזור לענייני דציוות' תורה לא תלין רק כשבידו לקברו היום מש"כ כשיש מעכב ומונע אותו מלקברו כמו בנדון דידן שוב אין איסור לא תלין אפי' על מי שמוטל עליו לקברו כ"ש על אחרים. ואין לומר דעכ"פ זה שמוטל עליו חייב לבזבז כל ממונו שלא יעבור על לאו זה ולפייס השר שיניחנו לקבור שגם הא ליתא מאחר דלא עבר הל"ת בפועל לא הוי רק כמ"ע ולא דמי לל"ת בפועל שמחויב לבזבז כל ממונו כמ"ש הר"ן הביאו רמ"א בי"ד ר"ס קנ"ז. +/מהגהות ב"ד/ ע' שו"ת הריב"ש (סי' שפ"ז) וע' ב"י א"ח (תרנ"ו) בשם הראב"ד וע' תורה תמימה ויצא (כח אות כ"ג) של"ר זה. + ונ"ל שמפני כך אפילו משום ממון מעכבינן קבורה כמ"ש בהג"א בשם ר"ת ור"ש הובא בהג"ה ח"מ סי' ק"ז ס"ב יע"ש במ"ש הש"כ כי על המעכב אינו מוטל לקברו והמוטל אחר שזה מעכב אינו עובר במה שמניחו אף על פי שאפשר לרצות הב"ח בלא תלין ונ"ל אפילו אין טענה כלל על ב"ח רק אומר מחר אתן ולאחר זמן ואינו רוצה ליתן משכון או יש לו מעות

זזה אינו מרוצה במשכון אף על פי שעבירה בידו שמנוויל מתו מ"מ אחר שזה מעכב אינו עובר. ואפילו הניח נכסים ידועים וזה יורשו ואפי' בבן דאם הניח לו נכסים מחויב לפרוע מ"מ לא עבר אם מעכב על ל"ת ואני מסופק אם הבן עני מדוכא ויש כאן קופה של צדקה אי כייפינן לבן אפי' יש לו כדי קבורה לקבור אביו מדין תורה אם אינו יורש ממנו כלום דמנלן דמוטל עליו לקברו דאם מפני כיבוד אב דק"ל מכבדו במותו לא עדיף ממכבדו בחייו דק"ל משל אב (מש"כ בשהניח נכסים ודאי לא ירית לה בן ומקרי של אב כי זה כל אדם כמ"ש התוס' לדעת י"א על דכתבינן בכל שטרי שהקנה לו ד"א קרקע שלו) וגם הש"ס לא נקט מכבדו במותו בכה"ג. ועדיין יש לדקדק במ"ש שאין על המעכב הקבורה שום לאו דלא תלין איך מקשה הש"ס ביבמות בפ' הבע"י על מ"ש בקרא ותקח רצפה בת איה וגו' והא כתיב לא תלין נבלתו וכו' והוצרך לתרץ מוטב שתיעקר וכו' והלא לא היו בני שאול המומתים מוטלי' עלי' לקברם וי"ל דמקשה על דוד שע"פ נהרגו והוא מסרם לגבעונים וה"ל כהרוגי ב"ד דעל הב"ד מוטל לצוות לקברם בו ביום ה"נ היה מוטל לדהמע"ה להשגיח ולצוות לקברם ביום תלייתן. מצינו למידין שכיון שניתן רשות מהשר לקבור התלוי מעתה בנו או היורשו אפילו אין לו דבר רק ראוי ליורשו עליו מוטל לקברו ואף את"ל דיש לפקפק אם עבר בלאו אם אח"כ נתרשל עכ"פ מוטל עליו ומחויב לקברו ושהיה אסורה וכייפינן לי' ואם אין לו גואל בעל יכולת מוטל על כל בני ישראל ובפרט הסמוכי' והעשירי' לפי היכולת גם קרוב קרוב קודם ותו לא מידי והנלפענ"ד כתבתי נאם יאיר חיים בכרך

שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן קכד אות ג

ועל אשר שאל בגזלן מפורסם שגזל לאנשים הרבה, וממש בצורת גזלן והוא מזיק הרבים ומתחנן להוציאו מבית הסוהר האם שפיר למיעבד הכי - וכ"ת העיר מש"ך יו"ד סי' קנ"ח ס"ק ג' ובמה שהעיר עליו בס' מקור חיים - ובאמת המעיין [ועיין בתשובת חוות יאיר סי' קל"ט והובא בקיצור גם בפת"ש יו"ד סי' רנ"א] בשו"ע חו"מ סי' שפ"ח ברמ"א סי"א, ובבאר הגולה שם שכל' וכבר פשט התיקון והמנהג שלא לעשות שקר ועולה לאומות ומכריזין ונותנים רשות לפרסם ולגלות על האנשים אשר לוקחים בהקפה וכו' וכן בשו"ע חו"מ סי' תכ"ה ברמ"א סו"א - בכל אלה מקומות יראה שאין חשש כלל להניחו כך כדי שלא יזיק כיון שאינו בסכנת נפש בידיהם - דהחוות יאיר שם כל' רק כשהי' בסכנת נפש ממש - ועיין בתשובת מהר"ם אלשיך סו"ס ס"ו - וביו"ד סי' קנ"ז סו"ס א' ובפת"ש שם ס"ק י"ג, וכבר הארכתי מעין ובדומה לזה בעניי בתשובת שבט הלוי יו"ד סי' נ"ח - ודעתי העני' שכל זמן שאין סכנת נפשות אין חיוב לעשות השתדלות לאנשים כאלה, ויצרף עוד דעת תורה בזה - מחמת אפס הזמן אקצר הרני דוש"ת באהבה

הלכות מאבד ממון חבירו בידים ומוסר ומלשין

סימן שפח דין ניוק נשבע ונוטל

סעיף ט (א) אסור למסור לישראל ביד עכו"ם אנשים, בין בגופו בין בממונו ואפילו היה רשע ובעל עבירות ואפילו היה מיצר לו ומצער. כגם ודוקא דדברים צעלמא חבל אם מסרו, מותר למסרו דברי יוכל להרגו דין צמקום שיש חשש שיחזור וימסרנו לאנשים או אם אי אפשר להליל עצמו צדק אחר, חבל אם אפשר להליל עצמו צדק אחר הוי כשנים שמסרו זה את זה וכל מי שהפסיד חצירו יותר חייב לשלם המותר צמק שלם. וכל המוסר ישראל לעכו"ם, בין בגופו בין ממנו, אין לו חלק לעולם הבא.

נשמת אברהם

למשפחה או מוסד שומר תורה ומצוות. ובמיוחד בחוץ לארץ על בית הדין לדאוג שלא יועבר הילד למשפחה או מוסד של עכו"ם. והסכים אתי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

ואמר לי הגר"ש אלישיב שליט"א שמותר לרופא להודיע לשלטונות אפילו כשקיים ספק (בחוץ לארץ) שהילד יישלח למשפחה או מוסד של עכו"ם אך אחרי כן עליו לעשות ככל יכולתו לדאוג לזה שהילד יימסר למשפחה או מוסד יהודיים.

כתב לי הגרא"י וולדינברג זצ"ל¹: דאם קיים ממש חשש מבוסס שהוריו ישובו קרוב לודאי להכותו שוב, ועוד יותר מזה, ועד למות, במקרה כזה, שמכיון שהרופא רק מוסר על המצב למשטרה ובבקשה לראות להציל את התינוק מידי הוריו, אזי חייב לעשות זאת כדי להציל נפש אחת מישראל ממות, ומה שיעשה אחר מכן המשרד הממשלתי כדי להצילו הרי הרופא

(א) אסור למסור. ילד או תינוק שהובא לבית חולים עם תסמונת של "הילד המוכה", דהיינו עם שכרים מרובים בגולגולת או בגפיים או עם דימומים באברים הפנימיים, עקב מכות או בעיטות קשות, או עם כוויות קשות מאש, חשמל או מים רותחים וכו', שנעשו באכזריות ובמזיד ע"י אחד או שני הוריו, אסור, אחרי הטיפול המושלם, להחזיר אותו לביתו כי אז ימשיכו להכות בו עד מוות. בגלל סכנת הנפשות הממשית, על הרופא להודיע לבית המשפט ואז ע"י צו בית המשפט מעבירים את התינוק למשפחה אומנת או למוסד. נראה שאין בזה שאלה של מוסר מכיון שמדובר בסכנת נפשות של ממש ולהורים דין של רודף, ויתכן שמותר גם אם מעבירים את התינוק, בליט ברירה, למשפחה או למוסד לא דתי. אך כמובן יצטרך בית דין לעשות הכל שביכולתו לדאוג לזה שהילד יועבר

ציונים והערות

(1) שו"ת ציץ אליעזר חי"ט סי' נב.

סימן רלא

מסירה לשלטון משום תיקון העולם

בס"ד צום העשירי חשם"ד

לידידי הגאון הגרש"פ כהן שליט"א

ברכה ושל' רב.

בתי תוספת

מכתבו קיבלתי במועדו ולא בידי להשיבו עד שהגעתי ליומא דמפגרי ביה רבנן.

תוכן השאלה אחד יודע ידיעה ברורה שמישהו מתעלל בילד או בילדה בעניני כיעור, ובאופן שאין בידינו לעצור בעדו שלא ימשיך במעשיו הרעים, האם מותר להודיע על כך לפקיד הממשלה.

תפסוהו, והא דדאין בלא עדים והתראות, ושלא בזמן סנהדרין, שאני הכא דשליחי דמלכא הוא ומדיני המלכות להרוג בלא עדים והתראה לייסר העולם כמו שאמרו בדוד שהרג גר עמלקי ושלוחו של מלך כמותו", אך כפי האמור בדבר שיש בו משום תיקון אין צריך בקבלת הורמנא דמלכא.

בתי תוספת

* * *

אכן כל זה להתיר להודיע לממשלה הוא באופן שהדבר ברור שאכן ידו במעל, וכזה יש מקום תיקון העולם, אך באופן שאין אפילו רגלים לדבר, אלא איזה דמיון אם נתיר הדבר לא רק שאין בזה משום תיקון העולם אלא הרס העולם יש כאן, ויתכן שבגלל איזה מרירות של תלמיד כלפי המורה מעליל על המורה או בגלל איזה דמיון-שוא מכניסים אדם למצב שטוב מותו מחייו, - על לא עול בכפו, ואין אני רואה שום היתר בדבר.

והגני בזה ידידושת

יוסף שלו' אלישיב

והנה זה לשון הרשב"א בתשובותיו חלק ג' סימן שצ"ג "רואה אני שאם העדים נאמנים אצל הבירורים רשאים הן לקנוס קנס ממון או עונש הגוף הכל כפי שיראה וזה מקיום העולם שאם אתם מעמידין הכל על הדינין הקצובים בתורה ושלא לענוש אלא כפי שענשו תורה - נמצא העולם חרב - ונמצאו פורצין גדרו של עולם, ונמצא העולם שמש, וכבר קנסו קנסות במכה את חבירו כו' בכל מקום ומקום דנין לגדור את הדור וכן עושין בכל דור ודור ובכל מקום ומקום שרואין שהשעה צריכה לכך - והנה אמרו שרב הונא שהיה בבבל קץ ידא - ולפיכך הברורים אלו שעשו זה אם ראו צורך השעה ותיקון המדינה - כדין עשו, - וכל שכן בדאיכא הורמנא דמלכא וכענין שעשו ר' אלעזר ברבי שמעון בריש פרק הפועלים -".

מתוך דברי הרשב"א שמעינן בדבר שיש בו משום תיקון העולם יש כח לחכמי ישראל שבכל דור ודור לגדור גדר ולעמוד בפרץ גם במקום שאין לנו צירוף של הורמנא דמלכא, וממה שכתב הריטב"א בחידושו לבבא מציעא משמע לכאורה שכחו של הורמנא דמלכא הוא מדין מלך, וזה לשונו "אמר להו

שו"ת מבי"ט חלק א סימן כב

נקרא נקראתי לבית הוועד חכמי צפת יועציה ומנהיגיה על ענין יעקב זרקון שנזרק' בו מינות וכן אחר הזכור ונתנו רשות למנהיגי הקהלות יצ"ו שייסרו אותו על יד האומות ונחבש בידם והכו אותו קצת הכאות כפי מה שהיה ראוי לו עד אשר התחנן דהיה גועה בבכי שיפקחו בעסקיו וישתדלו להציל אותו מהתפיס' אמרו לו הממוני' רצונו שתלך מן המדינה שלא תטמא את הארץ במעשיך הרעים וכששמעו קרובי אשתו כך אמרו איך תגרשו אותו מן המדינה ותשאר עניה זו עגונה אז אמרו לו הממונים אם תרצה לצאת מתפיס' תגרש אשתך ואנו והיא נתן לך מה שיצטרך לתת לאומות העולם אז נתנהו בערבות ביד אחד מהממונים יצ"ו עד שימצאו המעות ובאו לבית א' מהממונים ושלחו בעדי ואמרו לי שאסדר אופן נתינת גט שהיה רוצה לתת יעקב הנז' לאשתו אמרתי לו רצונך לתת גט לאשתך אמר לא הייתי רוצה לתת אלא גט זמן אמרו הממונים אין רצונו לפרוע בעדך אלא אם תתן גט כריתות השיב ואמר שיתנו לו כל מלבושיו וכליו ציודי מיד שיביאו לו מלבושיו וכל כלי תשמישו א' לא' למצוא חשבון ואז בטל כל מודעות אם מסר על נתינת הגט וקיים נתינת הגט ואמר לסופר שיכתוב ולעדים שיחתמו ונכתב ונחתם בפנינו ולקחו ונתנו ליד אשתו כדת וכהלכה ומיד חזר עם הממונים שערבוהו ונתנה אשתו קצת מה שהיה חייב לתת לאומי' והממוני' השלימו מה שנתפשו עם האומות ופרעו בעדו והלך לו אחר מעט מהימי' שראה שרפו ידיהם הממונים יצ"ו מלגרש אותו היה הולך ומוציא לעז על הגט שהיה אנוס בנתינתו ושהכו אותו עד שיגרש והיה הולך מחל' לחכם להמתי' לו דברי מסורותיו וקצתם היו נוטים אופן לקול מליו ולזה הוצרכתי לכתוב במגלת ספר מה שסמכתי עליו בנתינת גט זה שיהיה ראוי כפי הדין תנן בגטין פ' המגרש גט מעושה בישראל כשר ובגוים פסול ובגמרא אמר שמואל גט המעושה בישראל כדין כשר שלא כדין פסול וכו' ופרש"י כדין כגון הנך דאמרי' בהו' יוציא ויתן כתובה או שהיתה אסורה לו ע"כ משמע דלא קרינא מעושה אלא היכא דמעשי' אותו לענין הגט כגון הנך אבל אי אנסי ליה על דבר אחר וכדי להנצל מאותו האונס גרש לא הוי עישוי ובלבד שהיה כדין מה שאנסוהו עליו והכא נמי אף על גב דלא היה בדין למוסרו ביד אומות העולם כיון שהיה ברשות ב"ד ולצורך שעה משו' מגדר מילתא בדין קרינא ביה כ"ש שנתרצה בנתינת הגט בנתינת המעות שנתנו בעדו וגמר ומגרש לה כי הא דרב הונא דאמר דתלוהו/תליוהו/ וזבין זביניה זביניה/זביני/ דהא כמו מכר הוא כמו שכתב הרשב"א ז"ל בתשובותיו. ולענין מגרש ע"י אונ' א' כ' הרב ר' שמעון בר צמח ז"ל בתשובותיו (ח"א סי' א) וז"ל ויש אונס אחר אעפ"י שהוא אונס בגופו אינו אונס לגרש אלא אונס לדבר א' והוא מעצמו כדי להנצל מאותו אונס מגרש מעצמו וזה אינו קרוי כפי' כיון שלא כפו אותו ממש להוציא וראיה מהירושלמי בפ' אלמנה ניזונת דקאמר שמואל אין מעשין אלא לפסולות ואקשו עליו והתנין המדיר את אשתו וכו' עד ויוציא ויתן כתובה ופריקו שמענו שמוצי' שמענו שכופין בתמי' דיוציא ר"ל שכופין אותו לפרוע כתובתה ואם מתוך כפיה זו רוצה לגרש יגרש וכן פי' הרמב"ן ז"ל בפ' אעפ"י עכ"ל הא קמן דלא קרי כפי' אלא היכא דכפו לה אגט ממש אבל אי כדי להנצל מאונס א' גריש הוי גט כשר ובתשובות הר' יוסף קולון ז"ל סי' קל"ג כתב משם ר"ת ז"ל וז"ל ר"ת ז"ל הפליג לדבר בענין מורד' דמאיס עלי ואומר שכל הכופה לגרש בטענה זו טועה גמור הוא ומרבה ממזרים בישראל ואפ"ה נמצא בשם ר"ת ז"ל גם או' ר"ת ז"ל שאם קדש אדם אשה כדת משה וישראל ולבסוף אין האשה חפצה בו אין לכופו לא בישראל ולא בגוים אך אם נחבש בידי גוים בשביל מס או דבר א'

יכולים לומר לו לא נעסו' אותך להתיר מהתפיסה אם לא תגרש אשתך בגט כשר ואין זו כפיה כיון שאין עושין לו דבר רע כ"א למנוע מלעזור לו הרי לך דלא חשיב אונס מניעת עשיית הטובות עכ"ל הר' יוסף קולון ז"ל והרי הוא נדון דידן שעל ענין העבירה שהיה רודף אחר הזנות הוא שנאסר אלא שהקלו מעליו קצת העונש שהוטל עליו שיגרש אשתו כ"ש המעות שנתנו לו כשנתן לאומות דהוי כזביני' כ"ד לעיל. אחר זה בא הרב הגדול הר' בירב ונשאתי ונתתי עמו בכל זה והסכים הוא ג"כ עמי, נאם הצעיר משה בר' יוסף זלה"ה מטרנאני.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מאבד ממון חבירו בידיים ומוסר ומלשין סימן שפח סעיף ט

אסור למסור לישראל ביד עובדי כוכבים אנסים, בין בגופו בין בממונו ואפילו היה רשע ובעל עבירות, ואפילו היה מיצר לו ומצער. וכל המוסר ישראל ביד עובד כוכבים, בין בגופו בין בממונו, אין לו חלק לעולם הבא.

סמ"ע סימן שפח ס"ק כט

בגופו או בממונו. דמסור אף דאינו מזיק ממון חבירו בידיים גרע ממזיק, וילפי לה בגמרא [ב"ק קי"ז ע"א] מדכתיב [ישעיה נ"א כ'] בניך עלפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר, מה תוא זה כשנפל למכמר שוב אין מרחמין עליו, כן ממונם של ישראל, כיון שנפל ליד אומות העולם אין מרחמין עליו ומעלילין עליו עלילות כל כך עד שהרבה פעמים יבוא ע"י לידי סכנת נפשות, משו"ה יש להמסור דין רודף. מיהו לא גרע מרודף דאחר שעבר עבירה אין הורגין אותו בלא התראה ובדין ב"ד דוקא, כן המסור אחר שמסר, אם לא שהוחזק למסור וכדמסיק המחבר בסעיף י"א.

ביאור הגר"א חושן משפט סימן שפח ס"ק נז

אסור כו'. גטין ז' א' אף על פי שרשע כו'.

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ז עמוד א

שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר: בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות, מהו? שרטט וכתב ליה: אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, אף על פי שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום. שלח ליה: קא מצערי לי טובא, ולא מצינא דאיקום בהו! שלח ליה: דום לה' והתחולל לו, דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאיליהן. הדבר יצא מפי ר"א, ונתנוהו לגניבא בקולר.

רש"י מסכת גיטין דף ז עמוד א

העומדים עלי - לחרף ולגדף. ובידי למסור - כח בידי להלשין עליהן. לנגדי - מריבני ומקניטני. גניבא - היה חולק עליו. קולר - שלשלת של ברזל שנותנין שם המוכתבים למלכות להריגה.

(6) תשובה מה שכתב כ"ח דכיון דרלוון לומר שרואה שפירות שני אלפים וישפוט שחך שתיק' כהודא' דמיא ודבי ליתן ב' אלפי' ודמיא דל ריין המבואר כפי' פ"א ספ"ג ו' מי שהכנס פס בחור ללמוד את בן חבירו כפי' חזי סבן ודבי הבן שפיק שתיק' כהודא' דמיא שכתב בתיבות הפספס כיון שפושט מעש' בשל חבירו דשתיק חבירו רוי כהודא' ורלי וס"ס הכא גם שם י"ל אם הכניס יותר משאו' יותר משמות אין מחויב ליתן (דלא כמו שגדל' ממחנה האפרים ס' שפירות ס"ס ז') דרוקא' כשאנו רואה לעולם כלל ל"ש לומר לא חשש להשיב כמ"ס המהכיר שם כיון שחבירו עשה מעש' ואי בגזן אם לא ישלם שכר פטולה פ"ב בתרלה משא"כ כשהכניס יותר משאו' יכול לומר דפתי ס' לעולם כפי שו' ולכן לא חששתי להשיב ומה שהביא כ"ח ראי' עמ"ס כ"ס ע"ס דאמרינן שם אם הכניס הבן ליתן מונוות לטופלים לא קטבו פועלים דפתיחו ור"ס יכול לחזור ונקט' א"ס אפילו התחילו במלאכה ומשי' ודאי פתכו דפתיחו אמרי' מימר אמר קמי אבוב ודמח' י' ומה בקד' והלא שתיק אביבן ופ"ב שתיק' כהודא' דמיא עש' אין ראי' דכרי אביו שלא חזרו לשכור פועלים והוא הכניס בפירות מונוות ויפטר לחביו ושתק ודאי מחויב ככל שהכניס שליח משא"כ בגאמר לחבירו רוי פרוכר בפנין זה והוא ירעה יותר מהשו' בפועלים והוא שותק יכול לומר אלמס כפי שו' ולא יותר דשל המותר לא חששתי להשיב' ואין ראי' ממה שכתב בתיבות שם פ"א ס"ק ה' ה"ל באחד שאמר לחבירו כהני לוקח חפץ זה בכך זה והנני משכו לקנותו בכך זה ומשכו בפני חבירו ושתק רוי כהודא' ורלי וס' א"ס הכניס יותר משאו' מחויב לשלם דשם הוא רוי עשה ולוקח מאל חבירו וחס' לא ישלם כמו שאמר רוי גזן וכן א"ס הכניס פחות משאו' למס חייבו ליקח החפץ משא"כ בפועל כשהוא לשלם לפי שו' אם של כך מרוכ' ה' לו להמנאי יוד שפתיחו לו בפירות:

יכול לפסון משפס. ובה כתיבי דברי הגמרא יבמות ק"ז דאמר סלון ע"מ שתתן לך מאחיס אל' משפס ארי כך מי לא תחיל כרי ס"י כריס מביח האפורין ואמר סול דיגר והפכירי אין לו אלא שכר דל' משפס. ומה ראי' שם הוא מחויב להפכיר משום שהכנס חזירם מחא"כ בחילאס כרי הוא רואה ליבס ואין מחויב ללולן וכבר כריס' הוא כנמי'. אמנס להכיל י"ל מדמי' קחמא כדרייתא משמע אפילו בורח מבית האפרים ממחמת ממון ובעל המעבורת הוא זקן ואינו לפי כבודו דאינו מחויב בהכנסת חזיר' משום ממון ומ"מ אין לו אלא שכר הכולל ועשה מואס וס"ס כפלי' כ"ל לחומר הגושא :

(7) ודינא ל"ל שימושו נקראס לפי רב הפכוד' ולפי חשיבות הפרסור אם דבריו יכול לפסול כל כך וגם לפי שכר בטלה שפול ממלכתו ויבלאו תמימים בייחס כמה ישלם לו ובקא"ס ס"ס רס"ד כתב דגדכרות לריך לשלם כל מה שהכניס משום דום ונסה וחס חקר פרוס' מנגליו פלו את הכל כמו שגדל' מדברי הסמ"ס גבי המעבורת. ודבריו ל"ס דמנא ידפיין דוהכס מהשדכן הוא נהכס מהשדכון ולא מהשדכן בשלמא גבי מעבורת נהכס מהמעבורת וגם במעבורת לא נהכס מהמעבורת רק שהכריח מהם המעבורת משא"כ בשדכן אולי ה"ס עושה שדוך אחר או שאמר ה' שדכן ג"כ נגמר פ"כ למס לריך הנה' שנהכס מהשדכון ששדכן רק גורס וכן כ"ל הוא נהכס מהפיר ומבכס"ב והפרסור גורס להנאס פ"כ לריך ליתן לו כפי שכר פטולה כפי מה ששם דלא כמשתפוט הקא"ס מ"מ לריך לישום אם הוא א"ס חסוד ואס דבריו פשו פרי וס' לו הנאס מנוק הפרסור לריך לשלם לו יותר כפי שומח בקיאים ור"י רי"ס לישום כמה עניין לפרסור עבור המון שנתקבל לשם וכמה משלמין לפרסור בעסק ששמו מ"מ כדך ששולמין לרב עס שאר הכנסות במשך שקבלו פליסס לרב וחחס לב נכון ללנס וס'י ודירי :

סימן עו

כ"ס. פרעמישלא תרל"ב לפ"ק.

להרכיב המריסס מו"ס ליבוש כסן ומו"ס י"ח ח כ"י י"י יושי על מדין בק"ק דינאב יפ"ח :

בדברי ריבות בין איש לרעהו ומובע אחד את משכו ארך שמכר אותו אלל בגעמימיעמאס שחור מוכר נפט בכיפס שלו . ופי"ו ה' מוכרח לפשות דלתות של ברזל לפי ימוסיסס גם ה' לו הרכיב הולאות ומובע שחיר לו הסיק שגירס לו . והשיי משיב שלא מכר חותו על אשר ימכור נפט בחמותו . אך מאשר כי יחזיק בחמותו הרכיב נפט ויש לו גם כן שמש דכריס מנפיריס כגון יזירספלליל ופי"ו ה' ירח לנפשו מחשש שריפס והוא שכן קרוכ אלו . ומובע אותו שגם פפי"ו ד"מ מחויב לפנות את המדיק מרשותו . גם עומן שהוא לא חחס עלמו על הקלאנפ אך ערליס הרכיב וסכך שהולאס ה' עבור הקלאנפנס שנחנו לו יפן כ"י י"ט לו חמות ברובו העיר במקום מפורסס ואלאזכו ליקח לו קאנפנס :

(6) תשובה לכאור' נראה דמכירת נפט במדה רבה הוא אמריס גדול והרכס פציס קרס שריסוח פ"י כן . וגם

עפי"ו ד"מ מחויב לפשות כל ערדקי דלפשר להכיל מן הדלקות ועל המדיק להרכיב א"ס. ופי"ו אם שפופסיס כפו את המוכר שיפסס לו דלתות של ברזל. לא מיקרי זאת גרס ריזוק כי גם עפי"ו ד"מ מחויב לפשות להסיר את המדיק. גם כי אין זכר רק הלאה פורתא דברוכ פציס הדלתות פחוחות. מ"מ כל מה דלפשר לפשות מחויב לפשות כמו שאמרנו דביי הירמח הדיקות כפי' קלי' וכבר נפסק להלכס דכל אדם כתיבו לריך לפשות הרמקות מפני השכריס. ואף שפתה מוכריס נפט בכל הכיפיות אינס מחויקיס שס רק במדה קטנס. אכל במדה גדול' יס אמרייות גדול ויוליס השכריס לפכד עד שיעפ' כפי מנסג המדי' . פ"כ אין פלו דין דין מסור אודות הדלתות של ברזל. וכ"מ הבריו החלוקות שבין הפוסיקס סיכא שלא נכחיין רק להכיל את שלו אם יש פלו דין מסור ואמנס בה ככר פסק הש"ך כדפת מהר"ס שחי"ב מדין מסור. ולרעתי סיכא שס' יכול להכיל את שלו בעיין אחר לכ"פ חייב. אמנס כ"ל של גרס לו סכך רק העמדת הדלתות אין זה גרס ריזוק כדכתיבנא . וגם דברי סלון שס' לו הולאות אם אמת הדבר שלא כוון רק להכיל א"ס הוא פסור מחיפיה זאת. ולפולס המוחזק יכול לומר קיס לי כדברי הפוסיקס דלס רלנו להכיל א"ס פסור. גם דהש"ך פוסק דחייב. מ"מ מסייס בהמחזק סכרת הפוסיקס דל' לשלם. אמנס יוכלו להכיל קנלס על החתנפ אם ה' כונתו להכיל א"ס מחשש דליקס. וסי דשנפ' אין כולן כיוון דהחובע עומן שמה כמ"ס כ"י סוף ס' קפ"א כסס כ"ס דל' מחשש' אין ליתן שטוב' דהוי פסתה ספק וכ"כ בתיבות סימן הכל' ס"ק ג' מ"מ קבלס יכולין להכיל. ואס יש רגליס לרבר דכונתו לא ה' להכיל א"ס אף שטוב' יכולין הכ"ל להכיל כמבואר סימן פ"ס ספ"ג י"ו ופיין כבאר הגולס ס' תל"א ס"ק ג' שכתב דיקבל שכוונתו לא ה' לדי שוכנב נזוק משפס חות מ' דלס לזכר כרי הוא יכול להשיפי שלא כוון לדייס וכ"כ שם אות מ' ס"ק ח' דלס לומר שכוונתו לדייס ישנפ שלא כוון פי"ס :

(3) ובאמת אם ה' מקוס בפנין כוס לדייס שטובס בכרי ה' מישב קי' פפי' במחמא ומדפס שהק"ס מה ראוילו כמסיס

(3) ומה שהביא ראי' מלשון הפס"ד הוכח בסמ"ע ס' ש"ב ס"ק ח' ברלוון ששכר לשמעון לילך בשליחותו ב' דינרין

ואח"כ אמר שרואה ג"כ הולאות הדרך ורלוון לא ה' כתיבו הלוודס לו דל' ליינן וסדמיס מודיעיס ומשמע דלס ה' רלוון כתיבו ושתק כשתנפ ה' מחויב אין כולן שום משמעות זכונת התיכ"ד דלס ה' רלוון כתיבו אם הכניסו מחויב ליתן לו ואס אמר שלא יתן בזול' כשהלך הכניס פ"א אמנס אולי ה' שותק ה' ג"כ דוד' אם שתיקס כהודא' עבור וכי הקא"ס הק"ס על הפ"ס דברי סיכא דשינו מהמנסג ל"א הדמיס מודיעיס ומיך בתיבות דלרע"ס שריסס ה' שגוי פי"ס ועכ"פ כיון שהמנסג לשלם הכול' פ"כ אמרינן שתיק' כהודא' לקייס המנסג משא"כ כ"ל וכי המנסג לשלם לפרסור פרבנות כמה אלפיס כמו שקוסס פיר וכפר והלא אינו אלא טופל ומי שמש כזאת פ"כ לא ימנא כה שתיקס כהודא' . אך מ"ס שיש גיורי דמת שטרי שמתון אחר שאינו יכול ליתן כפסס אחת ב' אלפיס ששפס דשלס כפסס אחת הוא מכריס חס עדיף משתיקס מ"מ אין זה מקרי הכנסה דהוא אחר דכפ"א אין לו סך כוס אכל אין זה סכמ"כ בפירות על ב' אלפיס. גם מה שפוסק שס' תנאי בפירות שיתן לו שני אלפיס חתימות שלא יוכלו בשר בלא משכורתו וכיון שלא פעל כזאת עניס לו לנכות משכורתו ואף דרלוון עומן שלא ה' לריך לה מ"ס ידכס לו שכרו כמבואר כפי' ש"ד בשכרו להסקות שדה ודמי מיערה כפי' היום דאין משלם רק בעד חלי יוס דפועל אינו כחריס :

(ג) והעיקר ברין זה דלף אם הכניסו ב' אלפיס סרין בפרסור אף אם הכניסו יותר א"ל ליתן לו רק כפי המנסג

מ"ס הש"ך ס' רס"ד ס"ק י"ד וכ"מ כתב דוס דומס לני שהשתדל בעבור חבירו בשביל חזקת ישוב שכתב בשבות יעקב ח"ב ס' ק"ז שריך ליתן כל מה שהכניסו וזינו דומס דשס רגילין ליתן הרכס משא"כ ברב שאמר להחמות בשביל ממון וכל ריין שנחמנס בשביל ממון חסור לפסור ג"מ . לפסור ואף שריכס מקילין לפגמס בזכ"ו מ"מ הוא מנסג בורות וגם המקילין נותיסי להפיר או להכפע"ב ולהפרסור לא ששפטו ופיין שנות יעקב שכתב דמ"ס אין נותיין לשדכן כפי שהכניס משום דהוי קאם חונס שרואה לקייס כ"ל דהוא מלכו וס"ס ברבנות דהוי מלכו להורות ולרין פ"כ אינו דומס לשדלן בחזקת ישוב. וכ"מ מביא דברי תשובות חסד להכריסס מח"מ ס' פ"ו שכתב דכפסק רבנות שהכניס רכב לאחד לתח מעות יכול לפסון משקס הכולל דהוי דבר מלכו ומחויב הוא למנות רב וסקפ' פליו מרופס המבואר ביר"ד ס' כ"י כרמ"ל ובש"ך כסס הכ"ס שמחויב לשלם כל מה שהכניסו ואפסי' שיש פליו מלכו שרואמו שכל מצוד דרמי' פליו אם נודמנס לאחד ולא רעה לקייסה אלא כמנאון אין מקפייין מירו החיוב וס"ס ברב אמנס הפו"ז כתב שם הפסס דלאו חרידי' רמיא דהא כל אדם יוכל להחחסס ללמוד רפואות גם כתב דממח' לא ה' חיוב פליו ללמוד זה פ"כ מהי ממח' . וחס לא שייך ברב דלאו כל אדם יש לו שכל חד להכין ולהורות וכל אדם מחויב ללמוד פור יקוס ושנתם וגם כל כפי"כ מחויב להשתדל למנות רב וברפוס י"ל עוד פסס דברי אמרינן ככ"ק פ"ס אחיא דמנן כמנן מנן שוי וכמו סמ"ס ס' ת"כ ספ"ג י"ס הפסס דחיישיין שלא ידקוק ברפואתו א"כ נט דלמן פסקיק דמחויב לרפח בהניס והחיוב פליו לדיקוק ברפואתו אכל אם לא רעה לרפח בהניס והכניס לו לריך ליתן לו כפי שהכניס לו דשנפ' לא ידקוק ברפואתו פסס אחרת. ופיין כנמי' יבמות ק"ז כפיס סייער"ל דגם ברפוס א"ל לתת רק כפי הגא' לו . וסנס קאם ללמד דהיכא דריכא מלכו אף שהוא יכול לפסור מהמנא' מ"ס אם הכניסו יותר

מדיים או עפי' שומא. אך מ"מ הכתוב מחייב לקבל אם לא כוון להוכיח או שאלו יודע כמה הזיקו דאף שגשורת כדו לכופו על דלתות ברוח סי לו לחטוב מקודם לר"ח ולא לליך למכירתם לגרוס הזיקו להכירו :

(ו) **ועיד** אשר שאלו אחד שעבר מרס דר"ג ונשא ב' נשים והכיר האמלנו שירגש שתיכם וקובלם אשתו הראשול גט ברעון והשני' אי' רולה ילקח ג"פ וגם בעלה חיננו רולה נגרס' רק לגור עמם ושאלו אי מחוייב הכ"ד לכוף אותם לזה. הנה אם קיבלי' ראשול גט ברעון הדבר פשוט שאי' לגרש השני' כדמוכח ממש' רש"ל סוף סימן י"ד וכן נ"ל בכנה"ג ס"ק ע"ו. ודוקא אם הראשול' אי' רולה לקבל ג"פ החיוב לגרש השני'. ואף דחסור לגור עם השני' כל עוד שלא יגרש הראשול' כשגרש הראשול' חוזרת ליתר. ולכאור' יש לחוש על הקדושין מהשני' לדעת כנה"ג סי' ק"ט דבגרש נפ"ט הואיל ועבר מרס אמריק כל מלתא דאמר רמאנא לית וסי' בקדושין באיסור למ' הקדושין אך ז"ל י"בון דלפניו בקדושין ממלמנה לכ"ג דאף לרבה חפסי קדושי' ה"ה בכל היכל דפטר אלאו חפסי קדושין חף לרבה וגם ממדרי' מורה צוה. כמובאר בדבריו ריש פ' האומר בקדושין שכתב וא"ל דהרי השליה פבר במרס דר"ג דהרי חייבי לאוין ופסיות וכמה עבירות תפסו קדושין. וכונת דבריו כדכתיבאל ועיין נוכי' תניינא סוף סימן קכ"ט ומ"מ ליתר שאח יקדשה מחדש אבל לא יכיר על השאלין שלא יח' ברבה לכפלה. והנה דכשת' שואל ומשיב להגאון מלבוז מ"ק דח"א סי' קכ"ג כתב לעריך דוקא לגרש שתיכם. שם כ' ליישב המהב אבל אם שיתס' אין רוליס לגרש למה יכופ' אותם ועוד כרי גם שם כ' דלמ' ירלו יחזור וישאנה. ולמה יגרש בגמס' לגרוס ברבה שאי' ועוד דהרי ביבמות אמריקן כאן שם ר' גל' יפטר חלוש מי נורו וכו' וא"ך ימא' שגרש ויחזור וישאנה ולמה נאסור' אותם לכהן כהנס. ע"כ לדינא אם אין רוליס בעירושין ובראשול' קיבלה ג"פ ברעון ויכולו להחיר אותם לגור ביחד. ומה שמדמה הרב הגאון בשאר' שם לנאברה היראה זה נכון קודם שגרש הראשול' אבל שגרש ראשול' ברעון מפסיו נקחלק האיסור מכל וכל. והנה יודים :

סימן עח

ב"ה. פרעמישלה תריח לפ"ק.

שלוס וברכה לכבוד ידידי ה"ס המהל"ג אהרין ובקי כש"ת מו"ס שמואל שפירא ר"י דומ"ל דק"ק דארכמי"ל :

עיד הסופר ששכרו אותו הבנאים הממונים מהכבורה לפקח על הכנסת הכבורה לכחוב ספר תורה עבורים וכו' בנשמד רבים מאל"ס המבורה ועשו כתב בפסוק דמים עבור כל יריעה ויריעה וכתבו ביניהם שלא יח' דעם מליתתם ושישלמו לאחר כתיבת כל יריעה ונשמד ביניהם ח"כ וזו התנודו כמה בני הכבורה לכחוב כל אחד יישם לפעמו וככתב בדבריו כפנקס הכבורה והתחיל הסופר לכחוב וכתב י"ב יריעות ונתן לבנאים ובתוכם שני יריעות שיעדים התנודו ונתון כך נתנום לבנאים אמרים וגם להם כ' שני יריעות ואח"כ הוילו סופרים אמרים הפקח ומשפר ומלכו ב' יריעות מתלמיים קפים מקלה ע"כ רוליס לשכור סופר אחר והסופר עומן שסבר שלא יקפידו ע"ז כאשר באמת ה' למחלה שיריכם כל יריעות ולא הקפידו אמנם אם כעת יקפידו הוא מוכן לכחוב ג' יריעות אחרות ומסיים והלאה יח' חזר שלא יתן יריעות עם מתלמיים ותואל חות דפתי אם יכולים היכור ליתן לסופר אחר לכחוב :

(ה) **תשובה** בגוף הדין כבר ביאר כתב' כדרי' של תורה דאין יכולים לחזור ומחוייבים ליתן לסופר לגמור הס"ת כיון שכבו התחיל במלאכה ואף שנתמנו בבאים אמרים הבנאים הראשונים המה שלווה הקבל ומה שפשו עשו והבנאים השניים שהמה ג"כ שלוחי סקבל מחוייבים. לקיים מה שפשו הבנאים הראשונים ונפרט שכתב בפני הבנאים השניים ג"כ קאל יריעות ונעלי כתים שגדרו ליתן יריעות ג"כ דרוו' אדפתת דכבי שכתבם הסופר סזה ואדפתת דבנאים כדרי'. אמנם יש להסוף על דברי כת"ס דהנה מנבאר במדרי' פ' האומנין דב"מ דל מה שיעשה בפני ג' אי' קיין והוצא דב"ז ור"מ סי' של"ד ובתיבות ר"ס של"ג הקשה ע"ז דל"כ ככל פופליס ימא' קן ומירן דשיכרות מלמד הוה דבר מאזו וטיה כנודר שסודר דריים (ע"כ טוכנו והודר על דעת רבים דאלן פסקין מדר שהודר כריים יש לו התרס). וז"ל דהא דמנבאר בתשובה רמ"א סי' ב' דגם ברב אינם יכולים לחזור הוא ג"כ דהוה מינוי לדבר מלוה אי' ככתיב ס"ת דהוה דבר מלוה דריים מקיימים מלות כתיב ס"ת כמנבאר בפוסקים שאינם יכולים לחזור ואף דכמדרי' משמע דמסעס סובי העיר למ' לחזור מ"מ יתן שבהתמנות לדרי מלוה הוה כנדר מהרי' אפי' שלא נקובי העיר, והמדרי' ליתר שאת כתב דנקובי העיר מהי אולי אף שלא לדבר מלוה וכו' הרמ"א ש"כ כפי' כ"כ ובסי' קס"ג דקהל אי' קיין כ' בשם קהל או בשם טובי העיר ובסי' של"ד מייית' ב"ז ור"מ רבים שמיוו מלמד. וגם בתשובה רמ"א סי' ב' מוזכר בלשון רבים וסי' דהנתיבות ש"כ דוקא לדבר מלוה אם אין לדבר מלוה מלי' במהב דהרי תשובת הרמ"א סובר מכלל' ל' אות ח' ללות ל"א כמו שכתב בתשובת פרה מפס אחרון סי' קל"ז ח"ג לדבר מלוה לא תליא במהב וא"ל נקובי העיר ועוד לפניו דבר כהונע לתנודים י"ל דבנאים הוי נקובי העיר וכיון שנתנו לסופר רבים מניי הכבורה ע"כ הבנאים אין יכולים לחזור. ועוד מעטם אחר אין יכולים ליתן לסופר אחר

הכמים בתקנתו כרי מדיין יכול למעט ולהזיק למכירו ולומר שונג הייתי. אמנם אם נאמר דחייב שבו' כיון שהזיק למכירו כדירור ורק שנתלל לתור שונג הייתי מחוייב לישבע ליספר ח"פ. מיושב קו' הפ"י דל"ח אותו שיתבע לשקר ולדעת רש"י שנופת סיכח ה' גם כזמן המשנה. אמנם לפעמי' נמשחת דגם בכנה"ג אי' לישבע דהוי כונה ופנפת ספק. קושית הפ"י במקומה עומדת ודוק' והנה בגוף הדבר בטוטרן שלא נמכרו לזיק רק להל"ל ח"פ. עיין בשאר' רמ"א סי' פ"ו שמחוייב לשלם מטעם דלמס מועד לפולס ואין חילוק בין שונג למזיד ובין אונס לרעו'. ובמשאר' נאות דשא סימן ר"ב תמה פלי' דל"ה רק גרמי. והש"ך סימן שפ"ו פותר בגרמי בלונס ושונג עיי"ש. והנה כפי' ס"ו ס"ק פ"ב פסק הש"ך גופי' דחייב לשלם מדינא דגרמי אפי' לא כוון לזיק וקאל סותר ח"פ מסיון שפ"ו. וז"ל דדוקא שונג פטור אבל מחכוי' להל"ל ח"פ מקרי מילי פלמו כממון מכירו ומיב לשלם ושפיר פסק בתשו' רמ"א אך מלשון הרמ"א בתשו' הקט' שפיר. ולפי מה שפסק הש"ך סימן ס"ו להל"ל דגם במחכוי' נפוטת חייב מדינא דגרמי ה"ה כנ"ד לכאור' חייב לשלם לו הסך שהול"ה :

אך מלמד הסכרה שכתבתי דיכול לומר ק"ס לי כהרמב"ם כיון דמתחייב לי' סכרת הסוקסס דא"ל לשלם הולאת שחדים יש לו סמכ השני' דכיון דהוה לא חתם לבדו אך ככריס חתמו מקודם הבקש' לא מקרי אמת מוסר לפני חייב לשלם וחינו חייב לשלם רק מתקו' ולפי כמבואר סי' שפ"ח ס"ו דהיכא שראס האנס או פכ"ס שיגידו לשר פטור. ה"ה כאן כיון שהחמו הפ"מ"ס מקודם ונודרו יגידו יש סכרה דאף מתלקו פטור אך כיון שלא שכיח שכריים יגידו י"ל שהייב מתקו' וע"כ יעילו מרס פליו שמה הוא הכית לנכריים. וכנה"ג שסכית הוא ומסר גם כפאמו פ"י חתימתו חייב חף לשיטת הש"ך ס"ק ס"ה דס"ל דא"ל בשליח מוחזק כמכיר' אשג"פ ופטור המשלה מ"מ היכל שעשה כשנפוט עם ככרי' ל"ש אשג"פ לדעת רש"י דב"מ ח' דבשופים לכ"ס יש של"ס כל פתן. וגם יש לחוש ולהרן לדעת רמ"א סי' ת"י דהיכא דכל אחד כולס הזיק פטר' אמריקן כי ליכא לאשתלומי' א"חאי משתלם מהאי. סי' החיוב פליו לקבל כח"ח שלא הכית לפניו הסך שגרס שהול"ה הולאות :

(ג) **ובגוף** הדבר כבר כתבתי לפיל דאף דל"ה יכול לכוף לפשות ולחוט ברזל כדיון ימוסי המדרי' וכיואל כוז מבואר בכ"מ סימן קי"ט ס"ק ר"ו לפניו בית הסכא כתב וז"ל רז"ה"ו דינא דמלכותא הוא ואינו יכול למחות. ומשמע מדבריו דלפניו סוק' אולי' כהר דינא דמלכותא ודברי' ב"ה אלו מוכחין בתשובת אמונה שמואל סימן ר"א להל"ל. מיחו י"ל דלשיטת הש"ך סימן פ"ג דל"א כהר דינא דמלכותא היכא שפותר לר"ח אולי' גם כוז ל"א כהר דינא דמלכותא דשפ"י ד"ה יכול לפשות דכיתו ולחוט ע"ש. אך אמנם לפענ"ד רח"ל מה שדינא דמלכותא דינא בעינייה מקין שלא יח' חיון לרבים גם הש"ך מדר' דחולין פטר' דינא דמלכותא כיון שהוא מנהג בני המדי'ל. ועיין בסמ"ק ח"ו דרמ"א שכתב דר"ה של הפיר וכלל מה שנתחין רשות אולי' בפריהו ועיין מ"ש כוז בתשו' גור ארי' יודא סימן מ"ה דלא לכל דבר אמריקן כפי' ומ"מ לפניו משעות מדליק' ר"ל דחולין כהר דינא דמלכותא כדכתבינא (וכ"כ בח"ס ח"מ סימן מ"ד) :

(ד) **ודרך** אגב כתיי אומר בישוב קו' העולם פל זיעת הראב"ד דהיכא דכוון לטובה פלמו פטור מדינא דגרמי דל"כ מה אמר ר"א דכ"ק פ"ט אף אקן נמי תנינא מסידין אלו בא"ס פלוני וכו' ואם יחיה עזוב כמובנה לגמרי עיי"ש ואלך טובל למכור הכחוב' כרי סכסל יירש לות' כשתמות כחיו וימחול לפעמו ולראב"ד יפטור לגמרי כיון שטובתו יקובתה. ומי זה יקנה וישלם עבור כל הכחוב' עיין בתיבות המשפט סימן ס"ו ס"ק ל"ג שבהיא קו' זו. ולפענ"ד רח"ל הנה לר"מ דין דינא דגרמי ודאי חייב חף במחכוי' לטובתו דהרי ר"מ מחייב במסמא ומדעם חף בשונג דקיים שונג אשו מזד וכיון דכל שיקר הסעס דפטור בלא מתכין הנה משום דל"ה רק קאם כמ"ש הש"ך סימן שפ"ו ולר"מ דחייב בשונג ודאי חף בחיו מתכוין חייב דגרש משונג. ובראב"ד חל ספק קן רק ליריד' דבשונג פטור וס"ל לראב"ד ה"ס בא"מ פטור אבל לר"מ ודאי חייב. וכיון דהכרייהת אח"א לאשמוטיקן רכיו תשלומין כמ"ש בתוס' שם ה' לה לאשמוטיקן דהפדים חייבין עבור כל הכחוב' לר"מ דמשמא ומדעם בשונג חייב זכותו של הכעל' קט' המש"ל דלא כר"מ קו' התוס' דכיון דמשנה תלי' זכותו של הכעל' קט' המש"ל דלא כר"מ כמו תוס' מתמיין דנישין שחיבי סכ"פ כמקאל אבל מכרייהת מקט' שפיר כדכתיבנא ודוק' כוז. (ועיין מ"ש מיושב קו' הנתיבות שבוה לפיל ודוק'). וקאל יש דבר יקר ולפמ"ש שם מיושב קו' הנתיבות שבוה לפיל ודוק'. וקאל יש רח"ל לראב"ד מכת דב"ב ל' פ"ב וז"ל ח"ה ל"י סבדי דתתאי לנתיבותי כן ואמרת לי זל זיון אי' השני נוה לי. והקט' רכבו אפרים הרי חייב לשלם כמו מראה דברי' לשולתי והוצא ג"כ בתומים סימן קכ"ט עיי"ש. ולכל' חייא דכיון דיכול לפטור השני נוה לי עבור זאת לטובתו ופטור מדינא דגרמי זה רח' נמדה לראב"ד. ומ"מ אין הל"ל כהראב"ד כדספק הש"ך ודוק' :

(ה) **סוף** דבר לדינא לפענ"ד דעל סולמות פטור ומה שגרס לו חיקן כהולאות יקבל במרס שלא כוון רק להל"ל לפעמו או שלא הכית לנכריים ששכרו לו או שאלו יודע אם פשה הול"ה וגרס לו כלל. והכונע אין יכול להסיל שבו' על הכתוב חף כשפנת כרי' שכוון להזיקו דכיון דאין לו מדיים על הולאת הסך שבוה לא יוכל להול"ה מידו להל"ל' לא עשו תקנת נגל במסור ואין יכול להול"ה רק כדירור פ"פי

שו"ת משנה הלכות חלק ט סימן שלד

המקבל צו (סאפינא בלע"ז) להעיד נגד ישראל חברו אי חייב משום דינא דמלכותא

ב' דר"ח אדר משנכנס אדר מרבין בשמחה התשל"ט בני יצו"א.

מע"כ הרבנים הגאונים כו' שליט"א.

אחדשכ"ג בידידות.

בדבר אשר נתבקשתי לברר על פי דין תורתנו הקדושה כדת מה לעשות במי שקבל צו הנקרא "סאפינא" בלע"ז להופיע בבית משפט לפני הגרענד דז'ורי ולהגיד מה שהוא יודע בנוגע יהודי אחד שעשה עמו מסחרים וקטיגור של המדינה מצהיר שעשו שניהם עול רק שלפי השערותם אינם יכולים לענוש אותו ולכן הם מציעים ליהודי הראשון שהוא הנקרא מכאן ולהבא ראובן שיפטרו אותו מכל עונשין רק שיגיד עדות נגד היהודי הנקרא מכאן ואילך שמעון, וטענת קטיגור המדינה ששמעון בערמומיתו לקח כסף מהמדינה שאינו מגיע לו ונתנו כביכול למוסד שראובן מפקח עליו וראובן החזיר לשמעון למחצה או לשליש או לרביע וגם בשאר אופנים ועתה הקטיגור טוען שאם שמעון לא יעיד על ראובן ונגדו אז הוא יאשם באשמת סירוב לבית המשפט שהוא נקרא קאנטעמפט אף קארט בלע"ז ואפשר שיאסרוהו במאסר לשלשים יום או יותר מזה וראובן טוען שאפילו אלו הי' יודע מה שהוא נגד שמעון אסור לו להעיד נגד שמעון שהוא בכלל מוסר חברו לעכו"ם שאסור ע"פ דתה"ק והקטיגור טוען דאנן קיי"ל דינא דמלכותא דינא ונתנו עיניהם בי לברר הא הלכתא ע"פ הלכה של תה"ק שהרי מדינתנו הוא מלכות של חסד ורשות נתונה לכל יושביה להתנהג ע"פ חוקי האמונה שמאמין בה - פרידאם אף רעליג'ן בלע"ז - וממילא גם זה מדינא דמלכותא שלא להכריחו להעיד נגד שמעון שהוא נגד אמונת ישראל שמאמין בה שאסרה תורה למסור ישראל אחר לעכו"ם. ע"כ תמצית השאלה.

וראשונה עלינו לברר בדין דינא דמלכותא מה הוא ומתי חייבים לקבל דבריהם וגם באיזה אופן, ולמשל היכא דדיניהם הם נגד דיני תוה"ק מתי שומעין להם ומתי אין שומעין להם.

שנית יש לברר אי מותר לישראל להעיד בערכאותיהם ומתי אסור להעיד.

שלישית בדין מוסר ישראל לעכו"ם ומה דינו ועונשו.

רביעית אי מותר להעיד שיתחייב בעונשין וקנסות.

גרסין בגמ' ב"ב נ"ה אמר רבה הני תלת מילי אישתעי לי עוקבן בר נחמי' ריש גלותא משמי' דשמואל דינא דמלכותא דינא וכו' וכ"כ עוד בכמה מקומות ובגמ' ב"ק קי"ג נתנו טעם וז"ל תדע דקטילו דקלי וגשרי גשרי ועברין עלייהו פי' דהמלכות עוקר דקלים ועושה מהם גשרים והרי הם גזל והאיך אנו עוברים על הגשרים האלו וע"כ משום דדינא דמלכותא דינא ולכן שפיר לא הוי גזל. והרשב"ם ב"ב הנ"ל כתב טעם לדינא דמלכותא

דהמדינה עצמה ניחא להו זז"ל כל מסים וארנוניות ומנהגים של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותא דינא הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו והילכך דין גמור הוא ואין למחזיק בממון חבירו ע"פ חק המלכות הנהוג בעיר משום גזל ע"ש. והכי איפסק להלכה בש"ע ח"מ סי' כ"ו ועוד בכמה מקומות עד אין מספר.

ומכל מקום כתב הרשב"א בתשובה הובא בב"י ח"מ סי' כ"ו דאין דינא דמלכותא נאמרה היכי שהוא מנגד לתורתנו הקדושה וכ"כ המהרי"ק שורש קפ"ז וז"ל דאע"ג דקיי"ל דינא דמ"ד היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגים של משפטי המלכים אבל בדין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא דא"כ בטלת כל דיני תורה ח"ו. גם בלשון רשב"ם הנ"ל שכתב בד"ה ומלכא זז"ל ואיך יקנה זה המחזיק הואיל ואין לו שטר מן הנכרי וכו' משמע דגוי ודאי אסתלק בזוזי כדכתיב בתורת משה דגוי מסתלק מהקרקע בכסף אף על גב דמלכא אמר דאין מסתלק בכסף אין זה כלום והרי עכו"ם מסתלק ממילא אך אידך לא יקנה מההפקר כי מלכא אמר דלא יקנה אלא בשטרא וזה אינו נגד הכתוב בתורה שאפילו ישראל היכי דלא סמכה דעתיה למקני בכספא לא קנה אלא בשטרא עיין ח"ס ח"מ סי' מ"ד, והש"ך ח"מ סי' ע"ג סקל"ט האריך הרבה להוכיח דאפילו מה שהוא התקנת בני המדינה כל שהוא נגד תורתנו הקדושה חלילה לדון בדינא דמלכותא דא"כ בכל דיניהם נימא שהוא לתקנת המדינה ועיין ש"ך ח"מ סי' רנ"ו וכן הוא הסכמת הפוסקים המפורסמים ועיין בספרי משנה הלכות ח"ה סי' קי"ב עוד מש"כ לענין דינא דמלכותא.

ומעתה כיון שנתברר לנו דדינא דמלכותא דינא לענין דיני ארנוניות וכיוצא בזה אם קראו אותו להעיד בדיני ממונות באופן שהם ידונו ע"פ חוקי המלכות והמדינה לכאורה צריך להעיד ועיין בגמ' ב"ק קי"ג ע"ב אכריז רבא דסלקין לעילא ודנחתינן לתתא וכו' ובעי שם אדם חשוב דמהימן להו כבי תרי מהו וסליק בתיקו וכתב הראב"ד דתיקו דממונא לקולא ואזיל ומסהיד והרמ"ה ז"ל ס"ל דספיקא דאיסורא הוא ולחומרא ואינו מסהיד ועיין שו"ת ח"ס מה שהאריך בח"מ סי' כ"ג גם בשו"ת מהרשד"ם ושו"ת שמש צדקה האריכו למעניתם ובשו"ת אלשיך ועוד כמה אחרונים ועיין תומים סי' כ"ח סקי"א אהא דאמרו בגמ' ישראל ולא תבעו וכן הוא ברא"ש ופי' התומים דלא תבעוהו היינו דלא יחדוהו להעיד ומחלק בין יחדו ללא יחדו דביחדו מותר להעיד ובלא יחדו לא ובאדם חשוב מבעיא לי' אפילו ביחדו ומרן הח"ס הגיה דצ"ל וקא תבע לי' כלומר שהעכו"ם תבעו להעיד ובע"א נשתמיט מיני' ותרי לא משמתינן ותו איבעיא לי' באדם חשוב מהו ע"ש. ומיהו היכי דאסהיד אפילו בהיתר אם השופט פסק עליו יותר מהראוי לשלם צריך העד לשלם מכיסו לשכנגדו דהו"ל מציל עצמו בממון של חבירו עיין ח"ס הנ"ל.

ובדיני מוסר הנה מבואר בטוח"מ סי' שפ"ח ס"ט דאסור למסור לישראל ביד עו"כ אנסים בין בגופו בין בממונו ואפילו הי' רשע ובעל עבירות ואפילו הי' מיצר לו צערו וכל המוסר לישראל ביד עו"כ בין בגופו ובין בממונו אין לו חלק לעוה"ב ובגמ' ר"ה (י"ז ע"א) המינין והמסורות כו' יורדין לגיהנם ונידונין לדורי דורות ובגמ' ע"ז (כ"ו ע"ב) המינין והמסורות והמומרים מורדין ולא מעלין ויורדין לגיהנם, ומותר הי' להרוג המוסר לאנס קודם שימסור דכשאר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו אפילו ממון הקל התיר עצמו למיתה ומתרין בו ואומרין לו אל

תמסור אם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסרנו הי' מצוה להרגו וכל הקודם להרגו זכה ואם לא הי' פנאי להתרותו לא היה צריך התראה עיין ש"ע ח"מ הנ"ל וה"ה פ"ח דחובל, ומוסר שכתב ס"ת פסולה כמבואר ביו"ד סי' רפ"א וי"א דגם שחיטתו פסולה יו"ד סי' ב' ס"ט בהג"ה. ובח"מ הנ"ל סט"ו מי שמוחזק שג' פעמים מסר ישראל או ממונם ביד אנשים היו מבקשים עצה ותחבולה לבערו מן העולם ומקבלים עדות שלא בפניו על זה ואין צריכין לכיין העדות כמו בדיני נפשות ע"ש ברמ"א. וכל בני ישראל בדילין הימנו והוא כמוחרם. ואף אם אנסוהו עכו"ם אין לו להציל עצמו בדמי חבירו ואף לא בממון חבירו אין לו להציל את עצמו.

וז"ל הרש"ל בשו"ת שלו סי' י"ט מ"מ אין להציל את עצמו בדמי חבירו ואף בממון של חבירו אין לו להציל כאשר כתבו כל המחברים בפרק הכונס וגדולה מזו כתבו רוב המחברים הנתפס על חבירו אין לו על חבירו כלום ואפילו החולקים על זה מודים שאין לו למסור חבירו תחתיו בידי גוים אלא שיכול להורידו לדין וגדולה מזו כתב האגודה בשם הר"ם שני יהודים שהכו זה את זה והלך השלטון בב"ה וצוה לקהל לגזור חרם אין להם לגזור חרם להציל עצמן בממון אחרים אם יכולים בשום פנים להתפשר ואם אינם יכולין יעידו ויפרעו לניזוק כל הנזק ע"כ. ודומה לזה כתב המרדכי שאם העליל השר על יהודי אחד בעבור חבירו שאין לו לגלותו ואם גילהו יש לו דין מוסר ע"ל ע"ש. ומבואר שאפילו נתפס על חבירו אסור לו למסור את חבירו תחתיו אלא יורידוהו לדין.

ואכתי פש לן לבאר בדיני עונשין וקנסות אי אמרינן דינא דמלכותא דינא או דילמא דוקא בארנוניות הקצובין הם הם דיני ממונות דשומעין להם אבל לא עונשין וקנסות. וראיתי לרבינו הגדול המבי"ט ח"ב סי' קנ"ח בנדון שני שותפין שאחד לקח צבע ארגמן שלא ברשות המלך שגזר שלא לקנות צבע ארגמן רק במכס ידוע וזה הלך ולקח והבריח המכס וימצא האיש הזה והביאוהו לשליט וקנסוהו כפי מה שהודיעו בכרוז המלך לקנוס להעובר על מצות המלך ופסק המבי"ט ז"ל דהוי כמו דינא דמלכותא דהוי דינא בכיוצא בזה שדרך הוא לעשות כרוז כזה כדי שלא יברחו מן המכס הקצוב מן המלך והנה העיר לן המבי"ט ז"ל שני דינים חדא דבדיני עונשין וקנסות נמי אמרינן דינא דמלכותא שאם עבר על כרוז המלך והבריח המכס ענוש יענש, והשני דלא הוי דינא אלא דוקא בעונש וקנס קצוב כמה הוא והעונש או הקנס ההוא נכרז ונתפרסם מאת המלך שכל מי שיבריח המכס ענוש יענש בקנס הזה ולזה דייק המבי"ט בלשונו הזהב שכתב וימצא האיש הזה והביאוהו לשליט וקנסוהו כפי מה שהודיעו בכרוז המלך לקנוס להעובר על מצות המלך אבל הי' הקנס שלא הודיעו או שהכריזו על קנס אבל לא הודיעו כמה אלא שהוא ברצון השופט לקנסו כפי דעתו וברצונו כה"ג שוב לא הוי דינא דמלכותא דכיון שאין לו קצבה אלא כל שופט עושה כדעתו וברצונו מוסיף וברצונו גורע או פוטר לגמרי בלי עונש כה"ג לא הוי דינא דמלכותא דינא אלא הו"ל כמוכס העומד מאליו וכן כתב מפורש רבינו הגדול החכ"צ סי' ע"ב בשו"ת שלו דהא דקנס הו"ל דינא דמלכותא היינו דוקא ביש לו קצבה מאת המלך אבל היכא דאין לקנס קצבה הו"ל בענין קנס כמוכס העומד מאליו שהרי המוכס קונס ככל אות נפשו ואין קצבה ושיעור כה"ג אין לו דינא דמלכותא ע"ש.

עוד נראה פשוט דהיכי דאיכא דזשורי בלע"ז והם קבוצת אנשים שהם שומעין ומציעין הפסק והעונש להשופט והאנשים האלה מעולם לא למדו לדעת דיני ואופני המשפט וכמה פעמים מעמידים מחוסרי דעת ביניהם כידוע

והם הם המחייבים או המזכים והרבה פעמים גם נשים ביניהם ומדינא דתורה נשים פסולים לדון אפילו לב"נ כמבואר בפוסקים ועיין משנה הלכות ח"ז סי' רנ"ה וגם שאר דינים יש להם דיני תורה האיך יקיימו דינים א"כ כה"ג שאין כאן שופט הגון אלא אנשים פוחזים ריקים או נשים והם הם הקובעים העונש והקנס והשופט עמהם ברצותו מרחיב וברצותו מקצר ברצותו מרבה וברצותו ממעט כה"ג ודאי דליכא דינא דמלכותא והרי אפילו היכא דאיכא שופטים רק שביד השופט לפסוק כרצונו פסק הריב"ש בשם ראשונים דכה"ג הו"ל כמוכס העומד מאליו ועיין שו"ת הריב"ש סי' תצ"ה שהביא בשם הרשב"א דשלא על דיני ישמעאלים אמרו דינא דמלכותא דינא שאין המלך מקפיד על דינין ידועין שדיין אחד בא ומפרש דינין לפי דעתו ושכלו ואחר בא ומהפך דבריו ואין למלך הקפדה בזה כלל לא הוה דד"מ אא"כ הם נימוסין ידועין עשויים מצד המלכות ומצוה שלא ידונו אלא כך ע"ש ובמשנה הלכות ח"ה סי' קי"ב.

ומעתה נבא לעומק הדין בנידון דידן כיון שההזמנה שקבל (סאפינא בלע"ז) אינה בשביל להעיד על מי שחייב ממון לחבירו או אפילו להמלכות כגון שהבריח מכס ידוע וכיוצא בו שבקשו מהמלכות להעיד עליו והוא ממון שחייב בו ורוצים שיחזיר הממון אלא הם מבקשים ממנו להעיד ששמעון עשה איזה הערמה בענין כסף ועי"ז גרם לגזול גניבת ממון ואם יתאמת הדבר ענוש יענש בלי קצבה וביד השופט להענישו כרצונו ולקנסו כפי דעתו בממונו וגם בידו לאסרו בבית האסורים כרצונו שאפשר שיכנס בכלל פק"נ וכמו שראינו כמה פעמים כיוצא בזה ובפרט שאם ימצא שופט שהוא נגד הדת וכמו שראינו כבר אצל כמה משומרי דתנו שע"י שהם שומרי הדת עונשים אותם יותר ורק לפני כמה שבועות אמר לי עו"ד גדול מנ"י שבכל בתי דינים ומשרדים עכשיו שונאים את השומרי הדת א"כ כ"ש הוא מפסקו של המבי"ט והחכ"צ והריב"ש והרשב"א דכה"ג ליכא דינא דמלכותא שהוא נגד תורתנו הקדושה וכל היכא שהוא נגד תורתנו הקדושה ליכא דינא דמלכותא וחייבים אנחנו למסור נפשנו על תורתנו הקדושה שלא תהי' כפולסתר ח"ו.

ועיין ח"ס ח"מ סי' כ"ג שכתב שאם ח"ו איכא למיחש לתוא מכמר ע"י העדות בודאי מוטל על כל הציבור לפדות השבוי הנרדף ומכ"ש שיותר מחוייבים להכניס עצמם בריש תגרא שלא יבא לידי כך ובסוף פ' הגזל בתרא פסק מוהר"ם בענין רבי אפרים ורבי יואל שמסרו זה את זה וכתב דהאי דינא דמסור היינו משום דהוא רודף ואף על גב דלא מסר רק ממון מ"מ מחמירים בו טפי משאר מזיק דמסור רודף הוא להרוג את חבירו כדכתיב כתוא מכמר מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמין עליו אף ממון של ישראל כו' הלכך לא שייך זה ועיין שו"ת הרמ"א סי' פ"ח. מבואר דהיכי דיש לחוש ח"ו שיתפס לתפיסה אפילו במקום שהי' יכול להעיד אסור וכל זה אפילו במקום שמדינא איכא דינא דמלכותא לגבי דין זה אבל בדין דהוא עונש וקנס שאינו מבורר כה"ג ודאי אסור להעיד עליו שאין זה בכלל דינא דמלכותא והו"ל בכלל מוסר ישראל חבירו ביד עכו"ם שכל דיני מסור עליו.

איברא דאומר אני דבדין לא מקרי מעיד כלל אלא מוסר שהרי באמת כאן הם מאשימים את ראובן ואת שמעון שיחדיו הבריחו ממון ממלכתי וזה קבל מקצתו להמוסד שלו והחזיר השאר לשמעון וא"כ שניהם לפי דעתם והשערותם גנבו כסף ממשלתי ולשניהם מגיע קנס ועונש אם אמת הדבר שהקטיגור מאשים אותם, ולכן בא

הקטיגור בערמה ואומר שראובן יעיד על עצמו שעבר חטא זה וקבל הממון והחזיר לו לשמעון ובשביל שיגיד על שמעון עשו קנוניא ביניהם שבשביל עדותו ויוכל להעניש את שמעון יותר לו להעד ולא יענישנו ומעתה בכה"ג פשוט דאין לראובן שום רשות להעיד בכגון זה דהרי הכא באמירתו בא רק להציל עצמו מן העונש שיענישנו השופט במאסר שלשים יום על שאינו רוצה לגלות על שמעון אם יודע מה שהוא והרי הוא חייב לפי עדותו כמו שמעון אלא כדי לפטור הוא מעיד על שמעון וכה"ג ודאי אסור ע"פ התורה להעיד והו"ל מסור. ועוד שהרי ראובן הוא נוגע בעדותו ואין כאן עדות כלל כל היכי שנוגע בעדות כידוע ופסול הוא מה"ת להעיד דאין אדם משים עצמו רשע, ואל תשת רשע עד ובפרט רשע דחמס דלכ"ע פסול להעיד, ואומר אני דאפילו למ"ד דמותר להציל עצמו מן העונש ולהגיד אפילו אם עי"ז יצא הפסד לחבירו היינו דוקא דהוא אינו חייב כלל בדבר אבל להעיד בדבר שהוא חייב בו ובמה שמעיד הוא מוסר חבירו ומציל עצמו כלומר שהוא יציל עצמו מן התפיסה וימסור ישראל אחר שיכניסוהו לבית הסוהר הרי זה מוסר גמור דמנ"ל דדמא דהאי גברא סומק טפי וכל הני פוסקים שכתבו להזהיר שלא לומר היכי דיש לחוש לתוא מכמר לא דברו אלא היכי דהעד לא הי' חייב כלל אלא שידע הדבר שעבר ישראל חבירו והמלך צוהו להעיד על ישראל חבירו ואם לא יגיד ונשא עונו מאת המלך כה"ג אמרו דבממון יגיד אבל אם ח"ו יש לחוש לתוא מכמר לא יגיד אבל היכי דהוא שחטא ומחוייב בעונש מאסר מחמת החטא אלא שעושה קנוניא להציל עצמו בהעדתו על חבירו ודאי זה הוי מוסר ממש ומציל עצמו בגופו של חבירו ובממונו. ופשוט לפענ"ד יותר מביעתא בכותחא דכה"ג אם העיד על ישראל חבירו והענישוהו עונש ממון שזה חייב להחזיר לו ממנו שהענישוהו יותר מהחוייב לבד מהמאסר ח"ו שיגיע לישראל חבירו שיצטרך לשלם לו ד' דברים ולפייסו על הצער שגרם לו.

עוד נלפענ"ד דהכא איכא נמי משום חילול השם שהרי כאן מדינתנו הוא מלכות של חסד ויש לכל איש רשות לשמור על אמונתו (רעליגיעזע פרייהייט, או "פרידאם אף רעליג'ן" בלע"ז) וכיון שהתורה אסרה לנו בני ישראל המאמינים בה' למסור ישראל חבירו לידי עכו"ם ולהעיד באופנים כאלו דאפילו בדיני ישראל היכי שהעד נוגע בדבר אין מקבלין עדותו והיכי דהעונש והקנס שלא מבורר וכ"ש שאפשר לבא לידי מאסר ופק"נ כה"ג אסור לן להעיד ואם אנחנו לא נשמור על זה לבד כי יעבור על איסור תורה דכה"ג ליכא דינא דמלכותא יש בזה משום חילול השם דכל מקום דליכא משום דינא דמלכותא מלכא אמרה שיש רשות לשמור על דיני תורה וזה שאינו שומר על תורתו הו"ל חילול השם, ועוד שהרי ידוע שיש כמה מיני אמונות במדינה זו וכל אחד שומר על אמונתו וידוע שישנה פה אמונה הנקרא אמיש פיפאל והם לא מקבלים עליהם כמה מדיני המדינה ופוטרים אותם משום שזה נוגע לאמונה שלהם וא"כ אם אנחנו לא נעמוד על עקרי תורתנו שלנו כמה מהחילול השם שיאמרו העכו"ם שומרים על אמונתם וישראלים לא עיין מג"א א"ח ס' רמ"ד סק"ח ודאי מה שהתירה לנו התורה מחוייבים אנחנו לעמוד ולשמוע להם ואדרבה מצוה עלינו להתפלל בשלומה של מלכות אבל מה שהוא נגד תורתנו הקדושה אין לנו לשמוע להם אלא למסור נפשנו עליה כאשר עשו אבותינו ואבות אבותינו.

עוד נלפענ"ד דהכא כשיעיד על עצמו שהוא גנב עם שמעון חבירו יש כאן חילול השם גדול שיתפרסם בין הגוים ששני יהודים גנבו והאחד מודה שגנבו ולא עוד אלא שמעיד על חבירו הגנב שג"כ גנב כדי לפטור עצמו והרי

אפילו בין גנבים יש שאין אחד מעיד על חברו וזה חילול השם שהרי לא יאמרו שעושה תשובה ולכן הוא מעיד אלא יאמרו בשביל הקונוי הוא מעיד על חברו ואין לך זלזול גדול מזה וחילול השם וכמה גינו בני אדם את הסאבעלס על שהעידו על הראזענבערגס בשעתם דבר ידוע ובשביל זה נתנו להם אימיוניטי בלע"ז וכ"ש על בני ישראל שמעיד על אחיו ישראל ששניהם גנבו בשביל להציל עצמו מעונש זה ודאי חילול השם גדול הוא ובמקום ח"ה הרי כבר אסור לו להעיד ע"פ דתה"ק. והנה ודאי אם הקטיגור של הממשלה ימצא עדים ויברר לעצמו שזה שמעון גנב את הממשלה וכיוצא בו יעשה בטובו כפי מה שיכול אבל אין בידו להכריח לראובן לעבור על דברי תורה להגיד לו אינפארמאציע שהוא חושב שצריך לה לפי השערתו על שמעון, ואנחנו מתפללין על שלום מדינה זו שזכינו בגלותנו להיות פה מדינה חפשית ונותנת לנו אפשרות לשמור על תורתנו הקדושה כפי אשר ניתנה מסיני ע"י משה רבינו עבד ה' ומבקשים מכל בני" לשמור על חוקיה ולא לעבור עליהם ח"ו כי היא מלכות של חסד אבל מבקשים מאת מנהיגיה לשמור על אמונתנו ולא להכריח לעבור עליה אפילו אם הם משערים שח"ו אחד עבר על איזה חטא מדיניהם הם יתנו עדיהם ואיך אח מעיד על אח וכל ישראל אחינו בתורה ובמצות אם לא במקום שאינו נגד התורה.

ובזה הנני ידייכם המצפה לישועת ה' כהרף עין ולביאת משיח צדקנו ויגאלנו גאולת עולם ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ לארצנו הקדושה בב"א, הטרוד והעמוס בעבודת הקודש בלב ונפש, מנשה הקטן

שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנז סעיף א

עובדי כוכבים שאמרו לישראל תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, לא יתנו להם אחד מהם אלא א"כ יחדוהו ואמרו: תנו לנו פלוני. (משנה פ' ח' דתרומות והרמב"ם פ"ה מהלכות יסודי התורה). ויש אומרים דאפילו בכה"ג אין למסרו, אא"כ חייב מיתה כשבע בן בכרי.

דרכי התשובה

התפאליע מנגעושים ומיונה גיב אין רח"י וכו' וק"ס זלעניג עיי"ש: (גד) **אחד מהם**. לומדנו שאף צהללח עלמו ויחד אלל רבים וקנן מפני גדול אין דוחין נפש מפני נפש. ככה"ג צהגהות ז"י אזה ל"ז נשם הרב העלוי: (נ) **מהם**. ע"י צכנה"ג צהגהות ז"י אזה ל"ז נשם הרב העלוי דהא דאמרינן מאי חזית דדעך דידך טומא טפי. היינו צדאמר לו קטול לפלוגי ואם לאו קטלינא לך אצל אס אמר ל"י קטלינא לך ולדידי מותר למקרו אצל לא להרגו צדיים עבדי: (ז) **אלא א"כ**. ע"י צכנה"ג צהגהות ז"י אזה ל"ז טכ מוקף חקידים דאס הי צייהס רעע אי צאכניס כולם צככנה צעהקוטע עם העכ"ס ואמרו לו אל התקוטע ולמה אזה מוכים כולנו צככנה ואינו חושש והרג את העכ"ס וכותנים אזהו צדיס כדי להגלל קלא ירגו כולם עהרי הול הכניס איע ואת כולם צככנה עבדי וע"י צערת זרע אמת חלק צ"י ק"י כ"א צענדל עה"י צבאור אי אקר עבר עליו רוח זאניס ונתן עיניו צנה אל ככר עד ענתן עלי נפשו והצניחה להעיר דמו וכחצ צככר וחתם לקיים הצעהו וה"י כעמוע אביו את הדבר הרע אזה והשחדל להלילו ותלמו לנפשו לעיר אחרת וכו' כי ירח להסיוו צנירו שהלמו קשה ועשה חסדו ערי המעטפ אזה אביו ומגזימס ומלוייעס עליו ל"יקרו ציקורי קקיס אס לא יחזיר את צנו ומשאל אס מותר לו להשא להלילו איע ולהביד עם העיר והמקום אקר צנו עסגור עס ועיי"ש צמה עשה"ך צזה צלפול ולרינא קיים דכיון עהגן אזה הוא נלון אצבע צין עייהס להצניחם להעיר דמו יכולים למקרו למעוד לפי ערי העיר וצפרט כיון עסוח עוד צידו לעמוד יג נפשו ולהלילו את עממו ליטאר צאמנה דמו וכי עם אחיכ דניי וצני כולר חדקוח קיאל דינו על האצ הכיל צעכאזה

ספר מצוות גדול עשין סימן עד

כבר דרשתי לגלות ירושלים אשר בספרד ולשאר גלויות אדום כי עתה שהאריך הגלות יותר מדאי יש לישראל להבדיל מהבלי העולם ולאחוז בחותמו של הקדוש ברוך הוא שהוא אמת ושלא לשקר לא לישראל ולא לגוים ולא להטעותם בשום עניין ולקדש עצמם אף במותר להם שנאמר (צפניה ג, יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית וכשיבא הקדוש ברוך הוא להושיעם יאמרו הגוים בדין עשה כי הם אנשי אמת ותורת אמת בפיהם אבל אם יתנהגו עם הגוים ברמאות יאמרו ראו מה עשה הקדוש ברוך הוא שבחר לחלקו גנבים ורמאים ועוד כתוב (הושע ב, כה) זרעתיה לי בארץ כלום זורע אדם כור אחד אלא למצוא כמה כורים כך זורע הקדוש ברוך הוא [את] ישראל בארצות כדי שיתוספו עליהם גרים (פסחים פז, ב) וכל זמן שהם מתנהגים בהן ברמאות מי ידבק בהם. והרי הקפיד הקדוש ברוך הוא על גזל הרשעים שנאמר (בראשית ו, יא) ותמלא הארץ חמס. עוד אני מביא ראיה מירושלמי דפרק אלו מציאות (ב"מ דף ח, א) שאומר שם רבנין סביאי זבנין חד כרי דחטין ואשכחן ביה צרא דזוזי והחזירום להם ואמרו הגוים בריך הוא א - לההון דיהודאי, וכיוצא בזה מספר שם מעשים הרבה מאבדת הגוים שהחזירום מפני קידוש השם:

Selected emails from our listeners

Appropriateness of public discussion

Interview with person who was jailed and did not cooperate by informing on others raised questions whether some of the comments should have been aired. Specifically, he implied that people from New Square got off because they must have informed. Lashon Hara? Secondly you asked to know about the specific crimes that he knew but didn't inform on them. He mentioned burning down buildings and stealing millions of dollars. These comments tend to implicate Klal Yisrael. Would be interesting to hear a Rabbinic opinion and your philosophy whether this is correct or not. The program is a no holds barred, we know, and it's strength too.

Yaakov Ulano

Selected audio from our listeners

Mesira- A comment on show 1 *[click here](#)*

Mesira- A comment on show 2 *[click here](#)*

A comment on the Dvar Torah *[click here](#)*

Panel Assembles To Discuss Sex Abuse Cases In Brooklyn

June 10, 2012 10:02 pm

by WINS reporter Sonia Rincon

NEW YORK(CBSNewYork) — Brooklyn District Attorney Charles Hynes and a panel of community leaders met to discuss sex abuse cases within the Ultra-Orthodox Jewish community.

DA Hynes and civil rights attorney Norman Siegel appeared at a public town-hall meeting in Brooklyn on Sunday, along with child advocates, rabbis, and molestation victims.

1010 WINS reporter Sonia Rincon was in Crown Heights...

Hynes has come under fire in the past for his handling of sexual assault allegations in the community.

The District Attorney defended his policy and said that it was unacceptable for anybody with knowledge of sex abuse to fail to report it to the authorities.

Siegel told the assembly that the community could not stop at reporting abuse to rabbis.

“For too long the community’s response to sexual abuse was to tell the victim to go talk to a rabbi,” he said.

Siegel praised the District Attorney for his work on the issue and pledged his continued assistance. He also advised parents that they should never hesitate to report suspected abuse cases to the authorities.

Leaders emphasized the need to involve secular authorities...

Hynes emphasized the need to prevent victims of sexual abuse from becoming victims of retribution within the community.

“We have to protect the victims and not the perverts,” he said.

Rabbi Yousef Blau made it clear that the policy of the community was to involve the authorities if abuse was suspected.

“If one is aware of someone abusing children, one must go to secular authorities,” he said.

Siegel told the assembly that he looks forward to participating in similar meetings in the future.

Does Brooklyn need to change the way it handles sex abuse cases? Let us know in our comments section below...

Copyright © CBS New York

Reporting Child Molesters: מסירה or Obligation?

In recent years, the Orthodox Jewish community has been shaken by numerous tragic revelations of otherwise respected educators who have taken criminal advantage of their role to molest children under their charge. Amid the collective efforts to formulate a proper response to this most unfortunate phenomenon, the question has arisen as to the propriety of reporting abusers to the relevant authorities, such as the police or municipal child welfare services. Jewish tradition has always regarded מסירה — relaying to gentile authorities information about a fellow Jew or his assets — as among the harshest crimes a Jew can commit. When exploring whether or how this prohibition applies in the case of a child molester, we must consider the parameters of מסירה, on the one hand, and on the other, the precise halachic classification of molestation and the long-term danger posed to the victim.

Specifically, we will examine the following questions:

- 1) Does a molester have the halachic status of a רודף (“pursuer”), whom others are allowed to stop through any necessary means?
- 2) Irrespective of the law of רודף, is it permissible to summon the authorities to apprehend a Jew who threatens the wellbeing of other Jews?
- 3) Does the prohibition of מסירה apply to modern-day democratic governments?
- 4) In a case in which someone is suspected of molesting a young boy or girl, how much credence can we halachically give to the child’s testimony?
- 5) Assuming that, in principle, a suspected molester can or must be reported to the authorities, may this decision be reached by anyone, or must one receive a formal *pesak* from a rabbi or *beis din*?

I. Is a Molester a רודף?

We will begin by examining the possibility of assigning to a molester the status of רודף — literally, “pursuer.” Under certain circumstances, one who threatens another person may be stopped through any necessary means, including even by killing him. If a molester, who threatens children, is considered a רודף, then certainly he may and must be stopped through any available means, which, in

contemporary society, would translate into summoning the authorities who have the legal and physical power to arrest and imprison criminals.

The Mishna in *Sanhedrin* (73a) lists three cases in which people are licensed to kill someone who pursues another person: if he is attempting to kill, to engage in forced homosexual relations with another man, or to engage in forced sexual relations with a נערה המאורסה (betrothed girl). The Gemara clarifies that this license is given in all cases in which the person endeavors to commit a capital sexual offense; it is not limited to cases of homosexuality or relations with a נערה המאורסה. This includes an adulterous relationship with a married woman, as well as situations of incest. The *Acharonim* address the question of whether this *halacha* would also apply to one seeking to have forced relations with a *nidda*.¹

Accordingly, some have claimed that a molester should be regarded as a רודף, insofar as he seeks to commit capital sexual offenses. However, this would be true only if the molester commits the sexual act of intercourse with a boy, but not if he engages in other kinds of inappropriate behavior.² Furthermore, in the case of a young girl who has yet to reach adolescence and is thus not considered a *nidda*, even the act of intercourse would not constitute a capital sexual offense, and thus the status of רודף would not apply. (The situation of an adolescent girl would depend on the aforementioned debate concerning one who seeks relations with a *nidda*.) Moreover, when dealing with youngsters who have reached the age of halachic adulthood, the possibility of considering the molester a רודף is limited to forced relations. The law of רודף does not apply to one who seeks to seduce an adult (*Sanhedrin* 73b), and thus in the case of teens, the molester cannot obtain the status of רודף if he entices his victims to engage in relations without coercion.

Others claim that molesters should be treated as a רודף not due to the intent

-
1. The *Avnei Neizer* (Y.D. 461) infers from Rashi's comments in *Sanhedrin* (73b, ד"ה אפגמה, רבה רבה) that the status of רודף applies to one pursuing a woman only if the relationship would render the resultant child a *mamzer*, and thus it would certainly not apply to the case of a *nidda*. Rabbi Akiva Eiger, in his notes to the Rambam (*Hilchos Rotzei'ach* 1:11), also makes this inference from Rashi's comments, noting that the Rambam there appears to disagree. See also *Minchas Chinuch*, *mitzva* 600.
 2. One could argue that a molester should be regarded as a ספק רודף (a person who *might* be seeking to commit a capital offense), as it is possible that he seeks full intercourse, even if most molesters engage in other forms of inappropriate contact. However, the *halacha* regarding a ספק רודף is itself subject to debate. The *Minchas Chinuch* (296:33) writes that such a person is regarded as a רודף and may be killed, whereas Rav Chaim Ozer Grodzinsky rules that the status of רודף is reserved for those who are clearly bent on committing the forbidden act (*Achiezer*, vol. 3, 72:3). The Tosefta in *Sanhedrin* (11:5) appears to support Rav Chaim Ozer's position. See also the comments of Rashi, Tosfos, and *Kovetz Shiurim* regarding הבא במחותרת, *Pesachim* 2b.

to commit a sexual offense, but rather because of the potentially fatal effects of molestation. Victims of sexual abuse often suffer from psychological disorders such as depression and the like, which can often last for many years and can sometimes lead to suicide, God forbid. Given the possible deadly result, it has been argued that a molester is no different from someone attempting to kill another person, as he seeks to inflict upon the victim emotional trauma that can result in suicide.

It should be noted, however, that the aforementioned Mishna listing the sexual offenses included under the law of *רוֹדֵף* makes no mention of one who seeks to engage in forced relations with an unmarried girl. Despite the traumatic psychological effects of rape, the Mishna does not include it in its list of crimes that may be prevented by killing the prospective offender. It thus seems difficult to extend to the status of *רוֹדֵף* to those seeking to commit crimes that inflict emotional pain on the victim, an extension that is never made by the Mishna.

II. Molesters as a Threat to the Public

Even if a molester does not have the status of *רוֹדֵף*, might it still be permissible or obligatory to report him to the authorities for the sake of protecting potential victims? More generally, what halachic means are available to a community when one of their own threatens the public welfare?

The *poskim* address this question in the context of the *Shulchan Aruch's* ruling (C.M. 388:12) allowing communities to report to the gentile authorities one who causes harm to the public:

כל המיצר³ הציבור ומצערן מותר למוסרו ביד עובדי כוכבים אנסים להכותו ולאסרו ולקנסו,
אבל מפני צער יחיד אסור למסרו.

Whoever causes harm or distress to the public — it is permissible to hand him over to the gentile authorities to beat him, imprison him or fine him; on account of distress caused to a single individual, however, it is forbidden to hand him over [to the authorities].

According to the *Shulchan Aruch*, a distinction is drawn between one who threatens the public welfare, who may be reported to the authorities, and one who causes harm to an individual, whom the community is not authorized to report.

The *Sema*, however, commenting on this ruling, establishes an important

3. In the prevalent editions of the *Shulchan Aruch*, this word is written *המוסר*, but the *Shach* and *Vilna Gaon* note that the text should read *המיצר*.

qualification, claiming that the *Shulchan Aruch* refers here only to *צער בעלמא* — a general disturbance or annoyance. In such a case, a community may not report an offender who disturbs only one individual. If, however, the offender causes actual monetary or physical harm, even to one person, then he may certainly be reported to the authorities. The *Sema* refers us to the *Shulchan Aruch*'s earlier ruling (388:7): "Some authorities maintain that one who is beaten by his fellow may go and submit a complaint to the gentiles, even though this will cause the beater great harm..." The *Shach* adds that if one beats other people, it is permissible to petition the authorities to intervene and prevent him from causing further harm, even if the authorities will confiscate the offender's property as a result.⁴

It is clear from the rulings of the *Sema* and *Shach* that one is entitled to report to the authorities a felon who threatens the public welfare, even if he poses a physical or monetary risk only to individuals, and not to the general public.⁵

This ruling also appears in a responsum of the Maharach Or Zarua (*Teshuvos Chadashos* 4):

If the beater is someone who frequently beats, and has repeated [the crime] several times and continues to act freely, and it is clear from his conduct that he plans to beat whomever does not comply with his wishes, it is a *mitzva* for every Jew to notify the judges and authorities and petition them to stop him. And if as a result they would conspire against him and confiscate all his property, the informer has not committed any sin.

It seems clear that a child molester is no different in this regard from one who

4. The *Darchei Moshe*, as cited by the *Shach*, records this ruling in the name of the Maharam Mei-Rizbork and disagrees, noting that a community is not permitted to confiscate the property of even a *מוסר* — someone who reports his fellow Jews to the authorities. If a community does not have license to confiscate a *מוסר*'s property, the *Darchei Moshe* argues, then certainly this may not be done to one who causes other, lesser forms of harm. The *Shach* notes, however, that the Maharam was speaking of petitioning the authorities to prevent further criminal activity, and not of taking punitive measures against an offender. Regardless of the accepted punitive measures for a *מוסר*, a community is certainly entitled to summon the government authorities to prevent someone from causing people harm.

5. On the basis of this ruling, Rav Yosef Efrati rules that if someone is trying to steal, the prospective victim may immediately notify the authorities and does not have to first summon the thief to *beis din*. Rav Efrati applied this ruling to the case of a person who uploaded the entire Artscroll Talmud onto the internet and made it available for free viewing. According to Rav Efrati, Artscroll was entitled to go straight to the police to avoid financial loss.

beats other people. It would thus be permissible — and, in fact, a *mitzva* — to notify the authorities in order to stop the molester from his criminal activity, and this would not constitute מסירה. Indeed, Rav Yosef Shalom Elyashiv, in a responsum printed in the *Yeshurun* journal (vol. 15, p. 641), rules that where there is a legitimate reason to suspect a person of molesting children (ראגלים לדבר), he may be reported to the authorities.⁶

III. Applying מסירה to Democratic Governments

Thus far, we have worked under the assumption that the prohibition of מסירה would, in principle, forbid reporting fellow Jews to the gentile government authorities, and the only question is whether in practice this would be permissible for the purpose of public safety. However, this assumption itself — that the law of מסירה is theoretically applicable in contemporary Western society — is far from clear.

One basis for questioning this assumption is a passage in the *Aruch Ha-Shulchan* (C.M. 388:7):

As anyone familiar with history knows, in ancient times people in distant lands had no protection over their bodies or property from bandits and thieves, even those in official positions of power. Even today, as we know, there are several countries in Africa where government officials wantonly rob and steal. But the European monarchs, and especially our lord, the Russian Czar, and his predecessors, as well as the kings of Britain, should be commended for extending their governance over the distant lands so that every person would enjoy protection over his body

6. Rav Elyashiv bases his ruling upon a responsum of the Rashba (3:393) in which the Rashba authorizes community leaders to impose penalties and even administer corporal punishment to felons when they deem such measures necessary for the public welfare (לתיקון המדינה וצורך השעה). Thus, Rav Elyashiv rules, the sages of every generation are licensed to take the measures they deem necessary to protect the public from criminals such as abusers.

I asked Rav Elyashiv's disciple, Rav Yosef Efrati, why Rav Elyashiv resorted to this responsum of the Rashba, when it is clear from the *Sema* and *Shach*, as cited above, that one who poses a threat may be reported to the gentile authorities. Rav Efrati replied that Rav Elyashiv was reluctant to issue a blanket ruling allowing all individuals to notify the authorities about a suspected abuser, which could lead to widespread false accusations. He therefore cited the responsum of the Rashba, which authorizes specifically the *batei din* to take the necessary measures to rein in on dangerous criminals. As we will see later, however, there is halachic basis for allowing even ordinary citizens to report molesters, without obtaining a *pesak* from a rabbi or *beis din*.

and property, such that the wealthy do not have to hide to avoid being robbed and murdered. This is the basis of all the laws of *מסירה* found in the Talmud and halachic literature, as we will, with God's help, explain, for one who informs or reports his fellow to these thieves is indeed pursuing him both physically and financially, and he may therefore be saved [from this sin] by having his life taken.⁷

According to the *Aruch Ha-Shulchan*, the prohibition of *מסירה* applies only to reporting fellow Jews to rogue governments who have no regard for the basic rights of its citizens. Even Czarist Russia, the *Aruch Ha-Shulchan* writes, granted its citizens enough rights to render *מסירה* inapplicable. It goes without saying that this would be true of modern democracies, which guarantee their citizens due process of the law before punitive measures are undertaken, as well as protection of life, limb, and property.

Moreover, several sources indicate that the license to kill a *מוסר*, even if he only informs authorities about a fellow Jew's money,⁸ stems from the clear and present danger that he poses to human life. The *Sema* (388:29), for example, writes that a *מוסר* may be killed because once a Jew's property is exposed to the gentile authorities, he becomes subject to false charges to the point at which, in many cases, he is killed, and thus the *מוסר* has the status of a *רודף*. This is also the implication of Rashi in his commentary to *Bava Kama* (117a), and this point is made explicitly by the Rosh in one of his responsa (17:1):

One who seeks to expose his fellow's property to a thief is compared by the Sages to one who pursues his fellow physically to kill him... Once one falls into the trap, he is shown no mercy; and a Jew's money, too — once it falls into the hands of the thieves, he is shown no mercy. Today they take some, tomorrow they take it all, and in the end he is handed over and killed, as they hope he will confess that he has additional money. He [the *מוסר*] is therefore considered a *רודף*, and may be saved [from his crime] by taking his life.

Accordingly, even if we do not accept the *Aruch Ha-Shulchan's* sweeping claim that *מסירה* does not apply to governments of civilized societies, we would still restrict the prohibition to situations in which conveying information would pose a direct threat to life. In contemporary societies, even if a court makes a wrong

7. This passage is omitted from the most recent edition of the *Aruch Ha-Shulchan*, likely because the printers assumed it was added only to satisfy the censors and does not reflect the author's actual views. Significantly, however, Rav Eliezer Waldenberg (*Tzitz Eliezer* (vol. 19, 52:5), cites this passage, evidently assuming that it was written wholeheartedly.

8. This license is codified in the *Shulchan Aruch* (C.M. 388:10).

conviction, the defendant's life is not put at risk, and it thus stands to reason that the grave prohibition of מסירה does not apply in today's circumstances.⁹

In an oral conversation, Rav Yosef Efrati noted that even if the prohibition of מסירה does not apply to modern democratic governments, reporting Jews to the authorities would nevertheless be prohibited for a different reason. The Gemara in *Gittin* (88b) establishes the prohibition of לפניהם ולא לפני עכו"ם, which forbids resorting to non-Jewish courts to resolve legal conflicts. Aside from the issue of מסירה, reporting an alleged criminal to the gentile authorities essentially amounts to putting him on trial before a non-Jewish court, in violation of לפניהם ולא לפני עכו"ם.

One may, however, dispute this contention on several grounds. First, the rule of לפניהם ולא לפני עכו"ם applies to bringing financial disputes to non-Jewish courts. In the case of a criminal such as a molester, the court system is being used to protect people from harm, not to settle property disputes. Second, in our times, when *batei din* do not have the authority to punish criminals, it is legitimate to resort to the general court system for the vital purpose of reining in criminals. This cannot be compared to situations of financial disputes, which *batei din* are authorized to adjudicate, such that bringing the matter to a gentile court would dishonor Torah law. If a criminal threatens the public, a community's only recourse is the general court system, which has the authority to convict and imprison offenders, and this should thus certainly be permissible.

Moreover, reporting an offender to the police is not the same as summoning another party to court. Even though the accused criminal will likely be prosecuted and put on trial, the Jew who reports him is not bringing him to court. He merely summons the authorities to intervene for the sake of public safety, and they then decide to prosecute. Calling the police thus does not violate the law of לפניהם ולא לפני עכו"ם.

IV. Accepting the Testimony of a Minor

Based on what we have seen, it is permissible, and even obligatory, to report a suspected molester to the authorities once there is sufficient reason to suspect that he indeed poses a danger to other people. The question then must be addressed as to how a credible suspicion is established. If a child claims he or she

9. The Mordechai (*Bava Kama* 9:117) offers a different reason for the prohibition of מסירה, writing that it is "repugnant" (מכוער) to hand over one's money to a gentile ruler. As cited, however, the *Sema* gives the reason that מסירה threatens a person's life, and for this reason the *Shulchan Aruch* allows even killing a מוסר.

was molested, does this complaint suffice as “testimony” to warrant summoning the authorities?

This precise question was addressed by Rav Yosef Shaul Nathanson in his work of responsa, *Sho'el U-Meishiv (Mahadura Kama, 1:185)*:

In 5613, rumors were spread in a certain town about a certain teacher who had been living there for eight years, and the children who studied with him as youngsters are now thirteen years old and older. They now testify that as children, when they learned with him, he defiled them through homosexuality, *Rachamana litzlan...* Two young men — one who is now fifteen years old and the other thirteen — testified that as children, when they studied under him, when they were around nine years old or younger, he would defile them through homosexuality, for they would lie with him in bed in the room where he lived. There is a lot more to the incident that is not suitable for printing.

This was my response. The truth is, I have already elaborated in a responsum that two valid witnesses are required to disqualify a person, and I cited the comments of the *Peri Chadash* and the *Ritva* requiring two valid witnesses to disqualify someone, as it is treated as דיני נפשות [a trial for the purpose of corporal or capital punishment]. In this case, then, since they were minors at the time of the incident, they are not accepted as witnesses to testify as adults about what they saw as minors, as stated explicitly in *Choshen Mishpat* (35)... However, according to what the *Maharik* and *Terumat Ha-Deshen* wrote and was codified by the *Rama* in the *Shulchan Aruch*, that in situations where valid witnesses are not needed, even women and minors are accepted as witnesses, in this matter, where certainly there is no possibility of having adults [testify], and there is no possibility of having testimony — because undoubtedly, this person, although he is evil and malevolent, conceals his conduct and plays only with small boys... — it is clear that they are accepted as witnesses. Moreover, it is not as though we are trying to disqualify him from serving as a witness or from taking an oath...

In my view, then, it is proper [for the people] to remove from his head the crown of demagoguery and to protect themselves until he fully repents with appropriate means of self-affliction. He should then return and accept the words of the rabbis, and this should serve as atonement for his sins. But we cannot speak of repentance unless there is a confession.

The *Sho'el U-Meishiv* explicitly allows accepting testimony given by adolescents about events they experienced as children. It seems clear, however, that this

ruling would apply even to the testimony given by children before they reached adolescence. The *Sho'el U-Meishiv* based his ruling upon the Rama's comments regarding a situation in which there is no possibility of finding valid witnesses (C.M. 35:14):

All those who are disqualified — they are disqualified even in a situation in which it is not common to find valid witnesses to testify. All this applies only according to the strict law. Some maintain, however, that there was an ancient provision enacted to accept women's testimony in places where men are not normally found, such as in a women's restroom, or regarding other matters in which women are involved and men are not, and to which men do not normally pay close attention, such as to testify that certain clothes were worn by such-and-such woman and they belong to her.

Therefore, there are those who say that even one woman or a relative or minor is accepted to testify about the beating and degradation of a Torah scholar or about other fights...because it is not customary to summon valid witnesses for this, and there is no time to summon...

Clearly, then, complaints made by a child who claims to have been molested, as long as they sound credible, can be accepted as sufficient grounds for suspicion that warrant appropriate action. Since molesters make sure to commit their crimes in seclusion, and there is thus no chance of their being seen by valid witnesses, a child's testimony may be accepted as grounds for suspicion.

V. Must a Rabbi or *Beis Din* be Consulted Before Reporting a Molester?

In a case in which a person has verified knowledge of a molester, may he notify the relevant law enforcement agency himself, or must he first consult with a rabbi or *beis din* to receive an official *psak halacha*?

The *Yam Shel Shlomo* (*Bava Kama* 3:9) discusses at length the topic of לאִפְרוּשֵׁי מְאִיסוּרָא, the license to use corporal punishment in order to enforce compliance with Torah law. After citing several sources that affirm the right to utilize physical force against Torah violators, the *Yam Shel Shlomo* emphasizes that this applies only to an אָדָם חָשׁוּב וּמוֹפְלָג — a distinguished person who is renowned for his piety, who can be assured to act genuinely *le-sheim shamayim*. The *Yam Shel Shlomo* then proceeds to draw a distinction in this regard between personal religious matters and interpersonal offenses:

But this applies specifically to distancing [people] from other

prohibitions, between a person and God. However, regarding interpersonal matters, such as if one beat his fellow, it is permissible for any person, even a simple man, to rescue his fellow, and he may beat the assailant in order to save the victim.

According to the *Yam Shel Shlomo*, all people are authorized to intervene in order to rescue a victim of crime.¹⁰ This is also the ruling of the Maharam Mei-Rizbork, cited by the *Shach* (C.M. 388:45): “There is a *mitzva* for every person to inform the judge that so-and-so beat so-and-so.”¹¹ This license would certainly apply to molestation, which often involves physical assault that is no different from beating and also inflicts psychological damage that requires professional treatment, and whose effects are often more severe than physical harm.

Accordingly, it would seem that any person who is aware of a molester is authorized, and indeed obligated, to intervene by notifying the relevant government authorities, and he does not have to first consult with a rabbi or *beis din*. To the contrary, consulting with a rabbinic authority could delay the process and expose additional children to risk, Heaven forbid. It seems clear that once a credible suspicion has been established,¹² anyone aware of the situation is required to immediately report the matter to the appropriate law enforcement agency, without any delay and without any consultation, so that offenders can be apprehended and our precious children can be spared the physical and emotional trauma of molestation.

10. Unfortunately, there are those who cite the first section of this passage in the *Yam Shel Shlomo* as a source for requiring consultation with a rabbi or *beis din* before reporting a criminal to the authorities, ignoring the latter segment, where the *Yam Shel Shlomo* rules explicitly that anyone is allowed to intervene to rescue a victim of assault.

11. See above, n. 4.

12. In the absence of רגלים לדבר — credible grounds for suspicion — it would seem that one may not report a suspected offender, as this would undermine his reputation and cause him humiliation without sufficient cause. It is possible, however, that if one can ascertain that the investigation would be done in complete privacy and confidentiality, then even without רגלים לדבר, one may report a suspected abuser, although this issue requires further study.